ОШ „Драгојло Дудић“

Булевар краља Александра 525

Даниела Павић, директор

osddudic@gmail.com

www.osdd.edu.rs

Деловодни број:

Датум:

ОСНОВНА ШКОЛА “ДРАГОЈЛО ДУДИЋ”

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ 2026 – 2030.

ПРВИ РАЗРЕД

Јун, 2026.

Садржај:

1. СТИМУЛАТИВНО ОКРУЖЕЊЕ ЗА УЧЕЊЕ 4
2. МЕЂУПРЕДМЕТНИ ПРИСТУП НАСТАВИ И УЧЕЊУ 6
3. КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА И ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ 8
4. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА 11
5. НЕДЕЉНИ И ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА 15
6. ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА 16
6.1. СРПСКИ ЈЕЗИК 16
6.2. СТРАНИ ЈЕЗИК 33
6.3. МАТЕМАТИКА 51
6.4. СВЕТ ОКО НАС 62
6.5. ЛИКОВНА КУЛТУРА 75
6.6. МУЗИЧКА КУЛТУРА 88
6.7. ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ 101
6.8. ДИГИТАЛНИ СВЕТ 120
7. ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА 127
7.1. ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ 128
7.2. ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС 132
8. ДОПУНСКА НАСТАВА 141
8.1. СРПСКИ ЈЕЗИК 142
8.2. МАТЕМАТИКА 143
9. НАСТАВА У ПРИРОДИ 144
10. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА 146
10.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом 146
11. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА 147
11.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину 147
12. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА 147
12.1. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ 147
12.2. ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ 148

12.3. ЧАС ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ 149

Основна школа „Драгојло Дудић“, Београд
Булевар краља Александра бр.525
www.osdd.edu.rs;
Емаил: osddudic@gmail.com;
Тел.: 011/2882-460

Дел. број: 1334/1
Датум: 30.6.2026.

На основу члана 119 став 1 тачка 2. *Закона о основама система образовања и васпитања* („Службени Гласник Републике Србије”, број 88/2017, 27/2018, 10/2019 и 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025), Школски одбор ОШ „Драгојло Дудић” из Београда на седници одржаној дана 30.6.2026. године доноси

О Д Л У К У

Усваја се Школски програм за 1. разред за временски период 2026-2030

О б р а з л о ж е њ е

Школски одбор Основне школе „Дргојло Дудић“ из Београда, на седници одржаној дана 30.6.2026.године, донео је одлуку о усвајању Школског програма за 1. разред за временски период 2026-2030.
Школски одбор је гласао са осам гласова за потврђивање, није било уздржаних и није било гласова против, тако да се сматра да је Одлука донета у складу са Законом о основама система образовања и васпитања Републике Србије
Члан 119 став 1. тачка 2. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени Гласник Републике Србије”, број 88/2017, 27/2018, 10/2019 и 6/2020, 129/2021,92/2023, 19/2025), прописује је да Орган управљања доноси школски програм.

На основу свега напред изнетог одлучено је као у диспозитиву.

Председник Школског одбора
Душица Илић
.....

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Важи од школске 2027/2028.

1. СТИМУЛАТИВНО ОКРУЖЕЊЕ ЗА УЧЕЊЕ

Програми наставе и учења за први разред припремљени су у складу са концептом учења као целоживотног процеса изградње компетенција. Настава није пукопреношење знања, нити су ученици пасивни примаоци тог знања чија је једина улога да га запамте и репродукују. Учење је централни процес у наставном окружењуи организује се кроз следеће аспекте: стицање, разумевање и систематизацију знања, примену и проширивање знања путем развоја вештина, развијање способностиза сарадњу и живот у заједници, као и развијање компетенција за целоживотно учење.

Савремени приступ учењу заснива се на полазишту да је учење процес активне конструкције знања у одређеном контексту. Овај процес се одвија у интеракцијиса конкретном физичком средином и социјалним окружењем, путем развијања односа размене и сарадње са наставницима и другим ученицима.

Учење и подучавање почивају на следећим принципима:

– употреба разноврсних метода (истраживачких, пројектних, партиципативних, кооперативних) које обезбеђују искуство у различитим активностима учењаученика; подстицање мотивације и самосталности у учењу, као и колаборативног учења;

– ослањање на индивидуалне способности ученика, развој самопоштовања и осећања компетентности;

– успостављање веза између животног искуства ученика са активностима и садржајима учења у школи;

– уважавање индивидуалних карактеристика, образовних потреба, могућности, интересовања и различитих услова и околности у којима се ученици развијају иобразују;

– неговање и подстицање критичког мишљења, креативности и иницијативе како би се ученицима омогућило да донесу адекватне одлуке у различитимобластима свакодневног живота и живота у установи;

– постављање очекивања у зони наредног развоја ученика; организовање активности и избор садржаја и материјала који побуђују радозналост;

– подстицање солидарности, толеранције, етике и бриге, поштовање других и одговорност за сопствено понашање ради формирања личног система вредностикао темеља позитивних односа са другима, здраве породице и друштва у целини.

Подршка настави оријентисаној на учење подразумева стварање окружења које обезбеђује сваком ученику да напредује у достизању стандарда и остваривањуисхода. Окружење се посматра у ширем смислу као: физичко окружење (простор, опрема, број ученика), емоционално окружење (осећања и потребе ученика инаставника), социјално окружење (међусобни однос ученика и однос између ученика и наставника, као и односи између наставника и родитеља) и сазнајноокружење, које је у највећој мери одређено очекивањима у погледу ученичких постигнућа и разликама међу ученицима у њиховим почетним знањима и вештинама.Окружење за учење, које је у највећој мери повезано са етосом који се негује у школи, препознаје се по следећим кључним аспектима:

1) сарадња – постоји сталан проток информација између свих учесника образовног процеса, подржавају се заједничке активности и конструктивне дискусије, узмеђусобно поштовање и уважавање;

2) осећај припадности – постоји осећај припадности школи/одељењу/групи, осећај да се ту добија емоционална подршка и да деца/ученици себе виде каовредног члана заједнице;

3) ефикасност – постоји свест о повезаности уложеног напора и времена и постигнутих ефеката; нема очекивања да се ствари мењају и постижу ефекти безличног ангажовања;

4) усмереност на циљеве – окружење је сврсисходно, окренуто је ка остваривању циљева, исхода, компетенција; нема несврсисходних активности.

Унапређивање сарадње, осећаја припадности, ефикасности и усмерености на циљеве није у надлежности једне особе, већ је заједничка активност запослених ушколи и ученика. која доводи до подстицајне атмосфере у којој се сви добро осећају. У концепту наставе оријентисане на учење траже се нове компетенцијенаставника и проширује се њихова одговорност. Подучавање је комплексан задатак који подразумева интеракцију са великим бројем ученика у различитимситуацијама. Знање предметних садржаја није довољан предуслов за успешно вођење наставе. Ученичко постигнуће директно је повезано са компетенцијаманаставника на више нивоа. Очекује се да наставник подстиче сваког ученика да се активније укључује у сопствени процес учења. Тиме кључна компетенцијанаставника постаје стварање стимулативног окружења за учење, подстицање мотивације ученика и пружање подршке ученицима да управљају сопственим учењем, као и да развијају вештине решавања проблема. На нивоу одељења долази до изражаја компетенција наставника да управља групом у којој постоје различитепотребе, способности, интересовања, а често и различито

културно и религијско наслеђе. Од наставника се очекује да обезбеди интеграцију групе користећи разлике као предности.

2. МЕЂУПРЕДМЕТНИ ПРИСТУП НАСТАВИ И УЧЕЊУ

Такав концепт има бројне предности. Пре свега, обезбеђује наставнику да пажљиво прати функционисање ученика у различитим школским активностима, као ињихово напредовање и постигнућа. Осим тога, омогућава успостављање квалитетне емоционалне везе између ученика и наставника, што је од изузетног значаја заосећај безбедности и припадања школи. Додатна предност овог концепта огледа се у томе да наставник лакше може да осмисли и реализује наставу која подстичемеђупредметно повезивање. Оваква организација наставе води изградњи знања, вештина, ставова (компетенција) који су чвршће повезани са различитим аспектимастварног живота, који је увек интердисциплинаран. Интегративно учење подразумева сагледавање различитих димензија једног проблема са различитих страна. Мозак најбоље усваја и памти информације када се оне могу повезати у смислену мрежу значења у ширем контексту. Појединачни предмети (српски језик,математика, свет око нас, ликовна и музичка култура, физичко и здравствено васпитање, дигитални свет, грађанско васпитање) омогућавају дубинско проучавање ифокусираност на конкретне садржаје програма, а интегративни приступ доноси ширину контекста, промену перспективе и примену знања из једне области у другој,што води ка развоју функционалног знања.

За те потребе могу се користити часови обавезних и изборних предмета, као и ваннаставне активности. Уколико је потребно, може се остварити сарадња санаставницима који реализују грађанско васпитање, верску наставу или страни језик. У питању је приступ који захтева од наставника промишљање и детаљнопланирање, а од ученика активно учешће, али заузврат пружа велики допринос остваривању циљева, општих исхода и међупредметних компетенција. Да би се тоостварило, наставник треба да прати напредовање ученика у међупредметном повезивању и да их награди добром оценом ако, на пример, критички промишљају,поставе добро питање, аргументују или нешто правилно доведу у везу.

Међупредметни приступ се може остварити кроз различите форме рада са ученицима. Често се користи у реализацији пројектне или тематске наставе, али сумогући и други начини рада који су мање сложени и краће трају. У оквиру ваннаставних активности могу се, на пример, осмислити представе које се базирају намеђупредметном приступу. Такође, међупредметно повезивање погодно је користити током реализације екскурзије и наставе у природи у тзв. условима ситуационог учења.

Пројектна настава, настала под утицајем Пијажеових истраживања из области развојне психологије, почива на идеји да појединац знање конструише на основу

искуства. За разлику од стандардне наставе, „учионица" у којој се спроводи пројектна настава је оријентисана на простор и контекст у коме ученици могу дасарађују и истражују проблеме и изазове из света који их окружује и који су увек интердисциплинарни. Уместо преношења чињеница, у први план долазе процесиистраживања, упитаности и активне сарадње како би се решио неки изазов или проблем. Такав начин рада повећава разумевање наставног садржаја, његову ширупримену и повезаност са другим садржајима и контекстом.

Тематска настава је слична јер такође почива на међупредметном приступу, али не захтева решавање неког проблема. Она се заснива на одабиру теме која сеобрађује из перспективе различитих предмета, а може се реализовати, на пример, у току једног дана или целе недеље, у оквиру редовне наставе или на настави уприроди. Комбиновање различитих садржаја и начина рада на једној истој теми има мотивационо дејство на ученике и омогућава да се она сагледа из различитихуглова.

Теме које захтевају међупредметни приступ препознају се по томе што се односе на садржаје који су потребни свима, широко су применљиви и доводе се у везуса квалитетом живота појединца и друштва у целости. У питању су теме које се односе на здравље, безбедност, демократију, национални идентитет, одрживи развој,зелену транзицију, интеркултурност, дигитално грађанство, предузетништво и медијску писменост. Рад на наведеним темама подразумева ангажовање наставника ван оквира једног предмета, додатну припрему и коришћење различитих ресурса. За неке од ових тема припремљени су приручници који олакшавају припрему међупредметног приступа.

На сајту www.zuov.gov.rs/izdanja-zavod/ доступни су следећи приручници:

- Водич за имплементацију Референтног оквира компетенција забезбедно учешће у саобраћају у образовно-васпитни рад са децом и ученицима (2024);

- Смернице за интеграцију Референтног оквира компетенција за демократскукултуру (2022);

- Наши ученици у свету критичког мишљења и медијске писмености (2022, допуњено издање); Неговање културе српског народа и развијањенационалног идентитета (2021);

- Приручник за наставнике грађанског васпитања у основној школи (2020);

- Оквир дигиталних компетенција – наставник за дигитално доба (2019).

У неким од наведених приручника могу се наћи компетенције које су детаљно описане преко листе исхода у области знања, вештина, ставова, вредности уоквиру теме којом се баве. Исходи су најбоља смерница наставнику у ком правцу треба креирати наставу и учење, као и међупредметно повезивање.

3. КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА И ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ

Појединачни програми наставе и учења обавезних предмета засновани су на општим циљевима, међупредметним компетенцијама и исходима основногобразовања и васпитања, као и стандардима постигнућа по предметима. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачијуфункцију и значај.

Структура програма свих предмета је конципирана на исти начин. На почетку је циљ наставе и учења предмета за први циклус основног образовања иваспитања, након којег следе стандарди образовних постигнућа ученика за конкретан предмет, дати за крај обавезног образовања и васпитања, док су у табелииспод наведени предметни исходи за крај првог разреда и кључни појмови садржаја. Испод табеле следи Упутство за дидактичко-методичко остваривање програмакоје се надовезује на ово упутство и изражава специфичности конкретног програма.

Циљ је дат као кратак, али прецизан исказ који изражава шта се жели постићи код ученика конкретним програмом предмета и кореспондира са исходима икључним појмовима садржаја. У формулацији се користи израз циљ наставе и учења како би се нагласило да се циљ односи на оно што ради наставник (настава) ионо што ради ученик (учење). Циљ прожима целину програма, јер је путоказ и за избор шта се ради и како се ради са ученицима.

Следећи део програма чине стандарди постигнућа ученика за одређени предмет. Преко стандарда се циљеви преводе на конкретнији ниво који описујепостигнућа ученика, стечена знања, вештине и умења. Основна карактеристика стандарда образовних постигнућа јесте то што су дефинисани у терминима мерљивогпонашања ученика. Полазиште за њихово дефинисање представљају кључне компетенције, описане као неопходне за активан, сврсисходан и задовољавајућипрофесионални и лични живот појединца:

1. Компетенција писмености;

2. Вишејезична компетенција;

3. Математичка компетенција и компетенције у природним наукама, технологији и инжењерству;

4. Дигитална компетенција;

5. Лична, социјална и компетенција учења;

6. Грађанска компетенција;

7. Компетенција за предузетништво и

8. Компетенција културне свести и изражавања.

Структура стандарда постигнућа ученика је иста за све предмете. На почетку је наведена општа предметна компетенција, затим три специфичне предметнекомпетенције – СПК 1, СПК 2 и СПК 3 (на три нивоа). СПК 1 обухвата предметна знања и описује шта је то што очекујемо од ученика да зна на крају образовног циклуса, односно, која су најважнија знања у одређеном наставном предмету. СПК 2 описује начине сазнавања, односно како се долази до знања у одређеномнаставном предмету. СПК 3 описује примену и значај предмета, односно даје одговоре на питање зашто су нам потребна знања и вештине одређеног предмета.

У оквиру сваког од три нивоа дата је табела која садржи исходе образовног циклуса за све три специфичне предметне компетенције. Исходи образовног циклусадефинишу очекиване резултате рада у оквиру датог наставног предмета на крају образовног циклуса. Они операционализују три специфичне предметнекомпетенције тако што дефинишу конкретна предметна знања, начине сазнавања и њихову примену. На тај начин, исходи образовног циклуса представљајуконкретизацију специфичних предметних компетенција и треба да служе као критеријуми за процену постигнућа ученика у развоју специфичних предметних компетенција.

За разлику од циља и стандарда постигнућа ученика који су дати за крај образовног циклуса, листа исхода програма предмета у табели односи се на крајконкретног разреда, у овом случају првог разреда. Важно је направити разлику између исхода образовног циклуса, који дефинишу очекиване резултате на крајуобразовног циклуса и исхода програма, који представљају очекиване резултате за крај разреда. Исходи програма показују шта ће ученик бити у стању да учини,предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је усвојио, развио, по завршетку реализације конкретног програма обавезног предмета.Остваривање свих исхода програма по предметима и разредима обезбеђује достизање прокламованих стандарда постигнућа, као и циљева основног образовања иваспитања. Исходи се формулишу помоћу тзв. активних глагола који указују на сложеност захтева – од једноставнијих, попут памћења, разумевања и примене, досложенијих као што су анализа, евалуација и креирање. Формулација исхода је важна јер она наставнику даје смерницу за планирање ученичких активности ипроверу да ли је исход остварен. Неки од таквих глагола и израза су: истражи, формулише, одреди место, користи, прикаже, интерпретира, процени, предвиди,избегава, посматра из различитих перспектива, повеже, препозна, решава, примени, анализира, реконструише, промовише, представи идеју, креира, коригује,направи, пронађе и отклони грешке, учествује, рангира, наведе, идентификује, опише, дискутује, демонстрира, сортира, графички представи. Не користе се глаголикао што су – зна, познаје, разуме, јер то није ни мерљиво ни проверљиво. Једини изузетак је коришћење глагола разумети за формулисање исхода

страног језика,јер тај глагол у контексту страног језика има сасвим другачије значење него у осталим предметима и врло је лако проверљив (нпр. одговарајућа реакција ученика,давање одговора итд.).

Оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних тако и кључних и међупредметних. Редослед наведенихисхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност, односно остваривање једног исходадоприноси остваривању других. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства наставе и учења и до њих се долази радом на различитимсадржајима током целе школске године. Неки исходи имају велику трансферну вредност, јер се односе на вештине које су широко употребљиве у оквиру конкретногпредмета. Такав је, на пример, исход опише поступак решавања задатака.

За остваривање неких исхода може бити важнији начин на који се ради са ученицима негосам садржај. То се посебно односи на исходе који се тичу развоја компетенције рад на подацима и сарадња (нпр. исход: чита и користи податке представљенетабеларно или графички (стубичасти дијаграм и сликовни дијаграм)). Такви исходи присутни су у програмима различитих предмета, што одговара концепту по комесе међупредметне компетенције развијају интердисциплинарно.

Садржај програма је дат у табели преко кључних појмова у оквиру неколико области/тема. Такав приступ писању садржаја, преко кључних појмова,омогућава:

– трансфер знања, јер су кључни појмови универзални и могу се применити у различитим контекстима, док су садржаји често ограничени на конкретне теме;

– развој компетенција, јер кључни појмови подстичу развој вештина попут анализе, синтезе и решавања проблема, што је основа за учење током целог живота;

– прилагођавање променама, јер у свету који се брзо мења, разумевање основних концепата омогућава ученицима да се лакше прилагоде новим информацијамаи ситуацијама;

– фокус на разумевање, јер кључни појмови помажу ученицима да изграде дубље разумевање материје и повежу различите аспекте градива, што је суштинаобразовања.

Дубину и ширину обрађивања неког садржаја одређују исходи. То значи да се исти садржај може обрађивати више пута, у различитим разредима, па чак и уразличитим предметима, али на различити начин, у складу са датим исходима програма. Ближе смернице о раду на садржају предмета налазе се у делу програма укоме је дато дидактичко-методичко упутство. Ту се наводе и информације о хоризонталној и вертикалној корелацији са другим садржајима, као и идеје занепосредни рад са ученицима при обради садржаја.

4. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу професионалну аутономију у креирању и осмишљавању наставе и учења. Исходи су главни оријентирнаставнику да одреди обим и дубину обраде појединих садржаја, избор својих и ученичких активности, динамику рада, начине праћења и вредновања. Полазећи оддатих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати оперативне планове. Улога наставника је даконтекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставнематеријале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и средину у којој се школа налази.

Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу.Приликом планирања треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је ипак за већину исхода потребно више времена ивише различитих активности. Неки исходи су мање општи, а неки су општији и у процесу планирања часова наставник их „уситњава". На пример, исход ученик ћебити у стању да сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак, разложен на ситније исходе на нивоу часова може да гласи:

– сабира и одузима у блоку бројева од 0 до 5;

– сабира и одузима у блоку бројева од 0 до 10;

– сабира и одузима једноцифрене бројеве у блоку бројева од 0 до 20;

– сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак.

У планирању и припремању наставе, наставник планира не само своје, већ и активности ученика. Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно једа наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности. Поред уџбеника, као једног одизвора знања, наставник планира и како ће подстаћи ученике да користе и друге изворе сазнавања.

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања напредовања ученика у остваривању исхода.

Остваривање наставе и учења

Важна карактеристика наставе оријентисане на остваривање исхода јесте њена усмереност на учење у школи. Ученик треба да учи:

– смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из других предмета;

– проблемски: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем планарешавања задатог проблема;

– дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

– критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

– кооперативно: у сарадњи са наставником и другим ученицима; путем дискусије и размене мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик ће развијати вештине које ће му бити потребне за наставак школовања и у свакодневном животу. За пуно разумевање програмаоријентисаних на исходе треба имати у виду да је знање нужан предуслов било ког вида компетентности, али је важно да се на том нивоу не остане, јер је онополазна основа за стицање умења, вештина, ставова и вредности.

Остваривање програма треба да обезбеди самостално регулисање вештина учења и развој компетенције којима се оно што је научено у школи повезује сасвакодневним животом, што је значајан искорак у односу на примање готових форми знања. То значи да, поред класичних облика подучавања који подразумевајутрадиционалне методе као што су предавање, употреба текстуалне и демонстративне методе, нагласак треба да буде и на следећем:

– помоћи ученицима да освесте начин на који уче и тумаче наставне садржаје;

– освестити стратегије за усмеравање пажње, памћење и активирање запамћених садржаја и помоћи им да их примене;

– развијати различите стратегије учења;

– узети у обзир различита предзнања ученика;

– контекстуализовати нове садржаје (навођењем примера или трагањем са ученицима за њиховим примерима и ситуацијама из живота), чиме ће се олакшатињихово учење и стварање система појмова, као и развијати критичко мишљење;

– подстицати ситуацијско-искуствено учење путем решавања проблема;

– презентовати садржаје који се обрађују коришћењем различитих чулних модалитета;

– осмишљавати учење (ученици треба да схвате његову сврху);

– подстицати самосталност ученика у трагању за новим информацијама, као и самоусмерено учење, када они лично преузимају иницијативу у одређивањупотреба и

извора учења и изван учионице (програмирана настава, проблемска настава, самостални истраживачки рад);

– подстицати и вредновати постављање питања, чак и више од одговора који би се односили на просту репродукцију садржаја;

– неговати сарадничко, интерактивно учење уз употребу метода дискусије, вршњачког учења;

– користити у настави и следеће препоручене активности и технике рада: симулације, радионице, играње улога, дискусије, дебате, пројекти/пројектна настава,есеји, реаговање на одређене теме, анализа медијских информација.

Предложене активности, технике, облике рада и наставне методе треба мењати и комбиновати да не би дошло до засићења.

Праћење и вредновање наставе и учења

У настави оријентисаној ка остваривању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и рад наставника. Наставниктреба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа и у начину на који ученици учествују у раду, како прикупљају податке, како аргументују, вреднују, документују итд.

Праћење напредовања ученика у првом разреду има своје специфичности јер се ученици први пут сусрећу са концептом вредновања постигнућа и уводе у новиначин учења по предметима. Међутим, и у тим околностима може се спровести нека врста иницијалне процене која је наставнику потребна како би планирао свој ради како би могао да прати напредовање сваког ученика. Процена неће бити спроведена на начин како се то ради у старијим разредима, већ ће се одвијати путемразговора са ученицима, игре, опсервације. С једне стране, наставник ће процењивати неке способности, знања и умења ученика. На пример, процена фонда речи,структуре реченице, усвојеност појма броја и неких основних математичких релација (веће, мање и сл.), развијеност графомоторике и претчиталачке вештине илисналажење у простору. С друге стране, процењиваће колико је ученик самосталан, како следи инструкције, како одржава пажњу, како влада прибором за писањеили колико је физички спретан. Трећа област процене тиче се интеракције ученика са другом децом, емоционалне стабилности, прихватања неуспеха, степенасарадљивости. Све то заједно представља почетну тачку у односу на коју ће наставник процењивати напредовање сваког појединачног ученика.

Вредновање напредовања ученика одвија се у складу са Правилником о оцењивању у основном образовању и васпитању. Специфичност првог разреда је тошто се ученици описно оцењују из обавезних и изборних предмета. Описно оцењивање кореспондира са листом предметних исхода и мора да садржи неколикоелемената. Први показује шта је ученик постигао (наводи се исход из програма или операционализовани исход

који из њега произлази) и у ком степену (нпр. употпуности, делимично, у мањој мери). Други елемент оцене указује који је следећи корак или развојна потреба ученика, односно шта је потребно да би сеунапредило постигнуће. Трећи елемент се тиче запажања наставника о томе колико је ученик активан на часу, да ли поставља питања, да ли се јавља да одговара,да ли помаже другим ученицима и сл. На тај начин, ученик и родитељи добијају јаснију слику о напредовању него што би то било помоћу нумеричког оцењивања.

У току праћења и вредновања напредовања ученика, треба користити разноврсне технике јер то редукује монотонију, мотивише ученике, смањује напетост,омогућава индивидуализацију. Ученици се оснажују за самооцењивање и постављање личних циљева током процеса учења, чиме се отварају другачије перспективеу организацији наставе и расте постигнуће ученика. На коначну оцену утичу и они аспекти учења/постигнућа до којих традиционални облици оцењивања не допиру.

У процесу оцењивања, пожељно је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке),као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћењенапредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа, потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Аконаставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са Правилником о оцењивању ученика уосновном образовању и васпитању, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивањетако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења, које воде ка остваривању прописаних исхода и достизању стандарда постигнућа ученика.

Активности којима се може подстицати самовредновање ученика су: упознавање ученика са програмом рада и очекиваним исходима; укључивање ученика упроцес дефинисања критеријума за оцењивање; иницијална самопроцена знања ученика на почетку године на основу које се врши процена напретка током године;писмене провере знања које траже од ученика да сами процене успешност и заслужену оцену; касније анализирање самопроцене и оцене наставника; вршњачка процена успешности, постављање циљева за наредни период и одређивање аспеката учења које треба да унапреде. Све наведено треба прилагодити узрасту ученика и спровести тако да то не буде обесхрабрујуће за њих.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика и процес наставе и учења већ и сопствени рад, како би унапређивао наставни процес.

5. НЕДЕЉНИ И ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Српски језик	5	180
2.	Српски као нематерњи језик[2]	2	72
3.	Страни језик	2	72
4.	Математика	5	180
5.	Свет око нас	2	72
6.	Природа и друштво	-	-
7.	Ликовна култура	1	36
8.	Музичка култура	1	36
9.	Физичко и здравствено васпитање	3	108
10.	Дигитални свет	1	36
У К У П Н О: А		20-22*	720-792*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		
1.	Верска настава / Грађанско васпитање[3]	1	36
2.	Матерњи језик/говор са елементима националне културе[4]	2	72
3.	Српски као страни језик[5]	2	72
У К У П Н О: Б		1-3*	36-108*
У К У П Н О: А + Б		21–23*	756–828*

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД	
		нед.	год.
1.	Редовна настава	21-23*	756–828*
2.	Допунска настава	1	36
3.	Додатна настава	-	-

4.	Настава у природи**	7-10 дана годишње

Ред. број	**ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА**	**ПРВИ РАЗРЕД**	
		нед.	**год.**
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[6]	1-2	36-72
3.	Екскурзија	1-3 дана годишње	

[1] Назив језика националне мањине у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

[2] Реализује се у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

[3] Ученик бира један од понуђених изборних предмета.

[4] Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику може да изабере овај програм али није у обавези.

[5] Ученик који је страни држављанин може да изабере овај предмет али није у обавези. Програм наставе и учења Српског као страног језика остварује се ускладу са Правилником о програму наставе и учења за предмет Српски као страни језик („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 11/19).

[6] Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта.

* Број часова за ученике припаднике националних мањина

** Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником.

6. ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА

6.1. СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања,негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за писање, читање и тумачење одабраних књижевних и других уметничкихдела из

српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

Недељни фонд часова: 5 часова

Годишњи фонд часова: 180 часова

<table>
<tr><th>ИСХОДИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</th><th>ТЕМА
и
кључни појмови садржаја програма</th></tr>
<tr><td rowspan="2">– разликује све гласове у изговору;
– изведе гласовну анализу и синтезу речи;
– правилно држи оловку и има развијену графомоторику;
– разликује глас и слово;
– повеже изговорени глас и његов графички знак – слово;
– правилно пише сва штампана слова ћирилице;
– пише писана слова ћирилице и правилно их повезује у речима;
– правилно препише речи, реченице и краће текстове;
– запише речи и реченице читко и уредно;
– користи различите врсте читања (гласно, тихо, штафетно);
– активно слуша интерпретативно читање књижевних текстова и разуме њихов садржај;
– чита и разуме садржај књижевних и некњижевних текстова;
– искаже утисак и опише свој доживљај о прочитаном књижевном тексту;
– разликује основне делове текста и књиге: наслов, име аутора, садржај;
– упозна и усвоји нове речи и изразе читајући различите текстове;</td><td>ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ
Припремни период.
Учење читања и писања.
Усавршавање читања и писања.</td></tr>
<tr><td>КЊИЖЕВНОСТ
Умеће читања и разумевања прочитаног.
Лектира (школска и домаћа).
• Поезија.
• Проза.
• Драма.
Књижевнотеоријски појмови.</td></tr>
</table>

<table>
<tr>
<td rowspan="2">– уочи основне одлике песме, приче и драмског текста и именује наведене књижевне врсте;
– препозна загонетку, открива начине одгонетања и разуме везу између загонетке и одгонетке;
– препозна и именује басну на основу њених основних одлика;
– именује стих и строфу и разуме основну разлику између њих;
– одреди време и место радње у тексту и главни догађај;
– издвоји ликове, наведе њихове особине и изрази мишљење о њиховим поступцима, разликујући добре од лоших;
– препозна основно осећање у књижевном тексту;
– самостално чита дела из домаће лектире;
– користи читанку и сналази се у њеним садржајима;
– искаже утисак о краткој луткарској форми;
– разликује глас, реч и реченицу;
– почне реченицу великим словом и заврши је одговарајућим интерпункцијским знаком;
– употреби велико почетно слово у писању имена, презимена и надимака;
– примени основна начела вођења разговора и користи форме учтивог обраћања;
– правилно се изрази у свакодневном говору и употреби речи у одговарајућем контексту;
– искаже потпуним реченицама комуникативну поруку и своје мишљење;
– вођено усмено преприча, прича и описује;
– напамет говори краће књижевне текстове;</td>
<td>ЈЕЗИК
Граматика.
Правопис.</td>
</tr>
<tr>
<td>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА
Говорење.
Слушање.
Писање.
Читање.</td>
</tr>
</table>

– пажљиво слуша саговорника, разуме и репродукује основни садржај одслушаног; – усмено и писмено одговори на питања и поставља питања; – пише кратким, потпуним реченицама једноставне структуре; – пише речи и реченице по диктату; – пише реченице које спаја у крађу целину; – проналази и репродукује основне информације експлицитно дате у тексту; – учествује у сценском извођењу; – позајми, чита и врати књиге из библиотеке.	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења ивредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предметеи налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његовеспецифичности.

Програм предмета Српски језик у првом разреду основне школе чине четири предметне области: Почетно читање и писање, Књижевност, Језик и Језичкакултура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Почетно читање и писање – 95 часова, Књижевност – 45 часова, Језик – 5 часова иЈезичка култура – 35 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Настава почетног читања и писања изводи се у првом и другом полугодишту првог разреда основне школе. Почетно читање и писање реализује се као засебнаобласт, али обухвата и садржаје из Књижевности, Језика и Језичке културе.

Припремни период

Припремни период је део системског описмењавања. Учитељ ово време користи да се упозна са предзнањима и интересовањима ученика, као и да припремиученике за почетно читање и писање. Кроз активности у којима се прожимају различите области, учитељи стичу увиде у способности ученика да усмеравају пажњу и опажају, разговарају, причају, препричавају, спретно рукују прибором за писање, спроводе

гласовну анализу и синтезу, препознају одређена слова. Такође, онипроверавају да ли и у којој мери ученици читају и пишу.

Опажање, визуелно и акустичко подстицање, важно је за развој културе слушања, неговање пажње, концентрације и правилног говора. Зависно од чула којимсе примају утисци, опажање ће бити визуелно, акустичко или тактилно. Усмеравање пажње односиће се на уочавање целине и детаља, запажања и одабирања значајних појединости, њиховог поређења, уочавања међусобних односа и динамике (покрети, јачина и брзина итд.), развоја аналитичког опажања.

Визуелни подстицаји везиваће се најпре за најближе окружење (учионица, двориште школе), а касније ће се проширивати на околину. Ученици могу посматрати предмете, људе, животиње, објекте из околине, слике, фотографије, могу уочавати обрасце, облике, боје. У оквиру предложака треба да опажају, увиђају, упоређују и разликују различите линије и положаје линија (елементе слова).

Акустичко подстицање ученика почиње заједничким слушањем онога што говоре учитељи, други ученици, глумци и спикери. Важно је усмеравати ученике дапажљиво слушају говорника и саговорника. Оснаживање вештине слушања могуће је повезати са облицима невербалне комуникације (мимиком и гестовима којипрате говор и активно слушање). У акустичке подстицаје могуће је укључити звукове из природе и окружења.

Комуникативне способности подстичу се кроз разговорне (и ситуационе) игре и активности у оквиру којих се оснажује сналажење ученика у свакодневнојговорној пракси уз коришћење одговарајућих форми учтивог обраћања: поздрављање (добро јутро, добар дан, довиђења), захваљивање, извињавање, молба. Способности усменог изражавања подстичу се кроз причање (на пример, на основу доживљаја или маште, посматрања слика или низа слика) и препричавање (например слушани текст, познате приче, анимирани филм) разговетним говором и правилним изговором. Учитељи треба да воде рачуна о правилној артикулацијигласова. Посебну пажњу треба усмерити на изговор гласова ђ, ћ; џ, ч; л, р; ј, љ, с, ш. О евентуалном неправилном изговору гласова потребно је информисати родитеље и упутити их на консултације с логопедом. Уколико се у говору ученика јаве неправилни облици речи, дијалекатске и жаргонске карактеристике говора,благонаклоно их треба упознати са одговарајућом алтернативом која је у складу с нормом.

Посебну пажњу у припремном периоду треба посветити унапређивању фонолошке свести ученика и развијању осећаја за основне говорне јединице. Гласовнаанализа спроводи се кроз растављање речи на гласове и уочавање позиције гласова у речи која је изговорена, али и позиције слова у речи која је написана. У избору примера полази се од једносложних речи без сугласничких спојева, а затим се примери усложњавају. Упоредо с гласовном анализом организују се и вежбегласовне синтезе. Од скупа гласова граде се речи њиховим сливањем у целину. Одређују се реч и реченица у низу, састављају реченице од предложених речи. Уовом периоду се слова, речи и реченице

графички представљају (тачка, линија, кружић) како би их ученици повезали са говорним јединицама.

Подстицање развоја фине моторике започиње игроликим утицањем на спретност покрета шаке, што се може интегрисати у активности у оквиру часова физичкоги здравственог васпитања и ликовне културе. Препоручује се везивање пертли, чворова на канапу, закопчавање дугмади, коришћење маказа, низање перли, цртањеи писање линија, сналажење у равни (горњи део папира, лева страна папира итд.). Ученике треба усмеравати на правилно коришћење прибора за писање и направилно држање тела – положај тела у односу на сто и на угао писања, удаљеност од стола. Графомоторички подстицаји у најужем смислу односе се на писањеелемената слова. То може бити цртање у слободној равни, употпуњавање постојећих цртежа произвољним или задатим елементима или тематски мотивисано писање елемената слова у оквиру различитих линијских система. Треба усмеравати ученике да линије пишу без подизања руке, из једног потеза, тако што ће рука бити опуштена. Доминантан смер повлачења линија требало би да буде слева надесно, као и одозго надоле. Графомоторичке вежбе требало би интегрисати са осталимактивностима разговора, причања, слушања, посматрања и сл. С обзиром на природу припремног периода, грешке и непрецизности требало би уважавати каоразвојне фазе, а употребу гумице свести на најмању меру. Ученике треба подржати у свим њиховим покушајима и позивати их да не журе, већ да активности изводесвојим темпом. Сви предложени подстицаји могу се спроводити кроз игру, решавање проблема, покретање педагошких ситуација, организовање вежби, али и кроз симулацију одређених животних ситуација итд.

Учење читања и писања

Настава почетног читања и писања се изводи уз примену принципа индивидуализације јер ученици имају различита предзнања. Постоје ученици који знају дачитају и пишу, али и они који шчитавају, препознају сва или поједина слова, као и ученици који до поласка у школу нису упознати са словима. Из тог разлога,потребно је пратити напредак ученика и наставу организовати на више нивоа, како би свако што боље напредовао према сопственом темпу и могућностима.

Дидактичко-методичка организација наставе почетног читања и писања зависи од много фактора (најважнији је онај који се односи на предзнања ученика). Учитељи бирају поступак који ће користити у настави почетног читања и писања – комбинацију монографског и групног поступка, групни или комплексни поступак. Почетно читање и писање савладава се применом гласовне аналитичко-синтетичке методе, уколико се читање и писање уче монографским и/или групним поступком. Такође, описмењавање ученика у настави почетног читања и писања се може организовати и по комплексном поступку. Ученици који почетно читање и писање учепо монографском и/или групном поступку користиће буквар, док ће се почетницом служити ученици који читање и писање уче по комплексном поступку.

Приликом обраде штампаних слова почиње се од гласа. Ученици у овом периоду најпре треба да разликују гласове у изговору, а након тога усвајају појамгласа, разликују глас и слово и повезују изговорени глас и његов графички знак – слово.

Ученици уче да пишу штампана и писана слова, речи и реченице; цифре (у корелацији са наставом математике). Учитељи са ученицима могу обрадити прво сваштампана, потом писана слова, или упоредо, групе штампаних па групе писаних слова. Код учења писаних слова посебну пажњу би требало посветити графичком увезивању слова у речима. Појединачно писање слова се ограничава на један до два реда у свесци. Писање се увежбава кроз писање слова, речи, реченица, преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица (на основу слике, задатих речи, низа слика...), одговарање на питања, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина. Ученици вежбају писање и тако што писаним словима преписује текст записан штампаним словима и обратно. У раду се тежи графички правилном и лепом писању: појединачних слова, речи и реченица. Ученици се упућује на уредност кроз тежњу да слова буду приближно исте величине, даразмак између слова у речима и између самих речи буде уједначен и равномеран. Средства за писање, у зависности од поступка по коме се ученици описмењавају, могу бити: графитна оловка, пенкало, фломастери, оловке у боји. Свеска у којој пишу може бити без линија (уз подметач), на уске и широке празнине, а може бити исвеска са квадратном мрежом. Дневна оптерећеност писањем прилагођава се ученицима. Радно окружење и распоред седења у клупи зависиће од тога да ли ученикпише левом или десном руком, а подразумева се да деснорука деца пишу десном, а леворука левом руком. Хигијенске, техничке и практичне навике везане зачитање и писање (правилно седење и држање тела, функционална употреба прибора за писање, удаљеност текста од очију је 30 центиметара и сл.) подстичу се иостварују систематично и доследно.

Како се читање и писање уче упоредо, на сваком часу, ученици, поред писања, читају слова, речи, реченице и текстове. У овом периоду ученици треба дашчитавају, односно читају одговарајуће текстове. Почиње се од текстова у којима су заступљена само научена слова, осим када се ради по комплексном поступку.Како би се њихов садржај обогатио, речи које садрже необрађена слова замењују се у тексту одговарајућом илустрацијом. Када ученици савладају сва слова,прелази се на читање кратких разноврсних текстова. И у овом периоду важно је проверити степен разумевања, те је ученицима неопходно постављати питања у везиса прочитаним. У току читања ученици се усмеравају да правилно изговарају све гласове и правилно наглашавају речи и реченице. У том настојању треба обратитипажњу на индивидуалне способности ученика. Сваки ученик чита својим темпом и напредује према својим способностима. При учењу читања могу се користити игресловима и речима, језичке игре (ребуси, испуњалке, укрштене речи), текстови у којима су поједине речи представљене сликом. Ученици тако упознају нове садржаје, ситуације их више мотивишу, а атмосфера постаје пријатна и опуштена. Важно је подстицати ученике да свакодневно читају код куће. Значајно јесарађивати са родитељима ученика и

пружити им неопходне информације везане за читање: мотивација деце, удаљеност текста од очију, читање деци, заједничкочитање, самостално читање у свакодневним животним ситуацијама, игре читања (цедуље са упутством за проналажење сакривених предмета, проналажење књигена полици на основу наслова и сл.).

Корелација са другим областима остварује се кроз садржаје који су за то погодни. То се пре свега односи на усмено изражавање, диктат, писмено одговарањена питања, читање књижевних текстова са разумевањем и употребу основних правописних правила (писање великог слова, интерпункција).

Усавршавање читања и писања

Читање се усавршава на текстовима који су примерени узрасту ученика, кратки, динамични, интересантни. У тај избор спадају и текстови школске и домаћелектире. Ученици треба да читају различите текстове – књижевне и некњижевне – ради уживања и забаве, решавања проблема, проналажења информација,примене упутстава (на пример, рецепт за палачинке). Уколико је реч о добрим читачима, учитељи им могу припремити или препоручити додатну литературу. Узависности од врсте текста и савладаности вештине читања, на часовима се спроводе и различите врсте читања – гласно, тихо (у себи), штафетно, флексибилно, поулогама, логичко.

Посебну пажњу би требало обратити на разумевање прочитаних речи, реченица и текстова. Провера прочитаног може се реализовати проналажењем чињеницау тексту, извођењем директних закључака, усменим и писменим одговарањем на мањи број питања (уз поштовање ограничења дневне оптерећености ученикаписањем), решавањем задатака повезивањем, одређивањем редоследа и избором понуђених одговора, допуњавањем. Редовним читањем и писањем ученици аутоматизују ове две вештине.

КЊИЖЕВНОСТ

Настава књижевности у првом разреду превасходно је у функцији описмењавања, али је неопходно ученике систематично и поступно уводити у светкњижевности. Они треба да откривају тај свет, да схватају начине на који он функционише и да увиђају да је у том свету све могуће. Важно је приволети их да у тајсвет уђу, а када се једном у њему нађу, онда је све много лакше. Зато је на овом узрасту најважније да се ученицима што више чита, да се оснажују и храбре усамосталном читању и да се о делима разговара. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даљаучења. Кроз разговоре о прочитаном и о ономе на шта их прочитано наводи да мисле (разговори о самом тексту и на основу текста) ученици се уче култури дијалога,критичком промишљању, разложној анализи, увезивању чињеница и доношењу закључака, аргументовању ставова, слушању и разумевању другачијег мишљења. Читањем, уживањем у прочитаном, пробуђеним осећањима и способношћу да их искажу они се васпитавају за књижевност и кроз књижевност, упознајући себе, друге, живот и свет уопште. Посебно је важно што

књижевност гради осећај за лепо и вредно, васпитава укус, развија емпатију тако што се ученици уживљавају уестетски свет дела и емотивно га проживљавају. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности икултуре, као и књижевности и културе других народа.

Настава књижевности реализује се кроз садржаје који су у програму дати у виду лектире и књижевнотеоријских појмова. Лектиру чине одабрана дела зачитање у настави (школска лектира) и самостално, код куће (домаћа лектира).

ШКОЛСКА ЛЕКТИРА

Текстови у буквару за читање и разумевање прочитаног

Десанка Максимовић, „Првак”

Душан Радовић, „Срећна Нова година”

Бранислав Цветковић: „Симина азбука”

Перо Зубац, „Добар друг ти вреди више”

Народна прича, „Свети Сава и ђаци”

Јован Јовановић Змај, „Зимска песма”

Текстови у читанци

Поезија

Народна песма, „Ја сам чудо видео”

Десанка Максимовић, „Хвалисави зечеви”

Гвидо Тартаља, „Китова беба”, „Мрави”, „Постеља за зеку” – обједињено

Бранко Ћопић, „Јежева кућица” (читање у наставцима)

Љубивоје Ршумовић, „Десет љутих гусара”

Душко Трифуновић, „Два јарца”

Стеван Раичковић, „Цртанка”

Воја Царић, „Пролеће”

Химна „Боже правде” (одломак)

Проза

„Голуб и пчела”

„Лисица и гавран”, по Езопу

„Два јарца”, „Две козе”, по Доситеју Обрадовићу

Лав Николајевич Толстој, „Два друга”

Драган Лукић, „Јоца вози тролејбус”

Душан Радовић, „Прича о малом прсту”

Влада Стојиљковић, „Како сам купио кишобран”

Избор из ауторских загонетки (Десанка Максимовић,

Загонетке лаке за прваке ђаке, загонетке Григора Витеза и Бране Цветковића)

Драмски текстови

Душан Радовић,

Тужибаба

Александар Поповић,

Неће увек да буде први

Бора Ољачић,

Први дан у школи

Љубиша Ђокић,

Побуна играчака

Популарни и информативни текстови

Милан Шипка, „Буквар”

Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Свети Сава, Вук СтефановићКараџић, знаменита личност наше школе и др.)

ДОМАЋА ЛЕКТИРА

Јован Јовановић Змај, избор из поезије за децу („Волим”, „Пачија школа”, „Материна маза”, „Купање” и друге по избору)

Избор из басни („Цврчак и мрави”, „Лисица и рода”, „Лав и миш” и друге по избору)

Избор из сликовница за децу.

Део лектире су и текстови намењени за вежбање читања и разумевање прочитаног и препоручује се да се нађу у буквару, односно почетници. Ови текстовичитају се у првом полугодишту, а њихова обрада представља разумевање прочитаног, схватање чињеница изнетих у тексту и њихово повезивање, али и основно упознавање природе књижевности саме.

Вештина читања и разумевања прочитаног изграђује се постепено кроз школовање и са тим се започиње од првог разреда. Ученици слушају и читају књижевне и некњижевне текстове, а учитељ, након читања сваког текста поставља питања у вези са прочитаним. Све овоостварује се и у оквиру области Језичка култура. Вођени питањима о прочитаном садржају, ученици развијају способност да као одговоре формулишу реченице икраће говорне исказе, зависно од индивидуалних способности. Ученици усвајају нове речи и богате свој речнички фонд читајући различите текстове, књижевне и некњижевне. Како би разумели текст, ученици се подстичу да издвоје непознате и мање познате речи и изразе у тексту и да траже објашњење у читанци, одвршњака или учитеља.

Текстови у читанци се обрађују у другом полугодишту, када ученици већ знају да читају и пишу и када се ове способности даље изграђују и усавршавају. Тада се поред читања и основног разумевања тежи и књижевној анализи прилагођеној могућностима ученика, у складу са основним циљевима наставе српског језика иисходима учења.

Књижевна дела су у списку школске лектире разврстана на поезију, прозу и драмске текстове и ученици треба да уоче њихову формалну различитост (стих –проза – текст писан по улогама), и на интуитивном нивоу неке од њихових основних генолошких карактеристике (на пример, одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова или низање догађаја у епском и драмском делу). Појмове задате програмом (песма, прича, басна, загонетка и друго) ученик треба да познаје нанивоу именовања и кроз издвајање њихових елементарних карактеристика.

Поезија

као одељак у програму обухвата песме и књижевнотеоријске појмове. Ученик треба да именује стих и строфу и разуме основну разлику између њих, теда препозна песму на основу графичке структуре и разликује је од приче (басне) и драмског текста. Читањем лирских песама ученици поступно уочавајудоживљавају мелодичност и уче како да песме изражајно читају, а поједине и рецитују. Такође, ученик треба да разликује основни тон у песмама, да се на другачијиначин чита, рецитује или пева песма у којој преовлађује шаљив тон од химне или, на пример, песме у којој се описује природа. У првом разреду обрађује се, нанивоу основног разумевања, део текста државне химне „Боже правде” који се најчешће изводи на различитим свечаностима (прве две строфе и последња два стихапоследње строфе). Овим садржајем остварује се и лепа веза са наставом музичке културе и света око нас.

Прозу у програму за први разред чине једноставни, кратки текстови, засновани на хронолошком низању догађаја, те ученик треба да одреди где се и кададешава радња, шта је главни догађај, и да разуме узрочно-последични распоред догађаја, односно да увиди шта се у фабулативном току десило прво, шта следеће, шта је претходило неком догађају, а шта из њега следи. Ученик треба да препозна и именује жанр басне као приче са пренесеним значењем (без увођења појмаалегорије), да схвата да су у

баснама ликови животиње, али да оне не говоре о свету животиња и опстанку у природи, већ да говоре о људима, њиховим особинамаи свету у ком живимо. Коначно, ученик треба да буде у стању да разуме пренесено значење басне и издвоји њену поуку. Пошто се у овом узрасту интегрални текст басне неретко адаптира, скраћује, у исходима нису наведени структурни жанровски елементи басне (фабула и поука), поготово што поука у народној басни и коднеких аутора није издвојена.

Загонетке су кратка језичко-значењска форма и у првом разреду за обраду су предвиђене ауторске загонетке. Важно је да ученик препозна загонетку као засебну књижевну врсту, да разуме начине одгонетања и њено значење. Такође, на интуитивном нивоу да схвата пренесено значење загонетке и разуме везу између загонетке и одгонетке (чак и када је сам не одгонетне). За ученике загонетка и загонетање треба да представља језичку и мисаону забавну игру, у којој је сампроцес одгонетања знатно важнији од откривања тачне одгонетке.

Драма као књижевни род веома је занимљив ученицима првог разреда. Ученици уочавају форму драмског текста, баш као и форму поезије и прозе, односно, наоснову графичког изгледа већ јасно разликују овај књижевни род. У првом разреду је довољно да схвате да је драмски текст написан по улогама и да се обичноизводи у позоришту, да разликују речи које изговарају ликови од речи у заградама. Не треба уводити појмове лица и дидаскалије, већ ове елементе текста објашњавати описно. У првом разреду, ученици се упознају и са кратком луткарском формом и исказују утиске о одгледаном сценском извођењу.

Током читања и обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ, драмска игра, луткарска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, коментарисање драматизованих одломака). Сценски се изводе драмскитекстови из школске лектире и драматизовани текстови. Ученици се подстичу да учествују у сценском извођењу текста и то: драмским текстовима, сценским играма, играма улога или оживљавањем лутке. Од великог је значаја њихово учествовање у драмским играма које подразумеју охрабривање говорних импровизација ипримену сценске лутке. Притом ученици усвајају и правила понашања у позоришту у оквиру васпитног деловања школе.

Стицању читалачких навика знатно доприноси и читање домаће лектире. У првом разреду часови домаће лектире реализују се у другом полугодишту, када сеученици оспособљавају да самостално читају дела из овог корпуса. Пошто су у првом разреду у питању збирке (песама Јована Јовановића Змаја, као и басни),корисно је (али није нужно) да се у читанци нађе неки текст из тих збирки којим би учитељ најавио рад на домаћој лектири и којим би се ученици мотивисали задаље читање већег броја текстова у збирци или целе збирке. Важно је да ученици читају књиге, збирке песама, прича, басни и да стварају личну библиотеку, те једобро да се издавачи интересују за објављивање комплета лектире за сваки разред. Избор из сликовница за децу треба

правити у односу на постојећи фонд ушколској, месној или одељењској библиотеци. Битна одлике домаће лектире јесте самостално читање и припремање ученика за час по усмереним задацима. Неопходно је благовремено најавити читање домаће лектире како би ученици на време набавили књигу. Важно је да учитељ истовремено подели и задатке заусмерено читање како би ученици већ приликом првог читања пратили текстове према датим задацима.

У програму за први разред јавља се и појам читање у наставцима што представља читање текста на више часова, у неколико дана. Приликом организацијеоваквог читања потребно је одабрати погодно место за прекид, место које код ученика изазива знатижељу и ишчекивање за даље читање. Након прекида или пречитања наставка, могу се испитати и ученичка предвиђања даљих догађаја. Читање текста у наставцима изводи се на примеру „Јежеве кућице“ Бранка Ћопића, што подразумева да учитељ, према плану који сам осмисли и одговарајућом динамиком, чита део по део Ћопићевог текста и разговара са ученицима о прочитаном нанеколико планираних часова мотивишући их да дело читају и сами.

Уколико текстове прати одредница обједињено, то значи да се та дела у уџбеницима налазе на једној или на повезаним странама и да се читају и обрађују наједном часу. У овом програму то се чини код песама Гвида Тартаље које су кратке, садржински и тематски веома сличне те их је могуће обрадити за један школскичас.

Зависно од ситуације у одељењу, услова рада у школи и наставних потреба, учитељ може да проширује наведене спискове школске и домаће лектире додатним текстовима, уз услов да при томе води рачуна о њиховој идејно-естетској вредности, примерености узрасним могућностима ученика и потребама савремене наставематерњег језика. Уколико учитељ располаже довољним фондом часова за наставу књижевности, може самостално или у договору са ученицима да бира ове текстове. Исто тако је важно да има увид у оно што ученици сами, по сопственом избору, читају код куће и да о томе са њима повремено води разговоре о прочитаном штиву.

Поред књижевних, у школској лектири се налазе и некњижевни текстови, који се такође користе за усавршавање читања и писања, као и за упознавање знаменитих личности наше културе и традиције. Ученици се, уз помоћ учитеља, оспособљавају да читају и разумеју садржај текстова, проналазе и повезују информације у њима.

Програмом се предвиђа да се систематично и поступно усвајају следећи књижевно теоријски појмови:

– песма;

– стих;

– строфа;

– прича;

– догађај; место и време збивања;

– књижевни лик – изглед, основне особине и поступци;

– драмски текст за децу;

– басна;

– загонетка.

Како се ради о специфичном узрасту ученика, важно их је постепено уводити у основне појмове о књижевности. Усвајање књижевних појмова не подразумева учење дефиниција, већ њихово именовање и описно образлагање појма, као и уочавање његове улоге у тексту.

Уз активно слушање, а потом и самостално читање једноставних књижевних и осталих врста текстова ученици се оспособљавају и да садржаје доводе у везу саилустрацијама и фотографијама, које прате књижевни, популарни и информативни текст. Такође, потребно је да ученици разликују основне делове текста и књиге: наслов, име аутора, садржај. Ученици до краја првог разреда треба да знају да користе читанку и сналазе се у њеним садржајима.

У намери да се ученици од првог разреда навикавају на читање лектире у обавезном и слободном избору, успоставља се сарадња са школским библиотекаром. Такође, неколико часова се током године може реализовати у школској библиотеци. Пожељно је да учитељ заједно са ученицима организује одељењску библиотекујер се тако унапређује самостално читање ученика као и брига о очувању књига. Овакво коришћење и размена књига подразумева један део у учионици саполицама или, сасвим једноставно, са разнобојним кутијама или пластичним корпама у којима су књиге и сликовнице које ученици доносе од куће након читања иостављају другима за даља читања и позајмљивања. Тако уче да је стварање једне колективне библиотеке важно, да кроз размену књига и упознавањем истих садржаја стварају своју малу заједницу, уче да правилно користе и чувају књиге. То је увек добар кутак да се у њему проведе одмор или неки други тренутак слободног времена.

Сликовнице и часописи за децу су изузетно важно штиво за ученике првог разреда. Приликом избора сликовница треба водити рачуна о адаптацији текста, тематици, порукама и илустрацијама. Могу се користити часописи из фонда школске или одељењске библиотеке. Ученике треба упознати са формом часописа, сањиховим најразличитијим садржајима – књижевним текстовима, ученичким радовима, квизовима, језичким играма, стриповима и друго. Ови садржаји углавном незастаревају и зато се у настави могу користити и стари дечји часописи, који више не излазе, али које ученици имају у личним (породичним), школским и другим библиотекама.

ЈЕЗИК

У настави Језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нисуусмерени само на језичка правила и граматичке норме већ и на њихову функцију.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем у свим предметним областима. Ниједна језичкапојава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција.

У оквиру свих предметних области (Почетно читање и писање, Књижевност, Језичка култура) ученици запажају језичке појаве без њиховог именовања. Тако сепоставља основа за проширивање језичких садржаја у старијим разредима.

Потребно је указивати на разликовну функцију гласа у оквиру речи (нпр. ђак, џак). Тако се посредно скреће пажња на важност правилног писања слова,односно правилног изговарања гласова.

Елементарне основе из граматике ученици стичу уочавајући реч као језичку јединицу између гласа и реченице. Речи треба уочавати и изоловано и у оквируреченице. У писању треба скренути пажњу на то да је реч у реченици одвојена белинама са обе стране, а у говору учитељ треба да нагласи правилан акценат некеречи (уколико је ученици погрешно изговарају).

Реченице треба уочавати, кад год је то могуће, у оквиру текста. У писању посебно треба скренути пажњу на то да реченице почињу великим словом изавршавају се тачком, знаком питања или знаком узвика (на овај начин се повезују граматика и правопис). Када се реченица изговара, ученицима се скреће пажњана њену интонацију, нарочито ако се ради о питању.

Правопис

Правописна правила ученици савладавају путем систематских вежбања. Ова вежбања треба да буду разноврсна и треба их организовати што чешће.

У оквиру правилне употребе великог слова потребно је обрадити писање властитих имена, презимена и надимака, и то у изолованим примерима и у оквируреченице. Када је у питању име школе коју ученици похађају, треба да буду оспособљени да га самостално правилно препишу. Такође, потребно је ученикеоспособити да пишу велико слово на почетку реченице и одговарајући интерпункцијски знак на крају (тачку, знак питања или знак узвика).

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област Језичка култура обухвата развијање основне писмености ученика, односно усавршавање говорења, слушања, читања и писања. Ове четири програмске

подобласти усмерене су на неговање културе говора, писменог изражавања, богаћење речника и развијање комуникативних способности ученика. Унастави се подобласти преклапају, па се тако и методички садржаји заједнички постављају. Наставни рад у области.

Језичка култура реализује су у прожимању са другим областима предмета, као и кроз самосталне наставне јединице.

Говорење се развија кроз разговор, читање и богаћење речника, усмено изражавање и рецитовање и изговарање напамет научених текстова. Ученици сеупознају са основним начелима комуникације, кроз слободни, односно друштвени разговор, где примењују и користе форме учтивог обраћања. У вођеном разговоруо тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. У току разговора потребно је упућивати ученике да се изражавају потпуним реченицама, да пренесу комуникативну поруку и своје мишљење. Богаћење речника ученика остварује се тако што они усвајају новеречи и нова значења исте речи првенствено из правилног говора, као и кроз слушање и читање књижевних и некњижевних текстова. Ученици се упућују да речиупотребљавају у одговарајућем контексту и правилно се изражавају у свакодневном говору.

Усмено изражавање се реализује вођено, кроз говорне вежбе, уз помоћ датог или заједничког плана. План помаже ученицима да осмисле садржину говора, алине треба спутавати оне који могу да говоре самостално са индивидуалним планом, па и без њега. Препоручени облици јесу: препричавање, причање и описивање.Усмено се препричава краћи текст из буквара, читанке, часописа за децу, илустрованих енциклопедија. Врсте причања обухватају причање о слици или по низуслика, по задатим речима (одредницама) и о доживљајима. Описују се годишња доба, предмети и бића. Ученици се подстичу да напамет говоре краће књижевнетекстове у функцији правилног говора, богаћења речника и стваралачког изражавања. Говоре се напамет научене одабране песме, уз увођење ученика у правиларецитовања. Такође, могу се напамет научити и говорити кратки одломци из прича и делови драмског текста (говор лица). Зато треба пажљиво одабрати шта ћеученици учити напамет, а неки од критеријума су уметничка вредност текста и његова прилагођеност узрасту.

Слушање је важна активност у комуникацији. Ученици се у разговору упућују да пажљиво и културно слушају саговорнике. У наставном контексту ученици слушају шта други говоре, разумеју основни садржај одслушаног и то потврђују репродуковањем слушне поруке. Пажљиво слушање практикује се и у симулираним ситуацијама (разговорне и ситуационе игре). Игре за развијање слушне пажње изводе се у наставном контексту: пажљиво слушање са задатком, на пример, Препознај ко говори, Слушај како говорим (тихо, брзо), Чујем глас т. Ученици слушају читање разноврсних текстова и на различите начине показују да су их разумели тако што репродукују информације из њих.

Пошто се заврши настава почетног читања и писања, наставља се рад на самосталном писању и читању. Ученици писмено одговарају на једноставна питања осопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, као и на питања о књижевном и некњижевном тексту. Такође, записују наслов слике или насловеслика у низу као и самосталне или повезане реченице на основу њих. Учење самосталног писања текста почиње спајањем више реченица у целину. Према својим способностима ученик ће написати две, три повезане реченице или краћи текст. Ученици пишу о свом искуству, о доживљају, о слици или по низу слика. Препоручује се вођено писмено препричавање краћег текста и то, прво, у виду одговора на дата питања (план са питањима), потом, уз помоћ простог плана текста.

Диктат спада у вежбе слушања и писања, где се развија језичко повезивање изговорене и записане речи. Препоручене врсте су: диктат као једноставна вежбаза унапређивање писања, диктат са предусретањем грешака и изборни диктат.

У писању се примењују научена правописна правила. Потребно је да се правопис доследно примењује већ у периоду почетног читања и писања. Ученици сеупућују и да бирају адекватне речи, употребљавају нове речи и изразе.

Читање се увежбава на делима школске и домаће лектире и на другим књижевним и некњижевним текстовима. Ученици читају уџбеничке и вануџбеничкенелинеарне текстове и текстове са практичном наменом. Потребно је практиковати следеће врсте читања: гласно читање (целог текста, штафетно, флексибилно, драмског текста по улогама); тихо читање (у себи). Разумевање текста показује се проналажењем, репродуковањем и повезивањем основних информацијаексплицитно датих у тексту, помоћу подстицаја или питања. Такође, усмеравају се да повежу илустрације или фотографије које иду уз текст који читају.

Стицању читалачких навика доприноси одлазак ученика у библиотеку и успостављање сарадње са библиотекаром. Потребно је да ученици знају како да сепонашају у библиотеци, на који начин се позајмљују, чувају и враћају књиге.

Језичка култура ученика негује се кроз језичке вежбе као и реализацијом језичких игара. Ове активности могу се организовати као самостални час или уоквиру других предметних области. Језичке вежбе реализују се тако да доприносе богаћењу речника и унапређивању језичког израза ученика. Посебно су погоднефонолошке, лексичке и синтаксичке вежбе. На крају вежбања, потребно их је укључити у шири контекст, на пример, лексичке у синтаксичке. Језичке игре не треба мешати са језичким вежбама и важно је организовати их као забавне активности. То могу бити разговорне или ситуационе, односно стварносне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Такође, могу се одабрати и преметаљке, ребуси, палиндроми, допуњалке, једноставне укрштене речи. Све језичке вежбе и игре могу се реализовати у оквиру једног целог часа или као његов део. Врсте језичких вежби и игара потребно је одабрати према интересовањима ученикаили у контексту наставног садржаја.

6.2. СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ наставе и учења страног језика јесте да ученик усвајањем функционалних вештина и знања о језичком систему и култури развије комуникативнукомпетенцију и општу, функционалну и дигиталну писменост и оспособи се за усмену, писану и мултимодалну комуникацију; изгради свест о поштовању културних ииндивидуалних различитости, формира критичко мишљење и вредносне ставове, унапређује креативност и стратегије учења и рада у контексту целоживотног учења.

Недељни фонд часова: 2 часа

Годишњи фонд часова: 72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја
– изговори с релативном тачношћу већину гласова, гласовних комбинација, интонацијских и ритмичких схема циљног језика; – понови говор наставника и језичке садржаје из аутентичних (аудио и аудио-визуелних) извора, поштујући већину најједноставнијих артикулацијских, интонацијских и прозодијских правила; – изражајно рецитује имитативно увежбане кратке (римоване) стихове и најкраће поетске форме;	Фонетско-фонолошки и артикулацијско-прозодијски језички елементи
– разуме глобални садржај најједноставнијих рецитација, песмица и прича за децу, уз вербална и невербална појашњења наставника; – користи ограничени спектар најфреквентнијих, узрасно адекватних и комуникационо примерених напамет научених лексичких целина и фраза на познате теме, из домена личног искуства.	Основе аудирања (активног слушања) Најосновнија усмена продукција
– разуме најједноставније поздраве приликом састајања и растајања и реагује на њих користећи прикладна вербална и/или невербална средства; – упути најједноставније поздраве приликом састајања и растајања;	Поздрављање и отпоздрављање

– препозна најосновнија правила учтивости приликом поздрављања и отпоздрављања;	
– разуме најједноставније изразе који се односе на представљање себе и других; – представи себе и друге користећи најосновнија језичка средства; – разуме најједноставнија питања личне природе и одговори на њих користећи прикладна вербална и/или невербална средства; – постави најосновнија питања личне природе;	Представљање себе и других Пружање најосновнијих информација о себи Размена најосновнијих информација личне природе
– разуме најједноставнија, кратка и позната упутства и налоге уз евентуалну визуелну подршку и/или гестикулацију и реагује на њих; – упути кратка и најосновнија имитативно усвојена упутства;	Разумевање најосновнијих упутстава и налога иреаговање на њих Упућивање најосновнијих упутстава и налога
– разуме кратке, најједноставније формулисане позиве за учешће у заједничкој активности и реагује нањих користећи прикладна вербална и/или невербална средства; – упути позиве за учешће у заједничкој активности и реагује на позиве које добија од других, користећи најосновнија језичка средства и моделе учтивости у познатом и увежбаваном контексту;	Разумевање најосновнијих позива за учешће узаједничкој активности и реаговање на њих Упућивање најосновнијих позива за учешће узаједничкој активности
– разуме најједноставније формулисане молбе, изразе захвалности и извињења у узрасно примереним комуникативним ситуацијама и реагује на њих користећи прикладна вербална и/или невербална средства; – упути најједноставније молбе, изразе захвалности и извињења користећи најосновније моделе учтивости;	Разумевање најосновнијих молби, изразазахвалности и извињења и реаговање на њих Упућивање најосновнијих израза захвалности и извињења
– разуме најједноставније изразе који се користе приликом честитања рођендана и најзначајнијих празника; – одговори на честитање користећи најосновнија вербална и/или невербална средства;	Разумевање најосновнијих израза честитања и реаговање на њих Упућивање најосновнијих израза честитања

– упути најједноставније изразе честитања у познатим и увежбаваним ситуацијама користећи најосновније моделе учтивости;	
– разуме називе ствари, места и бића из познатог, увежбаваног и узрасно примереног тематског спектра; – разуме најједноставније исказе у вези с најосновнијим карактеристикама ствари, бића и места изпознатог, увежбаваног и узрасно примереног тематског спектра; – именује ствари, места и бића из познатог, увежбаваног и узрасно примереног тематског спектра; – наведе најосновније карактеристике ствари, бића и места из познатог, увежбаваног и узрасно примереног тематског спектра користећи најједноставнија језичка средства;	Разумевање најједноставнијих исказа у вези с карактеристикама ствари, бића и места Именовање ствари, места, бића и њихових најосновнијих карактеристика
– разуме уобичајене, познате и увежбаване изразе у вези са основним потребама, осетима и осећањима, исказане најједноставнијим језичким средствима; – реагује на уобичајене, познате и увежбаване изразе у вези са основним потребама, осетима иосећањима, користећи прикладна вербална и/или невербална средства којима исказује подршку и емпатију; – изрази најосновније потребе, осете и осећања користећи уобичајена, позната и увежбавана језичка средства;	Разумевање најосновнијих израза личних потреба, осета и осећања и реаговање на њих Исказивање најосновнијих личних потреба, осета иосећања
– разуме најједноставније исказе у вези с положајем ствари и бића у простору; – тражи и пружи најједноставнија обавештења у вези с положајем у простору користећи позната, увежбавана језичка средства;	Разумевање најједноставнијих исказа у вези с положајем у простору Исказивање најосновнијих положаја у простору
– разуме најједноставније исказе у вези с припадањем и поседовањем и по потреби реагује на њих;	Разумевање најједноставнијих исказа у вези сприпадањем и поседовањем Изражавање припадања и поседовања

– формулише најосновније исказе у вези с припадањем и поседовањем користећи позната, увежбавана језичка средства;	
– разуме најједноставније формулисане исказе којима се изражава допадање и недопадање; – изрази допадање и недопадање користећи најосновнија, позната и увежбавана вербална и/или одговарајућа невербална средства.	Разумевање најједноставнијих исказа у вези с допадањем и недопадањем Изражавање допадања и недопадања

ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ

Језичке активности на раном узрасту подразумевају превасходно аудирање (активно слушање), понављање садржаја и интеракцију између ученика инаставника.

Наставницима се посебно препоручују следеће активности за рад са ученицима:

– Реаговање на усмени подстицај саговорника (наставника, вршњака и др.), као и на друге стимулусе – визуелне (слике, постере, флешкартице, анимације) иаудитивне (ономатопеје, звучне ефекте, музику).

– Слушање кратких, најједноставнијих текстова у којима саговорници успостављају контакт при сусрету и представљају се; представљање себе и других особа, присутних и одсутних, најједноставнијим језичким средствима.

– Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких, најједноставнијих упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично).

– Слушање кратких, најједноставнијих позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење); упућивање и прихватање или одбијање позива на заједничку активност употребом најједноставнијих вербалних и одговарајућих невербалних средстава комуникације (нпр. климање/одмахивање главом, осмех, покрет руком).

– Слушање најједноставнијих исказа којима се изражава молба, захвалност и извињење, тражи помоћ или обавештење.

– Упућивање најједноставнијег одговора на исказану молбу, захвалност и извињење, вербалним и/или невербалним средствима (мимика, гестови); изражавање молбе, захвалности и извињења најједноставнијим језичким средствима.

– Слушање кратких, најједноставнијих устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких инајједноставнијих пригодних честитки.

– Слушање кратких, најједноставнијих исказа који се односе на број, боју, облик и димензије ствари, бића и места; формулисање кратких, најједноставнијих карактеристика ствари, бића и места у вези с њиховим бројем, бојом, обликом, димензијама.

– Слушање кратких, најједноставнијих исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање сопствених потреба, осета и осећања најједноставнијим језичким средствима, као и емпатично реаговање на туђа.

– Слушање кратких, најједноставнијих текстова којима се описује положај у простору; тражење и пружање информација о положају у простору најједноставнијим језичким средствима.

– Слушање кратких, најједноставнијих текстова у којима се изражава припадање и поседовање и реаговање на њих; исказивање припадања и поседовања најједноставнијим језичким средствима.

– Слушање кратких, најједноставнијих текстова у којима се изражава допадање и недопадање и реаговање на њих; исказивање допадања и недопадања најједноставнијим језичким средствима.

Препоручује се да се активности слушања у што већој мери заснивају на аутентичним узрасно примереним аудио и аудио-визуелним изворима,и по потреби, обухватају и (хорско) понављање садржаја. На тај начин, ученици не само да усвајају нове речи и изразе већ и активно увежбавају изговор речи и израза, реченични ритам и интонацију.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА У ПРВОМ И ДРУГОМ РАЗРЕДУ

Напомена:

Тематске области су оквирне и прилагођавају се динамици наставног процеса и циљној групи, исте су за све језике, прожимају се и надограђују упрвом и другом разреду основног образовања и васпитања. У другом разреду обнављају се и проширују лингвистичка знања, навике и умења, као и екстралингвистичке представе у вези са одређеном темом. Теме се обрађују у складу са интересовањима и потребама ученика, при чему се имају у виду савременитокови у настави страних језика, тако да свака тема представља конкретан ситуациони контекст прилагођен узрасту деце.

1. Дете и његов свет

Лични идентитет: име, презиме, узраст.

Физички изглед: делови тела, физичке карактеристике.

Животне навике: лична хигијена; (здрава) исхрана, оброци, омиљене намирнице; физичке активности, спорт, разонода, хобији.

Одећа: одећа, обућа, одевни додаци.

Потребе и осећања: најосновније телесне потребе и емоције.

Стамбени простор:

просторије у дому, намештај, личне ствари.

Породица и пријатељи: чланови уже и шире породице, пријатељи.

2. Дете и његово непосредно окружење

Школа: наставници, школски другови, школски простор и прибор.

Свет природе: биљке, животиње, кућни љубимци, нежива природа, временске прилике, очување животне средине.

Насеља: град, село, улица, парк, зграде и институције, превозна средства.

3. Друштво, уметност, стваралаштво

Србија, моја домовина: основна обележја.

Прославе и празници: рођендани, најзначајнији празници и прославе.

Књижевност за децу: прилагођене бајке, приче, најједноставније поетске форме, стрип (осим традиционалних писаних форми, сви наведени књижевни жанровимогу се обрађивати у мултимодалном облику).

Бића из маште: виле и вилењаци, патуљци, принцезе и принчеви, змајеви.

Музика: дечје песме.

Игре за децу: друштвене игре, игре у затвореном и на отвореном простору, игре на часу.

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Фонетика

Гласовни систем

Интонација

Именице

Правилна множина именица

Заменице

Личне заменице у функцији субјекта

Показне заменице – this, that

Придеви

Присвојни придеви

Бројеви

Основни бројеви (1–10)

Глаголи

The Present Simple Tense

(be, want, like)

Have got

за давање описа и изражавање поседовања

Модални глагол can

за изражавање молбе и предлога

Императив

Предлози

Основни предлози за изражавање положаја и просторних односа – in, on

Прилози

Основни прилози за изражавање положаја и просторних односа – here, there

Упитне речи

Питања са Who/What/Where/How (old)

Реченица:

Потврдна, одрична и упитна реченица

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Фонетика

Гласовни систем

Интонација

Именице

Једнина и множина именица (рецептивно)

Заменице

Личне заменице у функцији субјекта

Употреба личних заменица у номинативу

Употреба личних заменица у акузативу. (рецептивно)

Употреба показне заменице das

Придеви

Употреба придева као именског дела предиката уз глагол sein

Члан

Употреба одређеног, неодређеног, негационог, присвојног члана у номинативу (продуктивно) и акузативу(рецептивно)

Употреба посесивног генитива – продуктивно

Изражавање припадности предлогом von + датив (рецептивно)

Бројеви

Основни бројеви (1–10)

Глаголи

Презент слабих глагола и најфреквентнијих јаких глагола (sein, haben, heißen, kommen, wohnen, lieben, spielen, essen, fahren...)

Употреба модалних глагола у презенту (möchten, können, mögen)

Императив

Императив – потврдни и одрични облици 2. лица једнине и множине

Предлози и прилози

Основни предлози и прилози за изражавање положаја и просторних односа –

hier, da, dort, in, auf

Упитне речи

Употреба упитних заменица и прилога (Wer?Was?Wo?Woher? Wie?Wann?)

Реченице

Исказна и упитна реченица – положај глагола/ред речи

Употреба негационе партикуле nicht

Ред речи у исказној, упитној и узвичној реченици

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења ивредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Програм предмета страни језик у првом и другом разреду основне школе усмерен је ка развоју функционалних знања и заснива се на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности аудирања (активног слушања) и (раз)говора посматрају се интегративно и организују уз примену мултимодалних стратегија, које укључују аудио-визуелне материјале, игру, покрет, плес, пантомиму, цртање. Ове стратегије комбинују различите канале преноса значења (реч, слику, звук, покрет) и чине неодвојиву компоненту аутентичне комуникацијеу настави страног језика за млађи узраст.

Треба имати у виду да се исходи разликују и остварују различитом динамиком, уз разноврсне активности и начине рада. Стога се приликом планирања наставеи учења руководи управо остваривањем исхода, а садржајима уџбеника се приступа селективно и у складу с предвиђеним исходима. С обзиром на то да је уџбениксамо помоћно наставно средство које не одређује садржаје предмета, наставник упућује ученике и на друге изворе информисања, стицања и развијања знања ивештина. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, делимично и невербалне), формално и садржински централну позицију програма заузимају управо комуникативне функције (наведене у десној колони горње табеле – Тема и кључни појмови садржаја). На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које укључују постепено усавршавањеспособности разумевања говора и интерактивног усменог изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи учења, теме и кључни појмови дефинисани су као општелингвистичке категорије те су формулације идентичне за све стране језике. Како би се олакшала операционализација ових елемената, дати су језички садржаји засваки појединачни језик, који илуструју најфреквентније и узрасно најадекватније могућности вербалне рецепције и продукције.

У комуникативно-интерактивном приступу настави језик се посматра превасходно као средство споразумевања и интеркултурног комуникативног делања. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ обухвата исходе и теме и кључне

појмове садржаја, који представљају основне комуникативне функције, и пружа основу за планирање наставе страних језика. На основу овогоквира, посебно су издвојене језичке активности које оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном илиобразовном домену. Овај приступ заснива се на доследној примени следећих смерница:

– Циљни језик користи се у учионици у пажљиво осмишљеним контекстима, у атмосфери сарадње и заједништва; знања ученика мере се јасно дефинисаним критеријумима комуникативне и ситуационе примерености, при чему се узор не тражи искључиво у изворном говорнику;

– Примарни је фокус на разумевању значења језичке поруке, укључујући њене (интер)културне, васпитне и социјалне аспекте;

– Настава је заснована на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње организује се путем индивидуалних и групних активности или активности у пару, које укључују решавање проблема и израду различитих задатака у стварном и/или виртуелном окружењу, с јасно дефинисаним контекстом, циљем, исходима ипоступком;

– Наставник охрабрује и подстиче ученике да спонтано усвајају језичке моделе користећи их у узрасно примереним комуникативним ситуацијама, безграматичких објашњења;

– Ученици усвајају језички садржај сврсисходним и осмишљеним учествовањем у комуникацији, при чему се посматрају као одговорни, креативни и активни учесници у наставном процесу;

– Наставни материјали само су један од извора активности и требало би да буду допуњени аутентичним додатним садржајима;

– Пројектни задаци омогућавају повезивање с другим наставним предметима и подстичу когнитивни развој, критичко мишљење, креативност, мотивацију ученика, као и њихову међусобну сарадњу.

ПРЕПОРУЧЕНЕ АКТИВНОСТИ И ТЕХНИКЕ РАДА

Током часа препоручује се динамично смењивање техника и активности, чије би трајање требало прилагодити степену интересовања и ангажовања деце. Ученици најбоље уче када су активни учесници у процесу учења, тачније када истражују, откривају, примењују ново знање и повезују га са свакодневним животом. У наставку следе предлози активности и техника рада које подстичу радозналост, мотивацију, ангажовање, ефикасније усвајање језичких садржаја:

– Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или праћење аудио и видео записа. Ово подразумева активности као што су: слушај и покажи, обоји, повежи, заокружи, нумериши, пронађи, обележи, као и активности у вези с радом у учионици, попут нацртај, исеци, отвори/затвори свеску/књигу и слично;

– Слушање текстова, песмица и прича и извођење покрета, гестова и пантомиме, као и креирање кратких драмских представа. Покрет и драмске активности омогућавају ученицима да уче спонтано и интерактивно, јер подстичу креативност, комуникацију и самопоуздање. Они чине учење динамичнијим и доприносе дуготрајнијем памћењу;

– Мини-дијалози, играње улога, симулације. Ове и сличне активности изводе се у паровима, мањим и већим групама у складу с датом комуникативном ситуацијом;

– Узрасно примерене игровне активности у складу с дидактичким захтевима у различитим фазама часа (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, обраду или увежбавање језичке грађе);

– Квизови (класични, дигитални или са аудио-визуелним садржајем), активности с дигиталним бојанкама, картицама, игрице у дигиталном формату;

– Мануелне и пројектне активности – израда честитки, предмета, сликовних постера, цртежа и њихово презентовање. Ове активности нису само средство закреативно изражавање већ имају дубљи утицај на когнитивни, моторички, социјални и емоционални развој ученика.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ АКТИВНОСТИ У ПРВОМ И У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Предности наставе страног језика у првом и другом разреду основне школе у вези су са специфичностима усвајања језика на раном узрасту. Важно је истаћи дасе рано усвајање језика не заснива на аналитичком процесу учења. У прилог томе говори теза да ученици у том добу не могу схватити симболичке и апстрактне појмове, као и да све до десете године не могу у потпуности савладати синтаксу матерњег језика. Дакле, усвајање страног језика одвија се на сличан начин на којисе усваја матерњи језик и то тако да дете користи страни језик искључиво у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима. Међу вишеструким предностима учења страног језика на овом узрасту издвајају се:

– неурофизиолошке: захваљујући развојним специфичностима мозга, као и флексибилности говорних органа, рано учење страног језика погодује свеукупним когнитивним постигнућима. Ове особености омогућавају лакше усвајање фонетских елемената, акцента, изговора, интонације, као и синтаксичких образаца;

– психолошке: код ученика се развија мотивација будући да углавном деца на раном узрасту осећају мањи страх од грешке приликом употребе новог језика, растерећеније учествују у игри и излажу пред групом, што ће свакако зависити и од њихових индивидуалних разлика;

– образовне: учење страног језика позитивно утиче на когнитивни развој детета и прихватање другог и другачијег.

С тим у вези, многи стручњаци из области теорије усвајања језика препоручују да почетак учења страних језика буде период пре пубертета, односно од седмегодине живота. Дете у овој доби одлично опонаша изговор страног језика, и то на комплетном прозодијском плану – фонеме, ритам, интонацијске обрасце. Наставнапракса потврђује тезу да дете у периоду од седме до једанаесте године може да савлада изговор страног језика без икаквог акцента уколико је довољно честоизложено страном језику. У каснијем животном периоду то постаје скоро па недостижан циљ. Управо је из овог разлога важно омогућити учење страних језика на раном узрасту уз помоћ адекватних стратегија и техника за рани узраст.

Учење страног језика на раном узрасту представља специфичан процес који се не може упоредити са учењем ниједног другог школског предмета те се стогапрепоручује наставницима да омогуће ученицима да се путем страног језика развијају интелектуално, афективно и моторички. На пример, приликом усвајања лексике ученици на раном узрасту имају одређена ограничења те је усвајање речи које означавају појмове који су ученицима непознати или у културном смислу далеки знатно сложеније од памћења речи за блиске појмове. Стога је препоручљиво да наставник врши селекцију лексичког садржаја у складу са овим критеријумима. Такође, изузетно је важан и афективни однос ученика према појмовима, нпр. ученици лакше запамте називе омиљених боја него боја које не воле.Још једна специфична особина ученика на раном узрасту јесте њихова способност концентрације на одређену активност. Она је најчешће веома кратка и у просеку траје до десет минута након чега им активност постаје досадна и не могу је више пратити. Ученици доживљавају игру као природан облик учења те је пожељно да већина наставних активности буде обликована као игра у којој ће деца активно учествовати и покретом и језичким изразом. Из наведених разлога, у настави се препоручује примена методе тотални физички одговор (енгл. Total physical response) јер подразумева употребу покрета, језичког изражавања, песме, плеса, мимике. Поред свега наведеног, и емоционални аспект има релевантну улогу у настави: ученици треба да воле оно што раде, а свака активност која има привид игре изабаве, уз покрете, музику, плес и песму, доприноси њиховој мотивацији и ангажовању.

С обзиром на то да програм наставе и учења страног језика у првом и другом разреду основне школе не предвиђа писање и читање, као ни експлицитна објашњења граматичких правила, ово је драгоцен период за подстицање и навикавање ученика да од самог почетка у свакодневним ситуацијама усмене комуникације у учионици и ван ње спонтано примењују научене речи и изразе (нпр. Поздрављање наставника на страном језику у учионици, али и ван ње). Таква спонтана комуникација помаже ученицима да се ослободе говорних блокада које могу настати изван услова симулираних у учионици, при сусрету с говорницима страног језика. Уколико би се ученици навикавали на другачији модел, тј. Искључиву или доминантну примену матерњег језика у интеракцији с наставником или вршњаком, касније би било знатно теже изменити ову праксу.

Следећи корак, на којем такође треба инсистирати од самог почетка учења страног језика, јесте такозвани „језик учионице". Сва кратка и једноставна упутства у настави која се често понављају треба да буду на страном језику уз обавезну одговарајућу гестикулацију (нпр. ако наставник каже слушај, пожељно је дадемонстрира ту активност стављајући руку иза уха). Нека упутства наставник у почетку може да изговара паралелно на страном и на матерњем језику с тенденцијом да постепено изоставља матерњи језик, пратећи да ли ученици препознају њихово значење на страном језику.

Поред ових спонтаних облика учења, потребно је увести и језичке садржаје који нису део уобичајене интеракције на часу. За овакве облике учења потребно јекористити предмете и бића из непосредног окружења, слике, картице, постере и остале расположиве материјале. За њихово савладавање потребно је инсистирати назаједничким групним комуникативним активностима. За садржаје који не представљају „језик учионице" и не понављају се често препоручују се активности усмене репродукције и контролисане продукције; тиме се ученицима омогућава већи број понављања ради лакшег и бржег меморисања и стицања самопоуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције с малим варијацијама модела, у којима се мењају и комбинују лексички играматички садржаји уз постепено усложњавање. Такође се подстиче интеракција с другим ученицима, која се, као назнака будућих активности медијације, може реализовати давањем упутстава на матерњем језику (нпр. питај друга или другарицу како се зове и колико година има, шта воли/не воли да једе; одговори напитања друга/другарице и сл.), или увођењем покрета као невербалног средства комуникације.

Ученици се оспособљавају за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као општа смерница у настави и могу се у мањој мери прилагодити или допунити у складу с расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је истаћи да развој стратегија учења прати когнитивни и језички развој ученика. На раном узрасту, употреба стратегија учења у тесној је вези с језичким нивоом ученика. Наиме, млађи ученици располажу ограниченим речником, не поседују формално знање о језичким структурама и имају мање животног искуства те у већој мери користе стратегије разумевања и употребе језика. Стога је веома важно приликом планирања стратегија и активности имати у виду узрасне, когнитивне икарактерне особине ученика (интересовања, стилови учења, способност издвајања информација, интровертност, екстровертност и сл.).

Изнад свега, неопходно је да наставници промишљеним стратегијама и усмереним активностима континуирано подстичу мотивацију код ученика како би већ уовом периоду раног учења развили љубав и ентузијазам за учење страних језика.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

Препорука је да наставници, кад год је то могуће, препознају и укључе претходна искуства и знања ученика у наставни процес, повезујући их с новим садржајима у складу са цикличном прогресијом рада. Поред тога, важно је имати у виду различите стилове учења, због чега је разноврсност активности и наставних средстава кључна за презентовање и увежбавање језичких садржаја.

Визуелна наставна средства (картице, слике, постери, стварни предмети из окружења, видео-материјали) веома су ефикасна у процесу усвајања новогвокабулара. При презентовању нових речи путем слике, аудио и видео записа, пантомиме и сличних метода, важно је да ученици више пута чују нову реч, понове јеи самостално изговоре у тренутку када осете да су спремни за то. Хорско понављање има посебну улогу у изградњи осећаја сигурности, јер ученици нису јавноизложени и немају страх од грешке, који може бити изражен у овом узрасту. Визуелна средства такође доприносе бољем разумевању и памћењу нових речи ипојмова, чинећи процес учења динамичнијим и конкретнијим.

Пантомима и метода потпуног физичког одговора веома су делотворне технике и посебно се препоручују не само на овом узрасту већ и касније. Посебно су погодне за ученике кинестетичког стила учења, јер омогућавају превођење изговорене речи у покрет и обрнуто. Ове технике су погодне за увођење иувежбавање различитих врста речи, као што су именице (нпр. делови тела, животиње, играчке), глаголи (нпр. устати, сести, подићи, спустити неки предмет) ипридеви који описују стања и осећања (нпр. срећан, тужан, гладан, жедан).

Претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште, јесте одговарајућа контекстуализација. Другим речима, усвајање језичких садржаја биће ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, током обраде појмова који се односе на животињски свет, могуће је организоватистварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да ученици током једног школског часа могу да усвоје у просеку пет до седам нових речи.

Дијалошки модели препоручују се као полазиште за имитативне активности јер су веома ефикасни у развијању усмене продукције. Наиме, уколико међуученицима не постоји спонтана језичка интеракција, наставник може користити различита помоћна средства (нпр. лутке, маске, костиме и сл.) и на тај начин креирати одговарајући дијалошки модел. На пример, наставник се може обраћати ученицима с лутком у руци која поставља питања. Ученици ће врло брзо и лаконаучити како да одговоре на питања, али и како да их поставе. Приликом језичке продукције потребно је обезбедити подстицајно окружење у којем су ученици ослобођени страха од говора, а активности морају бити прилагођене њиховим способностима, потребама и интересовањима, што ће их мотивисати да активноучествују у наставном процесу.

Пројектне активности подстичу мотивацију ученика, јер омогућавају одговорно ангажовање у решавању задатака у пару или групи, развијајући тако социјалне компетенције, сарадњу, предузимљивост и креативност. Погодне су за рад у

одељењима са ученицима различитих способности и стилова учења. Узпажљиву организацију рада, оне омогућавају ангажовање свих ученика, укључујући и оне интровертније. С обзиром на то да је финална фаза рада усмено презентовање резултата свих чланова група, препорука је да се ове активности што чешће организују. Поред тога, пројектне активности пружају прилику ученицимада учествују у избору тема и задатака, што представља важан мотивациони фактор за учење не само страних језика већ и других наставних предмета.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту, чиме се његова употреба „оживљава“ и приближава реалним комуникацијским ситуацијама. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, у томе што:

– Ученици не само да уче страни језик на занимљив начин већ путем интеракције и различитих улога које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју креативности, маште, критичког и дивергентног мишљења);

– Ученици сарађују и усвајају језик смисленом интеракцијом на циљном језику и развијају когнитивне, комуникативне и социјалне вештине;

– Сви ученици могу да учествују, односно сваки ученик добија улогу коју може да „изнесе” те су зато погодне за рад са ученицима различитих способности и различитих стилова учења (визуелни, аудитивни, кинестетички);

– Повећавају и одржавају мотивацију и самопоуздање;

– Оријентисане су ка ученику те наставник има мање доминантну улогу.

Социокултурну компетенцију, као скуп знања о свету, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и говорних заједница циљног језика, треба развијати од самог почетка учења страног језика. Та су знања неопходна за успешну комуникацију у конкретним ситуацијама и активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна комуникативна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем,познавање и разумевање сличности и разлика, односно говорних заједница у којима се ученик креће. Интеркултурна комуникативна компетенција подразумева иразвијање толеранције и позитивног става ученика према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура,које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепено увођење социокултурних садржаја (поздрављање, певање пригодних празничнихпесама и сл.) доприноси развоју интеркултурне личности, јачањем свести о вредности различитих култура и развијањем способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Читање и писање су необавезне активности у другом разреду. Иницијално читање и писање могу бити понуђени као опција само ученицима који то желе и већимају одређено искуство у употреби латиничког писма. Активности се одвијају на основном нивоу (допуњавање речи недостајућим словом, читање појединачнихречи и једноставних реченица и сл.), али не подразумевају самостално писање или диктате. Оне имају споредну улогу на часу и не могу да се оцењују.

На овом узрасном нивоу, граматички садржаји не обрађују се експлицитно, већ је учење фокусирано на усвајање језичких модела и структура који супотребни за успешну комуникацију. Граматички садржаји посматрају се с функционалног аспекта те се примењују елементи који су неопходни за остваривање комуникативних циљева. У процесу наставе страног језика, треба превасходно развијати комуникативне компетенције путем активности слушања и говора, усмереним ка јасно утврђеним циљевима и исходима.

ДВОЈЕЗИЧНА И ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНА НАСТАВА: СМЕРНИЦЕ ЗА ДУГОРОЧНО ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА У НАСТАВИ СТРАНОГ ЈЕЗИКА

У складу с карактеристикама усвајања страног језика и смерницама за рад са ученицима на раном узрасту, издвајамо и препоруке савремене наставе у вези сдвојезичном и интердисциплинарном наставом у првом образовно-васпитном циклусу.

Двојезична настава (CLIL – Content and Language Integrated Learning) означава интегративно усвајање страног (нематерњег) језика заједно са садржаји мадругих наставних предмета.

У савременој литератури истичу се бројне предности CLIL образовног модела, међу којима се издвајају следеће: 1) ученици су у великој мери изложени страномјезику на нивоу и у облику који је у складу с наставним садржајем и њиховим потребама; 2) језик се подучава у контексту садржаја, а не у изолованим фрагментимате ученици имају бројне прилике да на страном језику не само слушају и обрађују садржаје већ и да их анализирају у двојезичном контексту; 3) постепено увођењесложених наставних материјала омогућава ученицима да се ослањају на постојећа знања како би усвојили нове језичке и нејезичке садржаје; 4) ученици суизложени сложеним когнитивним подстицајима и укључени су у захтевне активности које подстичу унутрашњу мотивацију; 5) обједињавање садржаја другихнаставних предмета и језика подстиче примену и развој различитих когнитивних стратегија; 6) усвајање језика и садржаја омогућава флексибилност иприлагодљивост програма наставе и учења и активности; 7) настава је усмерена ка ученику, коме се даје већа могућност у избору тема и активности.

У раном периоду учења овај модел наставе је познат као „имерзиони“ модел (immersion, енгл. – урањање/потапање), који подразумева употребу страног језикау аутентичном контексту у којем су ученици свесни да слушају и користе страни језик,

али је притом њихова пажња усмерена пре свега на употребу језика уактивностима као што су игра, песма, цртање и сл. Поред лудичких активности, препоручује се и пројектна настава (енгл.project-based learning), у којој се странијезик користи као посредник за обраду одређених тема у оквиру нејезичких предмета. У случају када је страни језик посредни инструмент у двојезичној наставизаснованој на CLIL приступу, посебно се истиче његов позитиван утицај на мотивацију ученика за учење страног језика, као и на повећање њиховог самопоуздања упродукцији. Посебан значај за овај облик наставе има Гарднерова теорија вишеструке интелигенције, јер се приликом подучавања неког нејезичког предмета настраном језику наставник мора ослањати на више типова интелигенције у раду са ученицима. Тако се, на пример, истовремено с линвистичком интелигенцијом, којапреовладава у настави језика, подједнако подстиче и развој других типова интелигенције (музичке, логичко-математичке, просторне и др.), у зависности од наставног предмета.

Контекстуализовани и аутентични материјали представљају једну од специфичности двојезичне наставе засноване на CLIL приступу јер обједињују садржајенејезичких предмета и страни језик. Неопходно је да материјали буду прилагођени језичком нивоу ученика како би се ојачало и развило самопоуздање ученика, али препоручујусе предметни садржаји који су когнитивно мање захтевни, попут музичке и ликовне културе и других области у којима не доминирају вербални садржаји, као тематика блиска личном искуству ученика.

Неопходно је да наставник презентује садржаје у контексту, да се ослања на претходна искуства ученика, као и да користи визуелна средства, гестове иаутентичне материјале из свакодневног живота ученика.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Праћење напредовања и вредновање постигнућа ученика остварује се континуирано, у складу с Правилником о оцењивању ученика у основном образовању иваспитању.

Наставник може успешно пратити напредовање својих ученика на основу интеракције с њима. Редовно праћење напредовања ученика на раном узрастуспроводи се путем узрасно примерених активности као што су игре, песме, физички одговори на упутства на страном језику, и реализује се у складу с начелима формативног вредновања постигнућа ученика. Важно је, такође, да наставник предочи ученицима, на њима разумљив начин, да је учење језика континуиран процескоји подразумева периоде бржег и споријег напредовања. Истовремено, наставник треба да нагласи да редован рад увек доноси позитиван резултат, као и дапознавање страних језика пружа бројне могућности попут упознавања других култура, дружења, путовања и слично.

Приликом праћења напредовања и вредновања постигнућа ученика у прва два разреда првог циклуса потребно је имати у виду узрасно-развојнекарактеристике ученика, као и следеће специфичности наставе страног језика на овом узрасту:

– Фокус наставе је на глобалном разумевању садржаја,

усвајању основних језичких структура и континуираном увежбавању фонетско-фонолошких иартикулацијско-прозодијских језичких елемената;

– Начини праћења и вредновања постигнућа ученика не треба да се разликују од уобичајених активности на часу, јер су праћење и вредновање саставни део наставног процеса, а не изоловане активности које стварају нелагодност и утичу на праву слику напредовања ученика. Вреднује се оно што ученици знају и могу, наоснову критеријума оцењивања који су усклађени с таквим начином евалуације;

– Позитивно интонирана повратна информација може значајно утицати на мотивацију ученика и даље учење страних језика. Истичући јаке стране и остваренинапредак, наставник ствара стимулативно окружење за учење у којем се ученик осећа сигурно и охрабрено. Такав приступ доприноси развоју самопоуздања и позитивног става према учењу;

– Током активности сензибилизације на нови страни језик и усвајања нових језичких структура очекивано је да ученици праве грешке које су саставни део развојног процеса. Наставник процењује када и како треба да исправи ученика водећи рачуна да тиме не наруши ток комуникације и не утиче негативно на мотивацију и самопоуздање. Како би се избегао страх од грешке, наставник треба да подстиче, подржава и вреднује сваки облик усменог изражавања и ангажовања ученика;

– Процес самопроцене и вршњачког вредновања може се реализовати на различите начине у оквиру наставног процеса:

– Ученици могу да износе и размењују своја запажања о реализованим активностима, уоченим потешкоћама истепену постигнућа. Важно је да приликом вршњачког вредновања наставник ученицима пружи конкретне примере и јасне смернице како би њихове повратне информације и препоруке биле конструктивне, подржавајуће и усмерене ка унапређивању знања;

– Научене појмове ученици могу да категоришу према степену савладаности (нпр. успешно, делимично успешно, потребна ми је помоћ), уз подршку наставника који их охрабрује и усмерава;

– Израда паноа који приказују напредак одељења представља технику самопроцене која уједно има позитиван утицај на социјални развој ученика. Ова активност омогућава ученицима да визуелно прате сопствени напредак у односу на вршњаке, подстиче сарадњу и осећај припадности. Истовремено, доприноси кохерентности, осећају заједништва и подршке унутар вршњачке групе, стварању подстицајне атмосфере и развијању свести о значају колективног напретка, што је посебно важно у првом разреду.

Активности путем којих се реализује континуирано праћење и вредновање постигнућа ученика на часовима страних језика у првом и другом разреду укључују следеће:

1. Разумевање говора може се пратити и вредновати путем свих активности слушања аудио-записа или путем активности које захтевају интеракцију ученик – наставник или ученик – ученик. Од ученика се нужно не очекује да реагује вербално, већ је довољан невербални сигнал разумевања, као што су гест, мимика или показивање/означавање/нумерисање одговарајуће слике.

2. Усмено изражавање и интеракција могу се вредновати путем индивидуалних активности ученика, као и путем активности у пару или групи. Наставникпрати следеће: изговор гласова страног језика; способност понављања увежбаних лексичких јединица, краћих израза, најједноставнијих реченица; реаговање напостављена најједноставнија питања уз мање несигурности у изговору које не ремете смисао изреченог; учествовање у хорском певању, рецитовању и понављању реченица или самостално певање и рецитовање; ангажовање или преузимање иницијативе у једноставним играма (игре по улогама, друштвене игре, игре скартицама, интерактивне игре, игре меморије или игре на образовним апликацијама).

3. Усвајање вокабулара може се пратити и вредновати путем активности повезивања речи са сликама, покретима или другим невербалним облицима комуникације, али и путем свих активности које су наведене у оквиру праћења и вредновања усменог изражавања.

4. Учешће у активностима на часу прати се и вреднује ради оснаживања мотивације и самопоуздања ученика и праћено је похваљивањем сваког напретка, чак и најмањег, уз наглашавање успеха и занемаривање евентуалних грешака у изражавању.

6.3. МАТЕМАТИКА

Циљ учења математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, стиче основе математичке писмености, развија основе апстрактног, критичког и креативног мишљења, позитивне ставове према математици и способност да примени стечена знања и вештине у другим наставним предметима, даљем школовању, решавању проблема из свакодневног живота и доношењу одлука.

Недељни фонд часова 5 часова

Годишњи фонд часова 180 часова

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**ТЕМА и кључни појмови садржаја програма**

<table>
<tr>
<td rowspan="3">одреди међусобни положај предмета и бића, као и њихов положај у односу на тло;
упореди предмете и бића по величини;
одреди смер кретања предмета и бића; уочи и именује геометријске облике предмета из непосредне околине;
именује геометријска тела и фигуре;
групише предмете и бића са заједничким својством;
сложи/разложи фигуру која се састоји од познатих облика;
разликује криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију;
одреди положај тачке у односу на линију;
црта праву линију и дуж помоћу лењира;
броји унапред и уназад, укључујући и бројање са прескоком;
прочита, запише, упореди и уреди бројеве прве стотине;
прикаже бројеве прве стотине на бројевној правој;
одреди највећи и најмањи број међу датим бројевима;
користи редне бројеве;
разликује парне и непарне бројеве;
одреди претходник и следбеник датог броја;
користи појмове: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика;
сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак;
сабира и одузима до 100 без прелаза преко десетице;
растави број на сабирке и примени замену места и здруживање сабирака ради лакшег рачунања;
открије непознати број у једнакостима с једном операцијом;
реши текстуални задатак са једном операцијом;
разликује новчане апоене до 100 динара и упореди њихову вредност;
уочи правило и одреди следећи члан започетог низа;
чита и користи податке представљене табеларно или графички (стубичасти дијаграм и сликовни дијаграм);</td>
<td>ГЕОМЕТРИЈА
Положај и величина предмета и бића. Смер кретања.
Геометријска тела. Геометријске фигуре. Тачка, линија и дуж.</td>
</tr>
<tr>
<td>БРОЈЕВИ
Бројање, број и бројевна права.
Бројеви од 0 до 20.
Сабирање и одузимање у блоку бројева до 20. Својства сабирања.
Откривање непознатог броја.
Бројеви до 100.
Сабирање и одузимање у блоку бројева до 100 без прелаза преко десетице.
Динар, кованице и новчанице до 100 динара.</td>
</tr>
<tr>
<td>МЕРЕЊЕ И МЕРЕ
Мерење дужине нестандардним јединицама мере.</td>
</tr>
</table>

измери дужину задатом, нестандардном јединицом мере;	
– користи математики језик и симболе; – издваја битне податке из текста задатка и креира одговарајући математички запис; – реши проблемски задатак из реалног контекста; – опише поступак решавања задатка; – сарађује са вршњацима у математичким активностима и при решавању сложених задатака.	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Основа за писање исхода и избор кључних појмова садржаја били су програми математике за основну школу, стандарди постигнућа ученика за крај првог циклуса и за крај обавезног основног образовања, међупредметне компетенције, циљ учења математике као и чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука.

Најважнији ослонац наставницима у њиховој свакодневној пракси су исходи, јер они указују на то за шта би ученици требало да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина, и комуникацију математичким језиком. Сваки исход представља један степеник који води ка достизању образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су нпр. комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да осмишљава, подстиче и плански усмерава активност ученика. При обради нових садржаја требало би се ослањати на постојећа искуства и знања ученика, које треба ставити у позицију да самостално изводе закључке коришћењем математичко-логичког резоновања, индукције, дедукције и аналогије. Избор задатака би требало да буде разноврстан: поред задатака за увежбавање, ученици би требало да добијају задатке за рад у групи,

чиме се подстиче вршњачко учење, сарадња и комуникација. Кроз погодно изабране примере треба ученике оспособљавати да математички моделују проблемске ситуације и да развијају стратегије за њихово решавање.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да у овом узрасту, различите игролике активности у функцији сазнавања и учења могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Игра је основна активност и контекст математичког сазнања у предшколском периоду. Поласком у школу не нестаје потреба за игром. Због тога је важно да се у првом циклусу ученицима омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности. Поред тога, игролике активности значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

Значајну улогу у настави математике имају и домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

Кроз наставу математике је потребно код ученика развијати самопоуздање, истрајност, креативност, критичко мишљење, уважавање различитих приступа при решавању проблема, способност структурираног размишљања и анализе, радозналост и заинтересованост за истраживање.

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама. Предложени редослед тема није обавезујући за наставнике, већ само представља један од могућих модела. Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, обнављање и продубљивање, проверавање и систематизација градива) водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Геометрија (27)

Бројеви (146)

Мерење и мере (7)

Предложени редослед реализације тема:

1. Геометрија – Положај и величина предмета и бића. Смер кретања. Геометријска тела. Геометријске фигуре;

2. Бројеви – Бројеви до 10 и број 0, сабирање и одузимање у блоку бројева до 10;

3. Геометрија – Линије;

4. Бројеви – Бројеви до 20, сабирање и одузимање у блоку бројева до 20;

5. Мерење и мере;

6. Бројеви – Бројеви до 100, сабирање и одузимање у блоку бројева до 100 (без преласка десетице).

ГЕОМЕТРИЈА

Положај и величина предмета и бића. Смер кретања

Почетно геометријско сазнање заснива се на систематском посматрању и описивању предмета у окружењу и на сликовним приказима, уочавањем и поређењем њихових облика. Сваки реалан објекат заузима један део простора и има одређени положај у простору. Развој опажања простора подразумева уочавање предмета и бића у окружењу као и њихових међусобних односа.

Чулно-искуствено сазнање објеката у окружењу обухвата почетно сагледавање димензија и положаја објеката, као и једноставне дедукције о њиховим односима. Просторни односи укључују односе величине и односе положаја предмета и бића. Међусобни односи предмета и бића у простору исказани просторним релацијама изграђују се посматрањем, манипулисањем објектима (практична просторна оријентација), именовањем и мисаоним издвајањем уочених односа.

Просторне релације ученици усвајају у односу на себе, у односу на друга бића и предмете, и у односу на тло. Ученици уочавају положај предмета и бића, и упоређују их по положају (испред, иза; испод, изнад; горе, доле; у, на, ван; између, лево, десно; са исте стране, са супротних страна; усправно, водоравно).

Уочавају се и истичу међусобно супротни односи: испред – иза, испод – изнад, горе – доле, лево – десно, са исте стране – са супротних страна. Игролике активности треба користити у циљу уочавања односа и увежбавања практичне оријентације ученика у простору, на мапи и у табели.

Именовањем смера кретања: налево, надесно, нагоре, надоле указује се на правац и смер кретања објекта. Због тога се смерови кретања упознају непосредно након усвајања терминологије везане за положаје предмета и бића у простору.

Након почетног интуитивног упоређивања објеката истог облика према величини (веће, мање), прелази се на упоређивање предмета по димензијама: дужини (дуже, краће), висини (више, ниже) и ширини (шире, уже). Поређење/процена се врши „одока” или упоређивањем реалних предмета (оловка, лењир и слично).

Важно је указати на повезаност одговарајућих релација (нпр. оловка је дужа од гумице, па је дакле гумица краћа од оловке). Поред тога, треба упоређивати и више предмета према једној димензији (нпр. одређивање најширег предмета) и доносити логичке закључке (нпр. плава оловка је дужа од црвене оловке, а црвена оловка је дужа од зелене оловке, онда је плава оловка дужа од зелене оловке; плава оловка је најдужа).

Геометријска тела. Геометријске фигуре

Основу сазнања о облику предмета чини посматрање и класификација на основу уочених особина. Одбацивањем свих осталих одредница реалних објеката (материјал, боја итд.), ученици формирају појам геометријског тела и геометријске фигуре. Уочавањем сличности и разлика омогућава се класификација објеката, при чему се формирају скупови објеката са заједничким својством. Разматра се да ли неки објекат припада именованом скупу и набрајају сви његови елементи.

Почетна сазнања о геометријским телима и фигурама стичу се поступно, најпре сагледавањем, препознавањем и именовањем, а затим и мисаоним формирањем геометријског појма. У фази препознавања и стицања представа ученици фигуру перципирају као целовит лик и од осталих је разликују по облику. Кораци у поучавању о геометријским телима и касније геометријским фигурама су: посматрање предмета из непосредне околине, показивање модела који имају облик одговарајућег геометријског облика, графичко илустровање појма помоћу цртежа.

На почетку треба увести облике који су ученицима тог узраста најближи и познати из свакодневног живота: облик лопте и коцке, затим квадра и ваљка, и на крају пирамиде и купе. Треба користити очигледна наставна средства: играчке, предмете који се налазе у учионици и слично (нпр. лопта и коцка за игру, гумица, сунђер, креда, фломастер), као и моделе геометријских тела и фигура.

Геометријске фигуре квадрат, правоугаоник, круг и троугао уводе се уочавањем страна геометријских тела. Оваквим приступом, ученици прво упознају геометријска тела, а затим се уводе нови облици као делови претходно упознатих облика.

Корисне су практична манипулација (моделовање, сецкање, лепљење, преклапање фигура), цртање геометријских фигура коришћењем шаблона (нпр. лењира са геометријским облицима), као и цртање слободном руком помоћу квадратне или тачкасте мреже. У обради садржаја, пожељно је да наставник користи информационе технологије.

Линије

Праве и криве линије треба увести као линије којима су оивичене геометријске фигуре, а затим проширити на појмове отворене и затворене криве линије и изломљене линије. Тачку треба увести као пресек две линије. Уочава се да тачка може да припада отвореној линији или да јој не припада. У случају затворене линије примећује се да тачка може да припада линији, да буде у њеној унутрашњој или у спољашњој области. Ученике треба научити да разликују и цртају криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију, као и да уоче унутрашњу и спољашњу област ограничену затвореном линијом.

Дуж се уводи као део праве линије ограничен са две тачке. Уочава се да је дуж најкраће растојање између две тачке. За обележавање тачака треба користити слова A, E, O, T, M и J.

Као модел за праве и криве линије (отворене и затворене) може се користити канап или конац. На пример, затезањем канапа добија се модел праве линије, а спајањем крајева канапа модел затворене криве линије. Укрштањем два конца или канапа, у пресеку се добија тачка.

Примери активности за остваривање појединих исхода:

1. Описивање положаја објекта у односу на више других објеката (физички представљених или на слици) у сложенијој реалистичној ситуацији.

2. Описивање редоследа објеката у датом низу посматраном из различитих позиција нпр. навођење објеката од последњег до првог у низу.

3. Игролика активност откривања позиције предмета. Група ученика проналази сакривен предмет на основу података који се тичу оријентације које добијају од друге групе (лево од зелене пернице, испод столице и слично).

4. Описивање путање од једне до друге тачке на мапи (у лавиринту), уцртавање путање на мапи (у лавиринту) или прелажење пута од једне до друге позиције према упутству.

5. Прављење модела геометријске фигуре од сламчица или модела геометријског тела помоћу штапића и куглица од пластелина.

6. Допуњавање или састављање одређене фигуре (нпр. танграм, колаж).

7. Издвајање предмета са одређеним својством из колекције предмета.

8. Откривање следећег члана низа састављеног од геометријских облика, уз објашњење како се дошло до закључка.

9. Уочавање, издвајање и исцртавање геометријских облика на фотографијама или илустрацијама (нпр. грађевине, шара ћилима).

10. Цртање слике или доцртавање започете слике у квадратној или тачкастој мрежи према датом упутству.

11. Игролике активности у дворишту. На пример, игра „У, на, ван”: ученици заузимају одговарајући положај у односу на линије које су исцртане у школском дворишту/сали. Касније се прави запис у свесци, представљањем цртежом ситуације из дворишта, цртањем линија и тачки.

БРОЈЕВИ

Бројање, број и бројевна права

Развој појма броја и бројевног низа је наставак сазнања о бројевима, које је стечено у припремном предшколском програму. Изграђивање појма броја обухвата: бројање, визуелне представе појма броја, визуелну кореспонденцију једнакобројних колекција објеката, увођење цифарског записа, одређивање претходника и следбеника, уочавање места броја у бројевном низу и на бројевној правој, као и структуре броја.

Број до кога се долази бројањем визуализује се на различите начине (на бројевној правој, скуповно, дијаграмима, бројевним сликама). На почетку је значајна манипулација очигледним средствима у циљу издвајања колекције објеката (жетона, штапића, картица, прстију) и бројања.

Уводи се приказивање бројева помоћу тачака на бројевној правој. За дати број уочава се претходник – број који је за једна мањи од датог броја и следбеник – број који је за један већи од датог броја. Уочава се да сваки број има свог следбеника. Упоређују се парови бројева и утврђује највећи и најмањи број међу издвојеним бројевима. Упоређивање бројева олакшано је уочавањем места броја у бројевном низу. Сазнање о бројевном низу развија се кроз активности пребројавања објеката и бића (конкретних или сликовних представа), бројања унапред и уназад, секвенцијално, у задатим интервалима, визуелизацијом на бројевној правој.

За увођење појма редног броја, парног и непарног броја користе се реалне ситуације.

Бројеви од 0 до 20

Бројеви се уводе у блоковима: до 5 (укључујући и број 0), прва десетица, друга десетица, прва стотина. Кораци у развоју сазнања о броју су: бројање, пребројавање објеката из окружења или на сликама уз физичко или графичко издвајање или визуелно уочавање група одговарајућих једнакобројних скупова објеката, упознавање бројевне слике, симбола, начина писања симбола и правилног изговора, упоређивање бројева (<, >, =), упознавање места броја у бројевном низу, уочавање структуре броја. Након формирања појма десетице, бројеви друге десетице се уводе уз визуелне представе у којима се истиче десетица чиме се олакшава уочавање структуре броја и објашњавање операција сабирања и одузимања. (На пример, да би се представио број 12, користи се „стубић” од 10 квадрата и поред њега још 2 квадрата сложена један на други.)

Поред наведених примарних начина разумевања појма броја, бројеви се користе и у контексту мерења (мерни бројеви). На овом нивоу, ученици треба да броје у активностима мерења. На пример, мере дужину пута бројем корака, пресипањем воде броје колико мањих посуда воде је садржано у већој посуди и обратно. При активностима мерења се не уводе стандардне јединице мере. Резултати мерења се уписују табеларно ради упознавања са оваквим начином записивања података.

Сабирање и одузимање у блоку бројева до 20

У оквиру поучавања бројева прве десетице уводе се операције сабирања и одузимања кроз разматрање одговарајућих примера, полазећи од конкретних ситуација, преко сликовних представа до симболичног записа. Разноврсни типови задатака помажу у развоју разумевања рачунских операција сабирања и одузимања и препознавања проблемских ситуација које се решавају сабирањем или одузимањем. Због тога је важно да се ученицима пружи искуство решавања задатака: придруживања, издвајања, комбиновања, поређења и друго.

Визуелно представљање сабирања на бројевној правој се остварује добројавањем, а за одузимање одбројавањем. Бројевним дијаграмима и бројевним сликама се подстиче разумевање појмова сабирања и одузимања и њихових веза, након чега се увежбава сабирање и одузимање у блоковима бројева.

Својства замена места сабирака и здруживање сабирака уводе се пре обраде бројева друге десетице јер се користе при извођењу сабирања у блоку до 20. За илустрацију правила користе се реалне ситуације, очигледна средства као и визуелни прикази. При обради сабирања и одузимања у блоку бројева до 20 упознају се случајеви са и без преласка десетице (11 + 2, 8 + 3, 16 – 4, 12 – 5).

Један од важних циљева је спонтано запамћивање таблица сабирања и одузимања до 20, због чега треба предвидети довољно времена и различитих активности за увежбавање и стицање сигурности рачунања.

Разматрају се и случајеви сабирања у којима је један од сабирака непознат број. На основу добро савладане таблице сабирања и одузимања ученици откривају непознати сабирак. Затим се разматрају случајеви одузимања у којима је непознат умањилац, а онда и случајеви када је непознат умањеник. У једначинама се не уводи слово као ознака за непознати број већ „држачи места”.

Ово је погодан тренутак за решавање задатака са теразијама, у којима је циљ успостављање равнотеже тасова. На почетку се уводе једноставни задаци у којима су и на једном и на другом тасу ваге исти предмети (нпр. На једном тасу су 3 куглице, на другом тасу 5 куглица. Колико куглица треба додати на први тас да би тасови стајали у равнотежи?). Након тога се могу увести и сложенији задаци у којима су на тасовима различити предмети (нпр. На првој слици је вага са тасовима у равнотежи, при чему је на једном тасу једна куглица, а на другом једна коцка. На другој слици са вагом у равнотежи су на једном тасу две куглице, а на другом тасу ваљак. На трећој слици је на једном тасу ваљак, а на другом треба доцртати одговарајући број коцки.). Овакви задаци доприносе развоју логичког мишљења и идеје решавања једначине, а представљају и увод у мерење масе, које се обрађује у наредним разредима.

Бројеви до 100. Сабирање и одузимање у блоку бројева до 100 без прелаза преко десетице.

Приликом представљања бројева прве стотине на бројевној правој истичу се десетице и назначавају бројеви између њих. Број 100 визуелно се представља као квадрат

(квадратна мрежа) чије су димензије 10´10, као логично проширење већ уведених визуелних представа бројева у блоку бројева до 20.

Сабирање и одузимање до 100 обухвата: сабирање и одузимање десетица, сабирање и одузимање двоцифреног броја и јединица (24 + 5, 29 – 7), сабирање и одузимање двоцифреног броја и вишеструке десетице (57 + 30, 57 – 30), као и сабирање и одузимање двоцифрених бројева без преласка (32 + 43, 84 – 31).

Поступци се заснивају на већ упознатим поступцима у блоку бројева до 20.

Почевши од блока бројева до 10, ученици се подстичу да правилно користе математички језик користећи знаке +, –, =, <, > и термине: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, претходник, следбеник, паран, непаран, мањи од и већи од. Анализом структуре двоцифрених бројева уочавају се десетице и јединице, и користи одговарајући запис (нпр. 5Д 3Ј).

Математичке садржаје треба повезивати са садржајима и активностима других предмета као и животним ситуацијама. На пример, пребројавање објеката или оријентација у простору са предметом свет око нас; увежбавање таблице сабирања или коришћење редних бројева може да се реализује и на часовима физичког и здравственог васпитања, давањем инструкција за кретање коришћењем математичких појмова или једноставних задатака (нпр. после трећег чучња скочи два пута и слично).

Комбинаторни задаци или задаци одређивања следећег члана низа уочавањем правилности посебно су подстицајни за развој математичко-логичког мишљења.

Решавање проблемских задатака веома је важан сегмент наставе, јер омогућава повезивање и примену математичких знања у реалистичним ситуацијама. Моделовање проблема у математички запис, уз коришћење графичког приказа, омогућава ученицима да немеханички приступају задацима.

Динар, кованице и новчанице до 100 динара

У оквиру теме Бројеви, ученици треба да упознају и кованице и папирне новчанице (до 100 динара), што представља почетак оспособљавања за коришћење новца у свакодневном животу. Увођење новчаних апоена треба да прати увођење блокова бројева: до 10, до 20 и до 100. Задаци са новцем из свакодневног живота помажу да се, поред исхода који се односе на новац, остваре и исходи који се односе на природне бројеве.

Већина исхода ове теме се остварује спирално, јер се исходи који се остваре у оквиру првог блока бројева, касније само проширују на остале блокове бројева.

Примери активности за остваривање појединих исходаПочетне активности треба да се односе на бројање (бројање унапред, уназад и са прескоком), јер полазимо од формирања појма броја, након чега прелазимо на формирање бројевног низа, а затим

на пребројавање предмета исте врсте. Резултате пребројавања ученици приказују табелом (нпр. уписивањем „цртица" у табелу, односно бројева када науче запис бројева).

1. Читање података из једноставнијих стубичастих и сликовних дијаграма и табела.

2. Повезивање редних бројева и просторних прилога нпр. први одозго, трећи одоздо, други слева, први здесна.

3. Упоређивање и размена новца, рачунање са новцем, приказивање датог новчаног износа најмањим могућим бројем кованица/новчаница.

4. Разлагање броја на могуће сабирке у реалистичним ситуацијама (на пример: У кутији се налази 10 плавих и црвених куглица. Колико може бити црвених, а колико плавих куглица у кутији? Решење треба записати у табели.). Кроз ову активност ученици увиђају да задатак може да има више решења.

5. Одређивање следећег члана у задатом бројевном низу.

6. Игролика активност: откривање броја или бројевне шифре на основу упутства.

МЕРЕЊЕ И МЕРЕ

У оквиру ове теме, кроз практичне активности треба упознати ученике са концептом мерења дужине, без увођења стандардних јединица мере. Ове активности обухватају мерење дужине различитих предмета истом јединицом мере (нпр. сламком, спајалицом, корацима) и мерење једног предмета коришћењем различитих јединица мере. На овом нивоу, ученици треба да: измере задате дужине надовезивањем и пребројавањем јединичних мера, прикажу резултате мерења у табели и упореде дужине.

Примери активности за остваривање појединих исхода:

1. Игролике активности као проширење игре „Царе царе господаре". Један ученик одређује правац, дужину корака (нпр. два слоновска корака налево), а остали ученици се крећу према упутству.

2. Ученици процењују дужину неког објекта у нестандардној јединици, а затим мерењем проверавају процену.

3. На основу мерења дужине (нпр. клупе) различитим јединицама мере (нпр. оловком и лактом) процењују и експериментално проверавају колико је дужих, а колико краћих мера садржано у дужини која се мери.

Одређени број часова на крају школске години треба одвојити за систематизацију и повезивање градива. На овим часовима треба задавати текстуалне, проблемске задатке, задатке са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуалне задатке у којима су дати и подаци који нису битни за решавање, логички задаци са

одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се код ученика развија способност решавања проблема и логичко-комбинаторно мишљење.

6.4. СВЕТ ОКО НАС

Циљ наставе и учења предмета свет око нас јесте да ученик упознаје себе, своје природно и друштвено окружење и развија способности за активан и одговоран живот у њему, као и вредности које су усмерене ка изградњи личног и националног идентитета и неговању интеркултуралности.

Недељни фонд часова 2 часа

Годишњи фонд часова 72 часа

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**ТЕМА и** **кључни појмови садржаја програма**
препозна и искаже радост, тугу, страх и бес уважавајући себе и друге; правовремено и примерено ситуацији искаже своје основне животне потребе за храном, водом, сном и одласком у тоалет; уважи различитости својих вршњака и других људи; идентификује групе људи којима припада (породица, вршњаци, одељење, разред, школска заједница) и своју улогу у њима; поштује договорена правила понашања у школи и прихвата последице ако их прекрши; сарађује са вршњацима у заједничким активностима;	**ЈА И ДРУГИ** Основна осећања Основне животне потребе Сличности и разлике међу људима Породични дом, школа Групе људи Правила понашања Породични и школски празници Застава и химна Републике Србије
чува своју, школску и имовину других; опише породичне и школске празнике и своју улогу у њима; препозна заставу Републике Србије и примерено се понаша приликом интонирања химне;	**ЗДРАВЉЕ И БЕЗБЕДНОСТ** Здрав начин живота Опасне ситуације Безбедно понашање у саобраћају

бира поступке и активности који су у складу са очувањем људског здравља; опише својим речима пример неке опасне ситуације из непосредног окружења; прати инструкције одраслих у случају изложености дејству природних непогода: поплава, земљотрес, пожар; примени правила безбедног понашања на путу од куће до школе приликом кретања улицом са и без тротоара и преласка улице; разликује и именује различите начине покретања и кретања тела на примерима из непосредног окружења; одреди ко или шта покреће тело на једноставним примерима из окружења; се оријентише у простору помоћу просторних одредница: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичних објеката; одреди време својих активности помоћу временских одредница: пре, сада, после; јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра, дани у недељи; делови дана, обданица и ноћ; представи догађај или личност из прошлости породице користећи једноставан историјски извор; опише занимања и послове чланова породице и запослених у школи на основу посматрања и/или разговора са њима; одреди од којих материјала су направљени предмети из окружења; одреди и именује својства материјала посматрањем и опипавањем предмета; препозна позитивне и негативне примере штедње воде и одлагања отпада у непосредном окружењу; штеди воду и одложи отпад на предвиђено место;	**КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ И ВРЕМЕНУ** Покретање и кретање тела Сналажење у простору Сналажење у времену Прошлост породице **ЧОВЕК РАДИ И СТВАРА** Занимања Материјали, средства за рад и производи људског рада Основна својства материјала Штедња воде и одлагање употребљених материјала (отпад) **РАЗНОВРСНОСТ ПРИРОДЕ** Жива и нежива природа Сунчева светлост и топлота, земљиште, вода и ваздух и њихова својства Вода у природи Изглед терена у непосредном окружењу Гајене и самоникле биљке, домаће и дивље животиње Изглед и делови тела биљака Изглед и делови тела животиња Изглед и делови тела човека Основна чула човека Значај сунчеве светлости и топлоте, земљишта, воде и ваздуха за живот живих бића Одговоран однос човека према животној средини

препозна и именује елементе живе и неживе природе и разликује их од производа људског рада; испитује својства воде, земљишта и ваздуха једноставним огледима на основу упутства; препозна облике појављивања воде у непосредном окружењу: поток, река, бара, језеро, падавине; препозна изглед терена у непосредном окружењу: равница, брдо, планина; уочава разноврсност биљака и животиња на примерима из непосредног окружења; препозна и именује спољашње делове тела биљака; разликује главу, труп и удове као делове тела животиња и човека; објасни улогу чула вида, слуха, мириса, укуса и додира у његовом свакодневном функционисању и сазнавању окружења; препозна значај сунчеве светлости и топлоте, земљишта, воде и ваздуха за жива бића на очигледним примерима; својим понашањем доприноси заштити и очувању радног и природног окружења; поставља питања о појавама из непосредног окружења.	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Програм предмета свет око нас задржао је досадашњи завичајни принцип (принцип животне близине) који одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у наредна три разреда просторни и временски оквир

постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика – дом, школа, насеље/део насеља у коме ученик живи. У II разреду просторни оквир се проширује на насеље са околином, у III разреду на крај у којем ученици живе1 и заокружује се у IV разреду државом Србијом.

Завичајни принцип овом предмету обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из дететовог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет свет око нас подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у првом разреду – непосредно окружење. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај добробити живљења међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем њихових искустава и знања. Ученици у школу долазе са идејама о свету, себи и свему другом што их окружује. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима у настави буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово непосредно свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју сложеност, разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост, негује жеља за сазнавањем и откривањем појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Приликом планирања треба имати у виду и то да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности садржаја и не представља обавезан редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ учитељу да их креира. Учитељ има могућност да, у складу са узрастом ученика и имајући у виду програмом одређене исходе, изабере и неке додатне садржаје, уколико сматра да су примерени окружењу у ком ученици живе и/или да одговарају њиховим интересовањима.

Ученике треба подстицати да постављају питања о појавама из непосредног окружења као и да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно.

КРАЈ је географска целина већа од насеља, обично ограничена природним границама као што су реке или планине.

Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе, с тим да треба постепено повећавати ниво захтева и самосталности ученика.

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог предмета, заснована је на повезаности различитих појава и процеса. Због тога садржаји света око нас, а касније и природе и друштва, морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања оквира за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је спирално-узлазни модел, а у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да ће се иста тематика из разреда у разред проширивати, продубљивати и посматрати са различитих аспеката.

Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је управо да код ученика осветли и креира ту целовиту слику, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде повезан и са логиком и методологијом научне дисциплине одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике – закључивање на основу спроведеног експеримента, итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) садржаја унутар света око нас и касније, природе и друштва. Важно је да се, кад је могуће, приступи корелацији и интегрисаном приступу исходима учења и садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Тако се, на пример, исходи о здрављу, кретању, правилима понашања, могу функционално остваривати и приликом реализације физичког и здравственог васпитања; они о својствима материјала кроз повезивање са ликовном културом. Исходи: сарађује са вршњацима у заједничким активностима; својим понашањем доприноси заштити и очувању радног и природног окружења; постави питања о појавама из непосредног окружења по својој природи превазилазе оквире овог предмета и остварују се кроз различите наставне и ваннаставне активности. Због природе садржаја и датих исхода, пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и

друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодне: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

У остваривању програма предмета свет око нас учитељима се препоручује коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења/контекста у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај, вођење и подршку учитеља. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света око нас, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета свет око нас су: посматрање (уочавање видних карактеристика); праћење (континуирано посматрање ради запажања промена); описивање; процењивање; сакупљање (прављење колекција, збирки); груписање (уочавање сличности и различитости ради класификовања); експериментисање (огледи у чијем извођењу ученик учествује); бележење (текстуално, графичко и симболичко); презентовање (представљање искустава, сазнања); дискутовање (разговор о појавама и процесима о којима се учи); играње (едукативне и спонтане игре); практиковање (у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду).

У наставку упутства дате су смернице за остваривање програма по темама

Ја и други

Полазак у први разред је важан, а уједно и веома осетљив период за дете. Ново, школско окружење је пуно различитих изазова за лични, емоционални и социјални развој детета. Веома је важно да управо ова чињеница буде оквир наставних активности којима се, на темељу искустава, вештина и знања која су стекли током предшколског периода, ученици уводе у предмет свет око нас. Овакав приступ је нарочито значајан у оквиру теме Ја и други која се односи на ученика као друштвено биће у друштвеним групама којима припада (породица, школа, вршњаци). Кључни

појмови садржаја ове теме су оквир за планирање и остваривање наставе који се конкретизују у зависности од особености средине у којој ученици живе (град или село, ужа или шира породица, мања или већа школа, број ученика у школи, односно одељењу и бројне друге специфичности).

Исходи који се односе на осећања, потребе и уважавање различитости су у значајној мери повезани са садржајем грађанског васпитања, али и другим предметима и осталим облицима образовно-васпитног рада (час одељењског старешине и ваннаставне активности), као и са другим темама у оквиру предмета свет око нас. Стварањем различитих наставних ситуација (радионице, игролике наставне активности и сл.), којима се остварује ова група исхода, ученике треба подстицати да препознају основна осећања (радост, тугу, страх и бес) код себе и других и искажу их на различите начине (мимиком, речима, цртежом, адекватном реакцијом уз међусобно уважавање). Када је реч о основним животним потребама, ту се првенствено мисли на физиолошке потребе наведене у исходу, које су заједничке за све људе, као и на одређена правила понашања која омогућавају и исказивање и задовољавање тих потреба. Размишљање и дискусија, не само о својим потребама, већ и уважавање потреба и осећања других, као и уважавање различитости (по полу, узрасту, боји косе/очију, интересовањима, способностима), представља једну од суштинских васпитних компоненти предмета.

Исходи који се односе на групе људи и правила понашања имају две димензије. Прва се односи на породични дом и школу као амбијент у коме ученици бораве, на просторије и изглед породичног дома, односно школе. Друга димензија исхода је усмерена на односе/улоге у породици (дете/деца, родитељ/родитељи/старатељи, баба и деде) и у различитим групама којима припадају у оквиру школе (одељење, разред, вршњаци), и у којима имају неку улогу (члан одељењске заједнице, редар, члан секције и сл.). У првом разреду акценат је на правилима понашања, док ће се у наредним разредима фокус померити на дуализам права и обавеза.

Осмишљавањем активности које омогућавају активно учешће ученика у договарању правила понашања у одељењу, доприноси се прихватању договорених правила од стране ученика и значајно утиче на остваривање васпитне улоге предмета. Посматрањем и описивањем послова којима се одрасли баве у породици и школи успоставља се веза са темом Човек ради и ствара (занимања).

Описивањем своје улоге у оквиру породичних (на пример, рођендан, Нова година и сл.) и школских празника (Дан школе, школска слава), као и амбијента у коме се они одвијају, ученици систематизују претходна искуства везана за породичне празнике. Своја искуства и доживљај празника ученици обогаћују кроз сарадњу са другим ученицима и одраслима у организовању заједничких активности на нивоу одељења (прославе рођендана или новогодишње прославе), односно на нивоу школе, кроз учешће на школским приредбама.

Ученике би требало упутити да уоче заставу Републике Србије на школској згради, да се присете и опишу ситуације када су видели заставу Републике Србије (на пример, на спортским такмичењима). Кроз присећање на први час при поласку у школу, разговарати са ученицима о понашању током интонирања химне.

Школске приредбе су погодне ситуације за подсећање, увежбавање и проверу усвојених правила понашања при извођењу химне. На овом узрасту, не треба објашњавати значење државних симбола, захтевати од ученика описивање заставе, учење целовитог текста химне. О овим садржајима биће речи у старијим разредима и у оквиру других предмета.

Здравље и безбедност

Ова тема усмерена је ка очувању здравља ученика кроз превентивне активности, које подразумевају здравствене и безбедносне процедуре примерене узрасту ученика првог разреда. Ово су први кораци у оспособљавању ученика да препознају и да, уз подршку и инструкције одраслих, адекватно реагују у потенцијално опасним ситуацијама по њихово здравље и живот, у кући, школи, непосредном окружењу. Посебну пажњу потребно је обратити на безбедност ученика у саобраћају, као најопаснијем окружењу за ученике, првенствено на његово оспособљавање за безбедно кретање од куће до школе. Подршку у реализацији ових садржаја учитељи могу наћи у Водичу за имплементацију референтног оквира компетенција за безбедно учешће у саобраћају у образовно-васпитни рад са децом и ученицима.

Садржаји којима се остварује исход бира поступке и активности који су у складу са очувањем људског здравља директно се односе на развијање навика здравог живљења. На овом узрасту акценат је на одржавању личне хигијене (чистоћа тела, чистоћа одеће и обуће), хигијени простора (породичног дома и школе), адекватном одевању у складу са временским приликама, здравој исхрани и редовном уносу воде. Усвојене навике у вези са очувањем здравља се манифестују кроз одговарајуће поступке у свакодневним ситуацијама у породици, школи, али и ван учионице, а нарочито током боравка ученика на настави у природи. Треба имати у виду да се садржаји ове теме проширују у другом разреду, када се говори и о важности боравка у природи, о физичкој активности и квалитетном сну.

Опасне ситуације односе се на опасности у непосредном окружењу (породични дом и школа), укључујући и природне непогоде и ситуације у саобраћају. Ово не морају бити појединачне наставне јединице, већ се овим садржајима треба бавити и онда када се укаже одговарајућа прилика. О тој ситуацији и њеним последицама се разговара, уз закључак шта је требало да се уради да до тога не дође. Кад год је могуће, из дате ситуације треба извући одговарајуће правило понашања (на пример, по учионици и ходницима школе ходамо, јер уколико трчимо можемо повредити себе и друге). Када је реч о природним непогодама, важно је упутити ученике да прате инструкције одраслих. Повремено се у току године могу организовати вежбе правилног реаговања у датој ситуацији. У овом контексту треба увек имати на уму да се од ученика на овом

узрасту не очекује да самостално реагују у потенцијално опасним ситуацијама већ да се ослањају на чланове породице и школске заједнице.

Од велике важности је да сваки ученик овлада правилима безбедног понашања у саобраћају у свом непосредном окружењу и примењује их на путу од куће до школе. Овај исход најбоље се достиже помоћу практичних активности у безбедним условима за ученика. Погодни, у том смислу, могу бити полигони, симулиране активности у учионици, школском дворишту, фискултурној сали, као и гледање и анализа прилагођених мултимедијалних садржаја. Једна од активности која би допринела остваривању овог исхода, може бити да се заједно са ученицима са безбедног места (кроз прозор учионице, из дворишта школе) посматра улица, раскрсница, понашање људи о чему се са ученицима разговара (шта су приметили; ко је поштовао правила и сл.). Ситуације у којима се организовано излази из школског дворишта могу бити прилике за претходно подсећање, али и демонстрирање, увежбавање и проверавање поштовања правила безбедног понашања у саобраћају. Овај исход остварује се у корелацији са кључним појмовима теме Кретање и оријентација у простору и времену.

Кретање и оријентација у простору и времену

Садржаји у оквиру ове теме су такви да о њима ученици имају свакодневно непосредно искуство, а задатак учитеља је да та несистематизована искуствена знања буду освешћена и да омогуће ученику безбедно кретање и сналажење у непосредном окружењу.

Увођење у садржаје о кретању тела требало би да се базира на искуству ученика и разноврсним примерима покретања и кретања тела (хода, скаче, трчи, пада, лети, плива, котрља се, клизи…). Под појмом тела подразумевају се и жива бића и предмети (животиње, људи, превозна средства, играчке и сл.). Када је реч о покретању и кретању тела, не треба дефинисати ове појмове, већ кроз конкретне примере јасно именовати начине покретања и кретања тела која су блиска искуству ученика – на пример, лопту сам покренула тако што сам је шутнула ногом, а затим се лопта котрљала; сестра је погурала моје санке, па сам се спустила, клизећи низ брдо. Часови физичког и здравственог васпитања посебно су погодни за препознавање, именовање и практиковање различитих начина (по)кретања тела. Различити примери покретања и кретања могу да се покажу и помоћу слике, а ученици именују како се тело приказано на слици креће и како се могло покренути (на пример, слика детета које вуче санке на горе; дете које вози бицикл).

Садржаје који се односе на кретање и сналажење у простору коришћењем просторних одредница (напред-назад, лево-десно, горе-доле) и карактеристичних објеката пожељно је практично истраживати, како у учионици тако и ван ње и повезати их са наставом математике у којој се упознају исти појмови. Карактеристични објекти у непосредном окружењу могу да буду објекти које је изградио човек (споменик, сеоска продавница, зграда необичног облика и сл.) или природни објекти (високо дрво,

стена, поток и сл.). Функионално коришћење просторних одредница може се повезати са описивањем безбедног кретања ученика од куће до школе.

Исход учења који се односи на сналажење у времену конципиран је тако да се полази од основних, временски ближих појмова (делови дана; сада, пре, после; прекјуче, јуче, данас, сутра, прекосутра; дани у недељи), који су потребни ученику за планирање и реализовање свакодневних активности. Важно је код ученика освестити цикличност у смењивању наведених временских одредница – смена: обданице и ноћи, делова дана и дана у седмици. Касније ће се појам цикличности јављати и у различитим природним појавама (животни циклус живих бића, ланац исхране, кружење воде у природи итд.), што је у складу са основним принципима и законима природних наука. Овај исход је прилика за увођење ученика у праћење протока времена. У том смислу, распоред часова који ученици користе свакодневно представља добро наставно средство да се готово све наведене временске одреднице сагледају кроз сопствене активности које се понављају. У наредним разредима, ученик ће користити неке друге начине за планирање, праћење и бележење времена – дневни распоред активности, календар, ленту времена.

Ученици се уводе у разумевање прошлости кроз представљање онога што је ученику најближе – његове породице. У другом разреду, пређи ће се на прошлост насеља у коме ученици живе, у трећем ће акценат бити на разликовању врста историјских извора у контексту прошлости краја, а четврти разред ће заокружити тему прошлости кроз упознавање историје Србије. Ученик, заједно са члановима породице, може да изабере неки предмет из прошлости који се данас не користи (део одеће/обуће, стару играчку), или стару фотографију и да разговарају о томе. Уколико је у прилици, ученик доноси изабрани предмет на час (или његову фотографију, цртеж), или стару фотографију. Кратко описује другима шта је донето – назив предмета, за шта се користио; ко је личност са фотографије – њено име, чиме се бавила, по чему је занимљива и сл. Не треба називати донете предмете историјским изворима, тај појам ће се увести касније, већ је фокус на томе шта сазнајемо о прошлости породице на основу тог предмета и на основу разговора са члановима породице, као и зашто чувамо те предмете/фотографије. Неговање породичне традиције је основа на којој ће се развијати даље учење о културном наслеђу у оквиру насеља, краја, државе, као и народа којем ученик припада, што чини упориште за формирање идентитета ученика.

Човек ради и ствара

Ова тема говори о човеку као о свесном бићу које ради и ствара. Представљањем разноликих занимања, у складу са конкретним околностима, ствара се база за разумевање појма делатности у наредним разредима. На садржаје о занимањима надовезује се увођење појма материјали, јер се током обављања различитих послова материјали обрађују и прерађују како би се створило оно што људи користе у свакодневном животу. Развијање одговорног односа према искоришћеним материјалима/производима кроз одлагање отпада на предвиђена места представља

значајан и континуиран циљ коме се тежи. Веза природа–материјал–производ–отпад показује целовитост природних и друштвених феномена.

Имајући у виду две просторне упоришне тачке – породични дом и школу, од ученика се очекује да именује занимања чланова своје породице и школског особља, опише послове које обављају (Шта је посао чистачица? Шта оне користе док раде? Чему им то служи?) и кроз разговор сагледају значај тог занимања (Шта је посао учитеља? Шта би се догодило уколико у школи не би постојао домар?). До информација о занимањима људи из породице и школе ученик долази кроз разговор са одраслима и посматрањем обављања њихових послова.

Када је реч о материјалима, у првом разреду акценат је на препознавању, именовању, упоређивању материјала који се користе у свакодневном животу (дрво, камен, метал, стакло, гума, пластика, папир, тканина) и основних, непосредно чулно доступних својстава (тврдо–меко, провидно–непровидно, храпаво–глатко), док ће се у наредним разредима изучавати сложенија својства. Пожељно је кренути од једноставних примера предмета направљених од једног материјала (на пример, пешкир, гумица за теглу, свеска), а затим обратити пажњу на предмете из окружења направљене од више материјала (на пример, школска клупа или столица).

Садржаји о материјалима су такви да омогућавају висок ниво активности ученика приликом њиховог савладавања, односно коришћење различитих чула за њихово упознавање, бележење уоченог, извођење огледа, описивање итд. Материјале треба довести у везу са предметима који су од њих направљени, повезујући својства материјала са употребном вредношћу предмета, пажљивом употребом и одлагањем искоришћених производа и амбалаже (отпад) на одговарајућа места. Акценат је на томе да ученици практикују одлагање отпада на предвиђена места (канте, контејнери), уз указивање на позитивне и негативне примере одлагања отпада у ученичковом непосредном окружењу (изглед школског дворишта након великог одмора; разбацано смеће по тротоару или у парку, препуне/испражњене канте/ контејнери и сл.) и разговор са ученицима о уоченом. Може се организовати акција чишћења примерена ученицима првог разреда (прикупљање опалог грања и лишћа, фарбање канти за ђубре у школском дворишту) уз мере опреза и коришћење одговарајуће опреме).

Разноврсност природе

Ова тема и припадајући исходи учења ослањају се на искуство ученика о природи, кроз појединачне примере биљака и животиња, познавања сопственог тела, као и различите манифестације неживе природе са којима су долазили у додир. Улога света око нас у првом разреду је да та појединачна, често изолована искуства систематизује и створи основу за креирање елементарног система појмова:

У првом разреду, акценат је на елементима живе и неживе природе и њиховом узајамном дејству – и то првенствено дејству неживе на живу природу, јер је та

повезаност очигледнија, те због тога примеренија млађем узрасту. У старијим разредима, овај систем појмова ће се надограђивати, уз дубље разумевање њихових међусобних односа.

Од првог разреда ученике треба постепено уводити у различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Непосредно посматрање и учествовање у једноставним огледима на основу упутства, представља истраживачке активности погодне за ову тему.

Разликовање природе од производа људског рада је основни захтев у првом разреду, а у старијим разредима ће се успоставити веза између природе и производа људског рада преко (порекла) материјала који се користе за израду ових производа, њиховог рационалног коришћења, правилног одлагања и рециклаже тих материјала у функцији очувања природе. У првом разреду ученици кроз разноврсне задатке треба да се оспособе да појединачне примере (биљака, животиња, облика појављивања воде и сл.) именују и сврстају у одговарајућу групу (на пример, маслачак је биљка, припада живој природи; киша је вода, припада неживој природи).

Приликом изучавања елемената неживе природе, примарно је уочавање њихових појавних облика у непосредном окружењу и чулима доступних својстава.

Ученици у првом разреду треба да користе различита чула за упознавање својстава неживе природе, изводе огледе, описују и бележе уочено.

Када је реч о појединачним елементима неживе природе, основна својства воде о којима се говори су: укус, мирис, провидност, растварање појединих материјала (кроз поређење растворљивости песка, пиринча, шећера, темпере или других доступних материјала). Провидност, мирис, кретање су својства ваздуха која су у фокусу, док се земљиште упознаје кроз истраживање његове боје, растреситости и влажности. Сунце се сагледава кроз два аспекта – светлост и топлоту. Утицај сунчеве светлости ученици треба да истраже кроз сопствено искуство упоређујући видљивост током светлог и тамног дела дана, као и своје активности током обданице и ноћи. Утицај сунчеве топлоте ученици спознају повезивањем временских прилика са сопственим одевањем, посматрањем и упоређивањем промена на биљкама и животињама.

Прва знања о облицима рељефа и облицима појављивања воде у природи ученици стичу директним посматрањем непосредног окружења. Акценат је на ономе што ученик може да уочи у непосредном окружењу, а не на увођењу и дефинисању појмова поток, река, бара, језеро, падавине, равница, брдо и планина. Уколико ученик живи у равничарском крају у коме не може да види узвишења, учитељ може показати слику неког узвишења, са фокусом на уочавању разлика у односу на терен који се налази у његовом непосредном окружењу (код нас је равно, а на слици су узвишења). Слично може да се уради уколико ученик у непосредном окружењу има само поток/реку или само језеро/бару. За ову сврху могу се, уместо сликовних извора, користити и

заједничка искуства ученика (екскурзије, настава у природи) током којих су ученици имали прилику да виде другачије воде или изглед терена у односу на простор где живе. Од падавина, у првом разреду је фокус само на киши и снегу, док ће се остале врсте падавина увести касније када ученици упознају различита агрегатна стања воде и процес кружења воде у природи.

Појмови који се односе на живи свет надограђују се постепено, од препознавања и именовања биљака и животиња које су карактеристичне за непосредно окружење ученика, преко карактеристика које су базиране на спољашњем изгледу (делови тела у првом разреду), ка апстрактнијим формама у другом разреду (животни процеси заједнички за сва жива бића, функција делова биљака и животиња). Дакле, ученици у првом разреду треба да уоче да се различите врсте биљака/ животиња међусобно разликују и на тај начин увиде да у живом свету постоји разноврсност. Као прву класификацију користити поделу биљака на самоникле и гајене, односно животиња на домаће и дивље, уз навођење одговарајућих примера из непосредног окружења. Када је реч о наведеним класификацијама не треба их повезивати са стаништем/стаништима на којем ова жива бића живе (шума, ливада, река и сл.), већ је акценат на разноврсности живих бића и (не)постојању човека као фактора који обезбеђује неке од услова за живот: (пре)храну, воду и место за живот.

Делови тела које ученик разликује код човека су глава, труп, удови (руке и ноге). Код животиња треба инсистирати на истим телесним сегментима, а примери треба да буду из групе инсеката, риба, птица и сисара. Код биљака делови које ученици треба да препознају и именују су корен, стабло, лист и цвет, као и плод и семе. За плод и семе треба се базирати на примерима воћа и поврћа присутних у исхрани. У млађим разредима се проучава само пет основних чула и ова тема може да се повеже са испитивањем својстава воде, ваздуха и земљишта, као и са другим темама/кључним појмовима (основна својства материјала, безбедно понашање у саобраћају). Ученици треба да објасне на примерима ситуација из свакодневног живота на који начин им чула помажу да упознају свет који их окружује.

Учење о значају елемената неживе природе за биљке, животиње и људе не треба да се сведе на вербализовану форму да је све у природи повезано, да без сунчеве светлости и топлоте, воде, ваздуха и земљишта жива бића не би опстала. Уместо тога, ученици у свакодневном животу или кроз огледе треба да уоче ову повезаност – на пример, то како се осећамо и шта радимо када смо жедни треба упоредити са значајем заливања биљака или остављањем чиније са водом за животиње (кућне љубимце или дивље животиње из непосредног окружења), током топлих дана. Тиме се подстиче и развијање емпатије према свим живим бићима, кроз разумевање да су им основне потребе заједничке. Такође, једноставни огледи могу да буду начин да се покаже значај неживе за живу природу – на пример, упоредити изглед биљке која је била изложена сунчевој светлости са њеним изгледом када је остављена неколико дана у мраку. Важно је да ниједан од огледа које планирамо у ову сврху не нанесе патњу живим

бићима или њихово угинуће. Као што је већ истакнуто, и жива бића утичу на своје окружење, али не треба инсистирати на томе на овом узрасту.

Концепт одрживог развоја и активно учешће ученика у заштити животне средине заједнички су и за свет око нас и за природу и друштво. У првом разреду акценат треба да буде на подстицању ученика да у свакодневним активностима (у школи и ван ње) примењују неке од основних принципа рационалне потрошње – штеде воду, одлажу отпад на предвиђена места, не угрожавају биљке и негују их, брину о добробити животиња уз помоћ одраслих. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу навика које се манифестују кроз одговарајуће поступање у конкретним ситуацијама, усвојених вредности и ставова.

6.5. ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења ликовне културе је да ученик кроз ликовни рад овлада основама ликовног језика и оспособи се за комуникацију визуелним средствима, да континуирано развија стваралачко мишљење, естетске критеријуме, афинитет и позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа, ради личног развоја и продуктивног учешћа у савременом свету.

Недељни фонд часова	**1 час**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
користи прибор и материјал за ликовно обликовање на безбедан начин; изрази, ликовним радом, своје искуство, машту, емоције и естетски доживљај; направи украсни/употребни предмет у вези празника и/или прославе; испољава спремност да сарађује са вршњацима током обликовања заједничког ликовног рада;	**ЛИКОВНА КУЛТУРА** Уметничка занимања - сликар и вајар. Уметнички занат – израђивач накита. Установе културе – галерија и музеј. **ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ** Цртање. Сликање. Вајање. Отискивање. Прављење. **ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ**

опише ликове и радњу на примерима ликовних уметничких дела; искаже зашто му се приказана ликовна уметничка дела свиђају или не свиђају; прича о садржају свог ликовног рада на основу траженог услова.	Машта и стварност. Естетски доживљаји. Читање и доживљај ликовног дела.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Израз визуелне уметности користи се у програму ликовне културе као синоним за ликовне уметности и обухвата и примењену уметност, уметничке занате, као и светски признате самоуке уметнике и њихова дела (независно од тога како су њихова дела категорисана).

У упутству за остваривање наставе и учења наведени су ликовни појмови, које ученици треба да користе у разговору, ради богаћења језика, а важно је да разумеју значење појма у визуелним уметностима.

У програму је предложено више ликовних задатака и активности него што је реално изводљиво у односу на фонд часова и период привикавања деце на својство ученика. Предлози су дати само као смернице наставнику, а наставник бира неке од понуђених предлога или самостално смишља задатке и активности. Међу предлозима су и поједине активности које су ученици имали у вртићу, у млађој групи. Неке од ових активности могу да се понове у првом разреду, с тим да морају имати појачане захтеве, у складу са циљем предмета.

Развијање визуелног опажања

Визуелно опажање је стручни израз за вештину која се не развија спонтано, већ учењем, кроз пажљиво вођени процес. Фазе процеса су описане у стручној литератури на српском језику, али није описано довољно конкретних вежби и задатака у вези развијања ове вештине. Визуелно опажање је неопходно у свакодневном животу и свим занимањима, због безбедности, стручног обављања посла, развијања креативних идеја, разумевања савременог света, доношења исправних одлука, развијања позитивних односа са другим људима, личног развоја... Вештина визуелног опажања

је у највећој мери повезана са начином размишљања, те се развија дуготрајно, у складу са развојем ученика.

У програму за први разред предложени су задаци и активности ученика који развијају визуелно опажање, уместо кључних појмова из теорије обликовања, који се могу протумачити и као теоријски садржаји (нпр. светлост и сенка).

Теорија форме

Теорија форме није егзактна наука, нити теорија у правом смислу речи. У питању су размишљања уметника о ликовним композицијама и њиховим елементима, на основу сопствене ликовне праксе, посматрања природе, урбаних средина, уметничких дела и, донекле, научних сазнања из природних наука. Размишљања уметника се разликују, не постоји општеприхваћени договор о томе шта јесу, а шта нису ликовни елементи, већ се теорији форме приступа као отвореном дијалогу. Поједини искази уметника су доскочице и не треба их користити у првом циклусу, посебно не као објашњења ликовних појмова. Размишљања уметника о ликовним елементима и начелима/принципима компоновања процењују се на основу тога у којој мери су логична и јасна.

Као и у другим земљама, програм ликовне културе за основну школу обухвата садржаје из теорије форме. У питању су сложени садржаји, те се објашњавају тек у старијим разредима и то на елементарном нивоу, јер ученици основне школе немају потребна предзнања и ликовну праксу да би могли смислено да дискутују о сложеним садржајима. Када је реч о теорији форме, углавном не постоје тачни и нетачни одговори, који би могли да се процене тестовима знања.

Од првог разреда основне школе уче се ликовни елементи око којих не постоје неслагања: линија, облик, боја, текстура и валер (светлина). Учење је искуствено, кроз ликовну праксу, а по завршетку ликовног рада, наставник не објашњава теорију, већ је потребно да ученици разговарају о свом раду. Циљ је да ученици постепено развијају свест о различитим стваралачким процесима, који се могу применити у бројним ситуацијама, не само у уметности. Наставник процењује вербално изражавање о ликовном раду, конструкцију реченица, правилну употребу ликовних појмова за дати разред, начин на који је ученик дошао до идеје за ликовни рад, начин размишљања о свом и радовима других ученика...

Планирање наставе и учења

Специфичност предмета ликовна култура представља планирање мотивационог разговора и визуелних мотивационих садржаја, који су неизоставни увод у ликовне активности. Треба имати у виду да се појам инспирација односи на унутрашњу потребу и подсвесни подстицај за стварање, а појам мотивација на спољашњи подстицај. Одговорност наставника је да мотивише ученике на стваралачки рад и у ситуацијама када ученик или ученици немају вољу за радом, услед околности на које не могу да утичу.

Мотивациони разговор може бити вођени разговор између наставника и ученика о темама које су блиске ученицима и њиховим интересовањима, о садржајима које су учили у настави других предмета, о појавама у окружењу, насељу, природи... које свакодневно виђају, а не размишљају о њима; о емоцијама, хуманости и др. Мотивациони разговор може обухватати и анегдоту коју наставник одабере, кратку причу, пословицу, изреку, загонетку, питање за размишљање...

У првом разреду визуелни мотивациони садржаји су већином дела визуелних уметника. У програму је објашњен приступ ликовним делима као подстицају за стварање оригиналног ликовног рада, који се успешно примењује у свету (у настави и у радионицама музеја). Кључно је да се ученици не наводе на покушај копирања/имитирања дела, јер такав захтев није смислен и реално изводљив.

Теме и кључни појмови у оквиру тема не реализују се редоследом који је приказан у табели. Наставник смишља наставне јединице тако да се динамично смењују различите технике и активности ученика и, када је то логично, повезују са више кључних појмова датих у табели. Примера ради, у првој теми је наведен кључни појам вајар, а у другој вајање, те је логично да оба појма буду обухваћена истом наставном јединицом.

Пожељно је планирати наставне јединице у корелацији са наставом других предмета, али не по сваку цену, већ онда када је могуће да веза буде очигледна и ученицима.

Најважнији дидактички принципи које треба имати у виду приликом планирања наставних јединица су: принцип очигледности, принцип релевантности, принцип поступности и принцип активности и развоја (што не значи да је потребно изоставити или занемарити остале принципе).

Остваривање наставе и учења

Настава је индивидуализована, када се реализују индивидуални ликовни радови. Током обликовања ликовног рада, наставник обилази ученике, посматра процес реализације, одговара на питања и даје савете, уколико је потребно. Пре почетка сваке наставне јединице, ученицима се мора најавити сврха задатка.

У првом разреду нема теоријских садржаја које наставник предаје. Учење се одвија искуствено, кроз ликовне игре, ликовне задатке, ликовне експерименте, вежбе опажања, решавање проблема, покушаје и грешке и разговор. Учење на грешкама је веома важно, али треба имати у виду да је ефикасно само ако ученик самостално уочи грешку, у смислу да није успео да реализује оно што је желео. Наставник треба да упути ученике да не бацају ликовне радове које сматрају неуспешним. Понекад је процена ученика погрешна, јер је планирао рад који је далеко изнад узрасних могућности, због чега је незадовољан резултатом, иако је рад успешан. Радови који су оштећени случајним проливањем боје или на други непланирани начин, могу се искористити за колаж или другу технику.

Најважнија карактеристика наставе ликовне културе у првом разреду је слободно, неспутано изражавање. Из тог разлога, ученици могу да се изражавају разноврсним прибором и материјалом, а једина ограничења се односе на то да не купују скупи прибор и материјал, као ни комплет боја које садрже цијан и магенту (како би се омогућило постепено објашњавање основних боја). Неспутано изражавање подразумева да ученици првог разреда не треба да се фокусирају на то да не прљају руке, одећу, радну површину и просторију, што су захтеви за наредне разреде. Наставник треба да обрати пажњу на то да ученици безбедно користе прибор и материјал.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Тема обухвата појмове из културе. Појмови се могу објаснити пре или по завршетку ликовних активности ученика. Ликовни задаци и активности ученика у вези појединих кључних појмова ове теме предложени су у другој и трећој теми.

Кључни појам: уметничка занимања - сликар и вајар.

Појам сликар се објашњава уз визуелни пример сликарског атељеа и 1–2 уметничке слике, само на примеру штафелајног сликарства (зидно сликарство је предвиђено за старије разреде), без објашњења сликарских материјала и техника. Појам вајар се објашњава уз визуелни пример вајарског атељеа и скулптура, без објашњења техника, алата и поступака обликовања вајарских материјала. Ликовни појмови који надограђују кључни појам су: атеље, уметничка слика, скулптура, штафелај.

У првом разреду се не очекује да ученици памте имена уметника и називе уметничких дела. Предлог визуелних примера (фотографије)

– Сликарски атеље: атеље Паје Јовановића и Уроша Предића;

– Вајарски атеље: (дечији), атеље Томе Росандића;

– Примери штафелајних слика: Мона Лиза, Леонардо да Винчи; Сунцокрети, Ван Гог;

– Примери скулптура: Играли се коњи врани (а са њима див јунаци), Тома Росандић; Вук Караџић, Петар Убавкић.

Кључни појам: уметнички занат – израђивач накита.

Ликовне уметности су стваралачке и од уметника се очекује стварање уникатног дела, оригиналност и иновативност. Уметнички занати се разликују по томе што занатлија не израђује једно уникатно дело или производе у мањем тиражу. Занатлија може да осмисли уникатни дизајн и да надаље израђује исти производ у већој количини, све док постоји потражња за тим производом. Такође, може да израђује производе према дизајну који је осмислио неко други. Поједини производи уметничких заната израђују се традиционално вековима, без потребе за иновирањем дизајна.

Израда накита је један од најстаријих уметничких заната и предложен је у програму за први разред зато што се накит израђује од бројних материјала и комбинацијом материјала. Ученици су у вртићу низали шупље макароне правећи огрлице одређене намене, углавном као поклон за мајку или неку другу драгу женску особу. Ова активност може да се понови у првом разреду, уз другачије захтеве: да се нижу обојене шупље макароне различитих облика, како би се распоредом боја и облика дошло до уникатног дизајна огрлице или наруквице (у случају наруквице, макароне се нижу помоћу округлог ластиша). Макароне могу да се нижу и помоћу свилене украсне траке, канапа у боји, трака тканина и сл. Такође, могу да се комбинују са перлицама које ученици сами праве од самосушеће масе. Осим огрлица и наруквица, ученици могу да праве привеске, брошеве, оглавља за венчања, појасеве и друге украсне одевне додатке комбиновањем различитих материјала, спајањем (различитим врстама нешкодљивих лепака, хефталицом за децу, спајалицама, везивањем, чачкалицама, алкицама...). Задаци у вези овог појма имају циљ да ученици осмисле дизајн предмета, који се разликује од радова других ученика, да спајају различите материјале, учећи на покушајима, грешкама и међувршњачком разменом идеја о начину спајања. Наставник може да помаже саветима и предлозима, као и да демонстрира спајање различитих материјала, али не и да даје инструкције за рад (корак по корак) или да учествује у изради. Задаци овог типа развијају моторику, вештину сарадње, креативност, а најважније је да подстичу интелектуални развој ученика, те се могу понављати у сваком разреду (уз веће захтеве).

Наставник не показује визуелне примере, али може да исприча кратку и занимљиву причу о историји накита, као подстицај за стваралачки рад.

Кључни појам: установе културе – галерија и музеј.

Појам галерија је потребно објаснити у контексту физичке просторије која је намењена за излагање и продају уметничких дела. Појам музеј је потребно објаснити у контексту грађевине која је намењена чувању и излагању уметничких дела, при чему је важније да ученици виде унутрашњост музеја, него саму зграду.

Најважније правило приликом посете галерији и музеју је да се не оштећују изложена дела и то правило важи за све галерије и музеје. Из тог разлога, неке установе захтевају да се школске торбе оставе на гардероби/улазу или да се ранчеви носе спреда. У првом разреду је најважније да ученици разумеју зашто је важно да се изложена дела не оштете. Ликовни појмови који надограђују кључни појам су: уметничка галерија, музеј уметности, изложба.

Предлог визуелних садржаја (фотографије)

– Галерија матице српске

– Народни музеј

Предлог активности

– Учествовање у ликовној радионици музеја (програм договора школа и музејски педагог);

– Учествовање у једној од постојећих виртуелних радионица музеја, за дати узраст;

– Излет (посета галерији или музеју изван места пребивалишта);

– Посета виртуелном музеју (на школском часу);

– Организовање изложбе у холу школе (излажу се ликовни радови ученика првог разреда, при чему је важно истаћи да школски хол није галерија, јер није намењен излагању и продаји уметничких дела).

ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Приликом планирања цртачких, сликарских, вајарских, графичких и комбинованих техника и поступака, наставник узима у обзир услове у школи, као и материјалне могућности свих ученика у одељењу.

Кључни појам: цртање

У првом разреду цртежи могу бити једнобојни и вишебојни линијски, као и обојени линијски цртеж, али се ови термини не објашњавају, већ се обезбеђује слободно изражавање, како задатим, тако и прибором/материјалом који ученик самостално одабере или бира у договору са паром/тимом/одељењем.

Линија се објашњава као траг који оставља цртачки прибор или материјал на подлози. Не препоручују се објашњења која могу збунити ученике (линија је низ тачака; линија је тачка која је кренула у шетњу...) Ликовни појмови који надограђују кључни појам су: цртеж, линија, уске и широке линије, светле и тамне линије.

Предлог цртачких активности, прибора и материјала

– Цртање школским кредама у боји, на бетону у школском дворишту. Ова активност је такмичарског типа између школа, која се повремено организује на нивоу општине. Тимови које школа одабере броје три до пет ученика. Црта се у обележеном пољу већег формата, на задату тему. Ликовне теме које се уобичајено задају су из свакодневног живота (нпр. На плажи; У шуми; У парку; Игре на снегу, Пролећни дан...) или маште (нпр. Град будућности; Необична башта...). Оцењује се композиција, чији квалитет у највећој мери зависи од успешне или неуспешне сарадње чланова тима. Основна функција задатка је развијање компетенције за сарадњу. Тимови који се формирају у оквиру одељења, не такмиче се међусобно, али се могу такмичити са тимовима других одељења и сами оцењивати радове, с идејом да одаберу тим који ће представљати школу;

– Цртање школским кредама у боји, на традиционалној школској табли. Ова активност се сврстава у ликовни експеримент, у који је укључено цело одељење. Наставник дели одељење на мање групе, које наизменично цртају на табли различите мотиве. Ликовне

теме које су погодне за ову активност су у вези групе (нпр. Ја и моје одељење, На игралишту...) или маште (нпр. Необична бића). Такође, активност се може реализовати без задате или предложене ликовне теме. Ученици, по својој жељи и потреби, могу цртати бића, објекте из природе, природне појаве, предмете, машине... По завршетку рада, одељење смишља назив рада или причу (покушај да се различити мотиви повежу, независно од тога да ли је веза смислена или није, при чему се очекује и духовитост, што је још један показатељ креативности);

– Цртање четком и једном течном бојом, на већем формату (хамер, натрон папир, пак-папир, тањи картон...). Овај тип задатка доприноси томе да ученик

„ослободи руку", односно да се ослободи страха од грешке и да слободно повлачи потезе, што је важно за обликовање успешних ликовних радова. Уједно, то је и једна од графомоторичких вежби. Подлоге већег формата се постављају хоризонтално на поду школског хола или у школском дворишту, а могу се и залепити на паное или зидове. Четкице треба да буду ширег облог или пљоснатог врха, а уколико је дршка кратка, може се продужити лепљењем гранчице, дрвеног округлог штапића, дршке варјаче..., широким селотејпом;

– Цртање фломастерима. Фломастери остављају траг исте ширине и светлине и не доприносе развијању ликовног сензибилитета, али се користе у првом разреду, јер многи ученици имају јаку мотивацију да се изражавају овим прибором, углавном због интензивних боја и једноставног руковања. У понуди су фломастери различитих својстава: фломастери чији траг може да се опере; фломастери чији траг бледи када је цртеж изложен светлости (цртеж с временом нестаје); перманентни фломастери; дупли фломастери (са ширим и ужим врхом); фломастери са ефектима (металик, шљокице, са мирисом...). За први разред се препоручују стандардни школски фломастери на воденој бази. Када се истроше, од језгра потопљеног у воду (у тегли) може се добити течна боја за сликање;

– Цртање оловкама у боји. За први разред се препоручују школске бојице, до 12 комада у паковању, а пожељно је одабрати еколошке или антибактеријске бојице;

– Цртање уљаним пастелом. Треба имати у виду да је уљани пастел мекши од воштаног, не замара руку, може оставити траг на различитим подлогама.

Воштане боје треба користити само за поједине технике, у наредним разредима;

– Цртање графитном оловком за цртање (НВ-3В). Ученици не треба да користе техничке оловке, које нису намењене слободном повлачењу потеза.

У првом разреду наставник не објашњава правилно држање прибора за цртање, јер је прво потребно да ученици усвоје навику правилног држања прибора за писање.

Предлог ликовних тема и активности за индивидуални рад

– Ликовне теме којима ученик жели да представи себе и своја интересовања (Моја соба; Моја породица; Мој хоби; Пријатељ из детињства; Мој друг/ другарица и ја; Мој кућни љубимац; Омиљена играчка; Кад порастем желим да будем; Омиљена игра...). Препорука је да наставник предложи више тема, а да сваки ученик одабере ону која га мотивише на стваралачки рад и којом жели да се представи, како се не би нашао у неповољној ситуацији (нпр. задата тема је Авантуре са летовања, а ученик није имао могућности да иде на летовање и принуђен је за измишља како се не би издвајао);

– Ликовне теме које садрже један појам (нпр. Пријатељство; Прослава; Супротности; Страх; Радост; Кретање; Биљка...). Приликом задавања тема овог типа, неопходан је мотивациони разговор и провера да ли сви ученици разумеју појам.

Кључни појам: сликање

Ликовни појмови који надограђују кључни појам су: дводимензионални облици, геометријски облици, светло и тамно, колаж Предлог сликарских активности, прибора и материјала

1) Слика случај. Ученицима се може објаснити да поједини уметници користе случајност када стварају, односно да користе поступке којима се добија непланирани резултат. Слике се не стварају у потпуности случајно. Уметник планира рад тако што бира поступак и боје и одлучује када је рад довршен. Очигледан пример оваквог начина стварања су слике Џексона Полока. Наставник бира (или смишља) једну игролику активност. Могуће игролике активности су сличне активностима за предшколски узраст: сликање прскањем и поливањем боје на хоризонтално постављеном папиру већег формата (нпр. хамер); сликање котрљањем кликера умочених у боју; дување боје сламчицом; разливање течних боја на укосо постављеном глатком папиру... Препорука је да се активности реализују у пару или групи;

2) Сликање на папиру из блока, четкицом и бојама које могу да се разређују водом (акварел боје, темпера, течне боје); индивидуални рад. Ликовну тему задаје наставник или нуди 2-4 тема од којих ученик бира једну;

3) Сликање импровизованим прибором и бојом (акварел или темпера): парче картона, гранчице, сунђер, штапић за сладолед, штапић за роштиљ, прибор за јело... Код ове активности ученици користе више објеката као прибор за обликовање једног ликовног рада;

4) Сликање према уметничкој слици. Предлог дела: Замак и сунце, Пол Кле. Ово дело је предложено јер је очигледан пример сликања геометријских облика. Кључни поступак који је примењен у овом делу је комбиновање боја и дводимензионалних геометријских облика, како би се креирао садржај слике који подсећа на град или замак, при чему боје не одражавају стварност. Исти поступак могу да користе ученици да би креирали другачији садржај ликовног рада (Башта; Њива; Парк; Кућице за птице...). Геометријске облике цртају/сликају без употребе лењира. Као подстицај за овај тип задатка (компоновање дводимензионалним геометријским облицима) могу

послужити и дела Василија Кандинског (Студија боје, квадрат са концентричним круговима; Жуто, црвено, плаво; Композиција X; Црно и љубичасто; Плава слика...);

5) Сликање према стилу уметника. Предлог визуелних мотивационих садржаја: дела Јајои Кусаме, после шездесетих година прошлог века (сликање туфнама). Наставник може да прикаже више радова, али су најважнији примери слике биљака и животиња. Задатак је у вези сликања измишљене визуелне текстуре. Није нужно да ученици сликају туфнама, могу да одаберу било који једноставан облик, који ће варирати у величини и боји да би насликали занимљиву измишљену текстуру познатих бића и предмета;

6) Сликање бачене сенке. Наставник може да објасни да бачена сенка једног предмета или бића мења облик у зависности од осветљења (може да прикаже фотографије или да демонстрира). Сликање бачене сенке играчке је активност за предшколски узраст, а која у првом разреду може да се понови уз додатне захтеве. На пример, сликање бачене сенке играчке при осветљењу под различитим угловима (ученик може да користи батеријску лампу, мобилни телефон, да помера играчку...) како би на истом папиру добио више облика сенке истог предмета. Препорука је да се свака бачена сенка ослика једном основном бојом, да се облици сенке делимично преклапају, како би се на преклопима формирале изведене боје. Наставник не објашњава примарне и секундарне боје, ученици треба самостално да истражују;

7) Сликање светлим и тамним бојама. Код овог типа задатка наставник задаје тему која мотивише ученике да самостално одаберу боје које сматрају светлим и тамним. На пример, тема Обданица и ноћ реализује се на папиру из блока, подељеном на две половине (једна за дан, друга за ноћ). Ученици могу да сликају призор из природе (нпр. дрво), из окружења (улицу, собу, учионицу...) или да сликају комбинацијом мрља (без одређеног мотива), како би одабрали боје које их асоцирају на дан и ноћ;

8) Колаж техника. Погодна је за све ликовне теме, а препорука је да се користе различите врсте папира, фолија, тканина..., али не фотографије, илустрације из часописа и сл.

Кључни појам: вајање

Ликовни појмови који надограђују кључни појам су: тродимензионални облици, моделовање, меки материјали, комбиновани материјали Предлог материјала

– Моделовање меком масом за моделовање, као што су пластелин, глинамол, ДАС маса, ФИМО маса..., као и маса/тесто које ученици праве од јестивих састојака;

– Обликовање комбиновањем меке масе за моделовање и чврстих објеката (ситни метални делови, објекти из природе, чачкалице, танка жица, канап...).

Кључни појам: отискивање

Већина графичких техника није погодна за рад у основној школи, па се у првом разреду примењују сродне активности, које обухватају ручно отискивање (без пресе и израђивања матрице). Препорука је да се индивидуални радови споје у одељењски рад.

Предлог активности

– Отискивање обојеног лишћа. Код овог задатка циљ није да се један лист отисне на папир, већ да се формира композиција отискивањем различитог лишћа или истог листа на који ученик наноси другачије боје;

– Монотипија. Монотипија је графичка техника код које се добија само један отисак. Ученик слика густим наносом боје на папиру, картону или другој подлози и отискује слику на празан папир, пре него што се боја осуши. Уколико се слика на посудама за једнократну употребу или амбалажи од стиропора или пластике, могу се добити и до 3 отиска;

– Симетрични отисак. Поступак је пресавијање папира на пола, наношење боје на једну половину, преклапање половина и трљање, тако да се добије симетрични отисак. Сам поступак је намењен деци предшколског узраста, а у првом разреду је потребно применити технику асоцијације (једна од техника за развијање креативности). Осушени отисак треба да се доради (цртачким или сликарским прибором) тако да се прикаже познати облик на који мрља асоцира ученика;

– Отискивање воћем/поврћем (нпр. половина лимуна, пресечена главица лука, пресечена паприка...). Задатак се реализује у пару или групи од 3 ученика.

Ученици једне групе могу да отискују различито воће и поврће, отисци могу да се преклапају, подлога (папир) може претходно бити осликана... Циљ је да се реализују занимљиве композиције, а да се ликовни радови група разликују. Чланови једне групе могу да се унапред договоре које воће/поврће ће донети и које боје ће користити;

– Отискивање текстуре (нпр. чипка, парче грубе тканине, Лего коцкице...). И код овог задатка циљ је да се обликује занимљива и оригинална композиција.

Задатак се може реализовати индивидуално.

Кључни појам: прављење

Термин прављење (или израда) не обухвата нужно стваралачке активности. Односи се на прављење украса, играчака, поклона, паковања за поклоне..., које се реализује према инструкцијама наставника, а наставник демонстрира израду по фазама. Радови ученика могу да буду исти или слични. Акценат је на техничком извођењу. Важно је да ученици науче да самостално праве одређене украсе или предмете, а у слободном времену могу да смишљају оригинални дизајн, уколико су довољно заинтересовани. Активности у вези овог појма се реализују уочи празника и прослава.

ВИЗУЕЛНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Кључни појам: машта и стварност

У првом и другом разреду ученици уче да разликују машту и стварност, у настави српског језика и ликовне културе. Ликовне теме се реализују материјалом и прибором који одабере наставник.

Предлог ликовних тема

– Када би слово било животиња изгледало би овако... (задати велико штампано слово);

– Када бих имао/имала робота изгледао би овако...;

– Чудовишта. Приликом реализације ове активности, наставник прво разговара са ученицима о томе шта су то чудовишта, да ли су страшна или смешна, да ли су лепа или ружна, где су видели чудовишта (анимирани филм, књига за децу, игрица...), да ли су некада сањали чудовиште, да ли у стварности постоје чудовишта...;

– Свет наопачке (цртање или сликање улице, предела, учионице...постављањем бића и предмета у немогуће положаје);

– Моја авантура (измишљена);

– Догодило ми се (стварни догађај по избору ученика);

– Бића. Цртање, сликање и вајање реалних бића по сећању. Наставник показује фотографију или снимак, указује на облик, боје и шаре, највише до пет минута (поступак за развијање визуелног опажања и памћења).

Кључни појам: естетски доживљаји

У првом разреду, садржаји у вези овог појма односе се на ликовно изражавање индивидуалног доживљаја природе. Наставник може да укаже на то да само поједини уметници настоје да верно прикажу природу, већина уметника изражава свој доживљај природе.

Предлог мотивационих визуелних садржаја

– Природне појаве (киша, олуја, сунчани дан, снег, топло, хладно...);

– Боје и шаре објеката у природи (различите врсте камена);

– Дивље животиње (боје и шаре);

– Биљке (облици и боје);

– Необични облици у природи Србије (Ђавоља варош, долина Увца, водопад Прскало, Росомачки лонци...);

– Пејзажи Саве Шумановића и Надежде Петровић.

Кључни појам: читање и доживљај ликовног дела

Свако уметничко дело има комуникативну функцију, аутор дела нешто саопштава публици/корисницама у садашњем и будућем времену. Комуникативна функција дела визуелних уметности се не објашњава у првом разреду, већ се ученици постепено уводе у читање једноставних садржаја ликовних дела, описивање утисака о делу и самостални избор садржаја свог ликовног рада.

У првом разреду читање садржаја уметничког дела се реализује без навођења назива дела. Ученицима је потребно омогућити да слободно изражавају и размењују мишљења, без исправљања ако погреше.

Приликом изражавања индивидуалног утиска о делу, довољно је да ученици укратко кажу зашто им се приказано уметничко дело свиђа или не свиђа, реченицом (нпр. Свиђају ми се боје, Волим животиње, Подсећа ме на...), а не придевом (лепо, ружно, страшно, весело...).

Усмене активности у вези овог појма могу да се реализују током целе школске године, на приказаним примерима уметничких дела у оквиру других тема или као посебна наставна јединица, где наставник показује примере уметничких дела најпознатијих сликара и вајара, почев од дела националних уметника.

Предлог визуелних садржаја

– Урош Предић: Надурена девојчица; Сироче на мајчином гробу;

– Мило Милуновић: Рањена чапља, Борба бикова;

– Бора Барух: Париски бескућник, Циркус;

– Симеон Роксандић: Дечак који вади трн, Дечак који игра кликере;

– Јован Солдатовић: Борба јелена, Човек и пас;

– Сава Шумановић: Купачи у чамцу на води, Три девојчице у игри, Вејавица, Гушчарица;

– Коста Хакман: Аутопортрет са хармоником, Боса у башти...

Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење и вредновање наставе и учења планира се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању и Општим упутством за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе.

У настави ликовне културе препоручени елементи за оцењивање у првом разреду, поред остварености исхода, обухватају следеће аспекте:

– Однос према раду: активан је на часу, безбедно користи материјал и прибор.

– Однос према себи: поставља питања, труди се, учи на грешкама, самосталан је у индивидуалном раду и истрајан у извршавању задатака.

– Однос према другима: спреман је да сарађује са другима, да размењује идеје и да помогне.

Разумевање: разуме задатак и ликовне појмове.

Вербално изражавање: јасно и кратко образлаже свој рад, идеје и утиске о уметничким делима из области визуелних уметности.

6.6. МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења музичке културе је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

Недељни фонд часова: 1 час

Годишњи фонд часова: 36 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
опише својим речима утиске о слушаном делу; разликује звук/тон, певање/свирање, хор/један певач/ група певача, оркестар/један свирач/група свирача; препозна певачке гласове и музичке инструменте по боји и музичке изражајне елементе; повеже музичко дело са њему познатим догађајима а боју гласа и инструмента са карактером дела; одреди музички почетак и крај музичког примера и понављање теме/ карактеристичног мотива у слушаном делу;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ Звук Тон: боја, трајање, јачина, висина Инструментална музика Вокална музика Музичка прича Музички бонтон Култура слушања (бука) ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ Ритам Техника певања

примени одговарајући положај тела и начин дисања у циљу достизања технике певања; опонаша звуке из окружења; изговара бројалице и брзалице у ритму користећи тело у комбинацији са покретом; пева по слуху уз покрет различите музичке садржаје; повеже почетне тонове песама-модела и једноставних наменских песама са бојама а ритам са графичким приказом; свира на дечјим ритмичким инструментима; осмисли и изведе ритмичку пратњу за бројалице/песме; објасни својим речима доживљај свог и туђег извођења;	Бројалице, брзалице Певање по слуху уз покрет Дидактичке игре Свирање ритмичких инструмената
примени принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; направи дечје ритмичке инструменте; изражава се различитим ликовним техникама инспирисан музичким примером који слуша; користи музичке обрасце у креирању музичких целина кроз певање и покрет; изабере према литерарном садржају одговарајући музички садржај; користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; учествује у школским приредбама и манифестацијама примењује договорена правила понашања у току слушања и извођења музике; својим речима опише утицај прегласне музике на здравље.	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО Илустрација музичких дела Импровизација Тело као инструмент Израда ритмичких инструмената Музичка питања и одговори Музичка драматизација

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање и садејство свих области и тема које су предвиђене програмом. Поштујући принцип поступности и примерености узрасту учење музике мора пратити искуства ученика стечена у средини у којој живе (породица и школа).

Настава подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво. Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Да би постигао очекиване исходе васпитно-образовног процеса, наставник остварује наставу и учење користећи глас и покрет, музичке инструменте, елементе информационих технологија као и развијених модела мултимедијалне наставе. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој. На пример, извођење бројалице уз покрет води ка свирању на дечјим ритмичким инструментима. Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање. Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упозоравати на неопходност естетске хигијене. Веома је важно усмеравати ученика на самоспознају да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма.

Специфичност бављења музиком подразумева и упознавање са основним правилима понашања у току слушања и извођења музике (музички бонтон). Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

– Слушање музике
– Извођење музике
– Музичко стваралаштво СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Теме се реализују кроз следеће садржаје:

– уметничка музика у цртаним и анимираним филмовима; однос звук-лик, музика-радња

– композиције које илуструју различита осећања

– звук и тон (извори)

– звуци тела (пулс, куцање срца, дисање...); звуци из природе и окружења; звучни знак (школско звоно, аутомобилска сирена...)

– тон: боја (различити гласови и инструменти), трајање (кратак-дуг), јачина (гласан-тих), висина (висок-дубок); тишина и одсуство звука

– композиције које илуструју различите боје људског гласа и инструмената

– музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар)

– различити жанрови везани за ситуације значајне за ученике (празници, приредбе, свечаности, рођендани, венчања, новогодишње и божићне песме...)

– музичка прича

– карактер дела и елементи музичке изражајности (условљеност)

– музички бонтон

– музика и здравље.

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика, као и њиховим предзнањима и интересовањима.

Добра вербална припрема (интересантна прича или илустрација) и примерени захтеви који се постављају пред ученике су први корак при усмеравању пажње ученицима на одређени музички садржај и развијање активног слушања. Назив композиције не треба саопштити јер се тиме нарушава непосредан доживљај композиције. У зависности од структуре одељења и артикулације часа зависе и задаци за слушање као и број слушања исте композиције. Веома је важно да наставник добро познаје дело које ће ученици слушати.

Приликом првог слушања музике ученик износи своје утиске о слушаном делу. Наставник помаже ученицима да своје утиске ставе у контекст основних елемената музичког дела – брзине, јачине, боје инструмента или певачких гласова, групног или појединачног музицирања или повезивања литерарног садржаја песме са музичким. Доводећи у везу елементе музичког дела са карактером самог дела ученик се развија

у смеру активног слушања музике, а добро вођеном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

Препоручене композиције за слушање Химне

1. Светосавска химна
2. Државна химна
3. Школска химна Народне песме Ерско коло Васино коло

„Копа цура виноград”

„Синоћ кад је пао мрак”

„Кад те видим на сокаку” – староградска

„Ој Бадњаче, Бадњаче”

„Чаробна фрула” – Бора Дугић

Песме за децу

„Како се прелази улица” – Бранко Милићевић

„Седмица” – Миња Субота

„Ивин воз” – Влада и Гиле

„Ал је леп овај свет” – Стеван Ст. Мокрањац и Александар Корађ

„Учимо да бројимо” – Бранко Милићевић

„Слон лепотан Дондолан” – Драган Лаковић

„Бубамара” – Никола Вукомановић

„Заклео се бумбар” – Мирко Шоуц

„Страшан лав” – С. Барић

„Успорите поред школе” – хор Чаролија

„Пажљивко” – хор Чаролија

„Другарство” –Драган Лаковић

„Све је пошло наопачке” – Миодраг Илић-Бели

„Јануарске звезде” – Миодраг Илић-Бели

„Успаванка за Аћима” – Миодраг Илић-Бели

„Успаванка” – Бранко Милићевић

„Најлепша мама на свету” – Александар Корађ

„Пролеће у шуми” – дечја песма из Финске

„Кад си срећан” – дечја песма

„Деца су украс света” – Мића Субота

„Лептирићу шаренићу” – дечја песма

„Ишли смо у Африку” – Мића Субота

Домаћи композитори

„Ђачка заклетва” – Никола Грбић-Грба

„Медведова женидба” – Л. Димитријевић

„Смејалица” – Дејан Деспић

„У Будиму граду” – Стеван Ст. Мокрањац

„Песма о одјеку” – Миодраг Илић-Бели

Страни композитори

„Скерцандо” – Карл Орф

„Радецки марш” – Јохан Штраус

„Хумореска” – Антоњин Дворжак

„Бумбаров лет” – Николај Римски-Корсаков

„Карневал животиња” (Слон, Кенгури, Кавез за птице, Кокошке и петлови) – Камиј Сен-Санс

„Валцер, оп. 69 бр.2” – Фредерик Шопен

„Успаванка” – Јоханес Брамс

„Крцко Орашчић (Кинески плес, Игра шећерне виле)” – Чајковски

„Абецеда” – Волфганг А. Моцарт

„Пчелица” – Франц Шуберт Менует, Ге-дур – Бах

„Док месец сја” – Жан Батист Лили

„Звончићи” – Џејмс Пјерпонт ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Теме се реализују кроз следеће садржаје:

– изговор бројалице у ритму уз покрет – пљескање, пуцкетање прстима, корачање, дланом о надланицу, ударом о клупу

– звучне ономатопеје и илустрације

– држање тела и дисање – правилан начин певања

– правилна дикција – изговарање брзалица и бројалица

– певање песама по слуху различитог садржаја и карактера

– певање песама уз покрет – песме уз игру и народне песме

– певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова уз боју (до-црвено, ре-наранџасто, ми-жуто, фа-зелено и сол-плаво)

– музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар)

– дечји ритмички инструменти и начина свирања на њима

– свирање по слуху пратње уз бројалице и песме – пулс, ритам, груписање удара

– певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације

– свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука

– свирање графички представљеног ритма

– музички бонтон.

Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музику.

Бројалице и брзалице

Говорни ритам је један од садржаја битан за поставку ритмичке проблематике. Учењем и извођењем брзалица и бројалица развијају се дикција и ритмичке способности, те су оне припрема за свирање на дечјим инструментима.

За упознавање са музичким метром треба одабрати бројалице и песме које у својој ритмичкој структури садрже претежно јединицу бројања. При избору бројалица и брзалица морамо обратити пажњу на то да се текст правилно изговара, а да се акценти литерарног текста (говорни акценти), поклапају са музичким, односно метричким акцентом. На тај начин ће ученици у другој фази процеса музичког описмењавања доћи до закључка да ли се броји до два, три или четири.

Слогови се изговарају прецизно, у ритму и прате покретом (пљескање, пуцкетање прстима, корачање...). Певане бројалице и брзалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова, па су погодне како за почетак часа, тако и као уводна активност пре певања песама.

Певање

Певање је најприступачнији вид музичког извођења кроз које се поред опште музичких, развијају и вокалне способности и вештине. Избор песме, односно текста треба да задовољи васпитне, образовне, естетске и узрасне критеријуме.

Пре почетка певања потребно је обрадити текст песме а затим спровести кратке вежбе правилног дисања и држања тела. Вежбе дисања су важне за загревање гласница, правилан рад дијафрагме, отварање дисајних путева и опуштање грла.

Вежбе дисања

1. Прва вежба би требало да подразумева дубоке удахе и симулацију зевања како би се опустило грло.

2. Код следеће вежбе ученици треба да удахну кроз нос, а потом издахну на уста бројећи до четири, као да желе да угасе свећу. Важно је да „дишу стомаком" уместо грудима (могу да положе руке на стомак и да удишу тако да им стомаци „расту").

3. Затим удахну кроз нос, изброје до четири и издишу кроз уста, тј. зубе, изговарајући „сссссс", први пут тихо, а затим гласно, контролишући брзину издисаја.

4. Поновити вежбу тако што глас „С" изговарају испрекидано. Варијанта ове вежбе за активирање дијафрагме је опонашање псећег дахтања, смеха Деда Мраза („Хо, хо, хо... ") или испрекидано дување у замишљену свећу.

Пре почетка певања обавезно је распевавање јер је потребно да се опусти мишић који држи гласну жицу. У супротном је вибрирање гласне жице неконтролисано и производи лош квалитет звука, а и мишић који је држи се напреже и спречава гласну жицу да вибрира како треба.

Вежбе распевавања

1. Распевавање почиње певањем вокала (а, е, и, о, у) или кратких слогова на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје. Увек почети од тонова средњег певачког регистра хора (то је најчешће це1).

2. Тонови и мотиви се могу певати и брзим издувавањем ваздуха кроз спојене усне, тако да трепере.

3. Препоручује се и певање једноставних мотива (на пример на слоговима „ио" или „мио"), секвенцираних поступно наниже па навише (дијатонски и хроматски).

4. Једна од вежби за ширење обима гласа је повезивање тонова у распону октаве глисандом, навише и наниже (це1-ге1-це1-ге1-це1), као сирена.

5. За распевавање се могу користити и једноставне песме или модели, као и делови песама.

Рад на песми почиње демонстрацијом. Песма се учи по деловима, а затим спаја у целину. Посебно је важно водити рачуна да се акценти литерарног текста (говорни акценти), поклапају са музичким, односно метричким акцентом. Песму треба певати неколико пута заједно (цело одељење), како би се она утврдила, а ученици ослободили. Потом је треба изводити у мањим групама и на крају појединачно (ако неко жели од ученика).

Потребно је увек инсистирати на изражајном извођењу песме као и на интеракцији ученика кроз одређени музички дијалог ако се ради о групном музицирању.

Једноставни модели и наменске песме чији се почеци везују за боје, служе за стварање звучног фонда и представа и неопходна су основа за поставку музичке писмености (до-црвено, ре-наранџасто, ми-жуто, фа-зелено и сол-плаво – Rainbow метода учења свирања). Модели се уче по слуху и везују за боје на нивоу информације.

Кроз извођење народних, музичких и дидактичких игара, пожељно је што чешће повезивати покрет и певање.

Свирање

Свирање на дечјим ритмичким и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, Орфов инструментаријум, инструменти које ученици праве по узору на Орфове), представља активно музицирање, које има директан утицај на развој музичких и моторичких способности ученика.

Најпогоднији музички садржај за увођење ученика у свирање јесу бројалице којима се развија осећај за ритам и заједничко музицирање. Након савладане бројалице уз јасан и тачан изговор текста наставник са ученицима прелази на свирање. Започињемо га најједноставнијим аранжманима, водећи притом рачуна да укључимо све ученике. Наставник ученицима демонстрира све деонице покретом и свирањем на ритмичким инструментима, а ученици га посматрају и потом имитирају.

У почетној фази пожељно је користити само две врсте инструмента (на пример: штапиће и бубањ) а касније и већи број ритмичких инструмената.

Употреба и начин увођења ових инструмената у настави следи дидактички принцип поступности. Први ритмички инструмент који ученик користи јесте његово тело: дланови, ходање у ритму и то:

– извођење пулса (проток основних ритмичких јединица);

– извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама, па се као такав једноставно учи по слуху);

– груписање удара – различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту. На пример, уз бројалицу „Гусен, гусеница" ударом о клупу изводити прву јединицу а пљескањем другу, и/или инструментима – бубњићем прву, а штапићима, на пример, другу у такту;

– ономатопеја звучних илустрација – специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом („Цин, цин, цин", „ток, ток, ток", „трас", „бум"...).

Веома је важно поставити јасна правила пре почетка свирања, а нарочито упутити ученике на правилно коришћење инструмената у смислу неговања квалитетног звука. Ученицима треба дати прилику да се опробају на свим инструментима (али не на истом часу), уз давање мишљења о сопственом и туђем свирању.

Кроз свирање ученици развијају осећај за лепо, ритам, динамику, темпо, те стичу способност меморисања музичких целина, примењујући музичку писменост.

Док активно музицирају соло, групно и/или у школском оркестру развијају осећање личне вредности, као и личну одговорност за успех читавог колектива.

Музичко извођење – свирање, увод је у музичко стваралаштво ученика у млађим разредима основне школе.

Препоручене композиције за певање и свирање Химне

Државна химна Светосавска химна

Школска химна

Народне песме

На крај села жута кућа Ми идемо преко поља Игра коло

Ја посејах лан Јеж

Ситна је киша падала Божић, Божић благи дан Дечје песме

„Ђачка заклетва" – Никола Грбић-Грба

„Коњ има чет'ри ноге" – Зорислава М. Васиљевић

„Петлић" – Емил Главник

„Кад су срећан" – анониман аутор

„Ишли смо у Африку" – Миња Субота

„Разболе се лисица” – Миња Субота

„Вуче, вуче бубо лења” – Радослав Граић

„Певај како говориш” – Биљана Јеремић

„Зец копа репу” – Зорислава М. Васиљевић

„Јежева успаванка” – Никола Вукомановић

„Саобраћајац” – Надежда Хиба

„Рођенданска песма” – непознати аутор

„Авантуре малога Ју Ју” – Петар Бергамо

„Ау, што је школа згодна” – Миња Субота

„Није лако бубамарцу” – Арсен Дедић

„Брате Иво” – непознати аутор

„Букварци” – Божидар Станчић

„Ивин воз” – Александар Корађ

„Летња песма” – Станко Коруновић

„Звук и тон” – Зорислава М. Васиљевић

„Телефонијада” – Јован Адамов

„Деда Мразе, не скрећи са стазе” – Александар Корађ

„Први снег” – Божидар Станчић

„Пада снежак” – Станко Коруновић

Музичке игре

„Рибар” – Владимир Томерлин

„Иде маца поред тебе” – Зорислава М. Васиљевић

„Зец и репа” – Зорислава М. Васиљевић

„Песма у колу” – словачка народна песма

„Берем, берем грожђе”

„Васино коло”

„Медвед бере јагоде”

„Коларићу панићу”

„Плива патка преко Саве”

„Дуње ранке” Бројалице Мачка

Иш’о меда у дућан Лептир и цвет

Два се петла побише Еци пеци пец

Ен тен тини Ко ко ко ко да Ластавица Бумбари Дечак и птица

Свирање на дечјим инструментима

„Иде мали меца” – Д. Марковић

„Пада Снежак” – Станиша Коруновић

„Ен тен тини”

„Боц, боц иглицама”

„На крај села жута кућа”

„Плива патка преко Саве”

„Пишем, пишем петнаест”

„Магарац и кукавица”

„Добро јутро, добар дан” – Татјана Дробни

„Ресаво водо ладна”

„Ми идемо преко поља”

„Фабрика бомбона” – Мирјана Живковић

„Сол ми дај”

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Теме се реализују кроз следеће садржаје:

– ликовно изражавање на музичке теме

– израда дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала

– опонашање звукова из непосредне околине и природе спонтаном или договореном импровизацијом

– креирање сопствених покрета уз музику која се изводи или слуша

– стварање звучних ефеката и једноставне ритмичке пратње користећи различите изворе звука

– бирање инструмената на основу звука и стварање једноставне ритмичке пратње уз бројалице, песме и музичке игре

– стварање мањих ритмичких целина на основу музичког искуства – изговором у ритму, различитим покретима, предметима и дечјим ритмичким инструментима

– стварање музичких питања и одговора на дечјим ритмичким инструментима

– музичке допуњалке

– ритмизовање бројалица, брзалица, причалица

– стварање једноставне мелодије на крађи текст

– бирање познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација за стварање звучне приче – праћење литерарног текста

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких репродуктивних и стваралачких активности и знања.

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда.

Специфичности у праћењу и вредновању наставе и учења за предмет музичка култура

Настава музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет музичка култура синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу описног оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Важни фактори за праћење музичког развоја и описно оцењивање сваког ученика укључују ниво његових постигнућа у односу на дефинисане исходе, рад, ангажованост, кооперативност, интересовање, став, умеће и креативност. Тако се могу добити различите описне оцене за исте задатке, јер се конкретни резултати упоређују са индивидуалним могућностима ученика. Описне оцене се формирају на основу постигнућа али и односа ученика према раду, активности на часу, урађених задатака, учешћа у групним радовима, извођењима, пројектима, приредбама, манифестацијама и др.

Главни критеријум за процес праћења и процењивања је начин ученичке партиципације у музичком догађају, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како изводи и ствара музику користећи сопствене потенцијале и постојеће знање.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове према извођењу и стваралаштву, способност концентрације, квалитета перцепције и начин размишљања приликом слушања.

Вредновање области „Музичко стваралаштво" даје предност стваралачком ангажовању ученика, а не квалитету насталог дела, јер су чак и најскромније импровизације и креативни изрази педагошки оправдани.

Процес учења на сваком часу треба да обухвати све области, а посматрање ученика у живом контакту са музиком пружа увид у квалитет учења и вредновање постигнутих исхода. Теоријско знање треба да има примену у музичком изражавању и контакту са музиком. Проверу елемената музичке писмености треба радити на одговарајућем музичком примеру.

6.7. ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења физичког и здравственог васпитања је да ученик континуирано развија физичку писменост унапређујући физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Недељни фонд часова: 3 часа

Годишњи фонд часова:108 часова

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**ТЕМА и** **кључни појмови садржаја програма**
– изведе једноставне, двоставне опште припремне вежбе – вежбе обликовања; правилно изведе вежбе – разноврсна природна и изведена кретања; користи усвојене моторичке вештине у игри и различитим ситуацијама; – одржава равнотежу у различитим кретањима; – правилно држи тело; – правилно дише приликом вежбања;	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ** Вежбе снаге и покретљивости, развој издржљивости, координације, брзине. Тестирање и праћење физичког развоја и моторичких способности **МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ**

– изведе вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу;	Ходања, трчања, скакања, бацања, пузања, вишења, пењања, упори, вежбе на тлу, вежбе равнотеже, вежбе са реквизитима.
– игра дечји и народни плес;	Полигон.
– користи основне називе покрета и вежбања;	**Плес и ритмика**
– поштује правила понашања у просторима за вежбање;	Ходање и трчање са променом ритма, темпа и динамике уз пљесак и уз музичку пратњу
– поштује мере безбедности током вежбања;	Галоп напред
– одговорно чува објекте, справе и реквизите у просторима за вежбање;	Дечији поскок
– поштује правила игре;	Њихање и кружење вијачом или траком
– навија фер и бодри учеснике у игри;	Суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред
– правилно прихвати победу и пораз;	Народно коло по избору
– уредно одлаже своје ствари у простору за пресвлачење;	
– наведе делове свога тела и опише њихову улогу;	
– уочи промену у расту код себе и других;	
– разликује правилно од неправилног држања тела;	
– уочи разлику између здравог и болесног стања организма;	
– примењује здравствено-хигијенске мере при вежбању и после вежбања;	
– одржава личну хигијену;	
– учествује у одржавању простора у коме живи и борави;	
– пере воће и поврће пре конзумирања;	

–схвати значај здраве исхране.	
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА Култура вежбања и играња Основни термини у вежбању Безбедно вежбање Чувам своје и туђе ствари Правила елементарних игара Победа и пораз Фер спортско навијање Здравствено васпитање Моје тело Растемо Видим, чујем, осећам Моје здравље Брига о здрављу – редовни прегледи Лична хигијена Хигијена простора у коме живим Хигијена простора у коме вежбам Животне намирнице и правилна исхрана

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Концепција физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних активности и самосталног вежбања ученика, као основне претпоставке за остваривање циља кроз остваривање исхода програма.

У процесу реализације физичког и здравственог васпитања неопходно је да ученик развија физичку писменост која обухвата не само моторичке вештине и способности, већ и мотивацију, знање, разумевање као и ставове неопходне за бављење сврсисходним физичким активностима током целог живота.

У складу са савременим схватањима улоге школе и наставника у образовно-васпитном процесу, да би се достигао циљ физичког и здравственог васпитања, неопходно је да наставник предузме следеће кораке:

– Да омогући сваком ученику да се осећа безбедно (и пријатно) током наставе физичког васпитања, али и да јасно дефинише правила (шта очекује од ученика, а шта им даје заузврат);

– Да упозна сваког ученика, његову личност (психосоцијалне карактеристике), навике у вежбању, физичке способности, интересовања, како би могао да му прилагоди приступ у планирању активности, не само у настави него и ван ње;

– Да на примерима и акцијама (практичним и очигледним активностима) континуирано наглашава важност одговарајуће физичке активности (физичког вежбања) и моторичких способности, као и здравих навика (одговарајућа исхрана, хигијена, одмор и др.);

– Да научи ученике разноврсне вештине, технике, начине и правила кретања у спорту и рекреацији и да им унапређује физичке способности (нарочито оне које су повезане са добрим здрављем) и подстакне их да самостално вежбају;

– Да повеже вештине, технике и физичке активности које се обрађују током наставе са реалним животом ученика ван школе (где, када и како се те и сличне активности могу упражњавати) и научи их да прате показатеље сопствене физичке активности ван школе;

– Да нађе начине за добијање повратне информације о ефикасности претходних акција на бављење ученика физичким вежбањем (физичком активношћу) ван наставе физичког и здравственог васпитања, као и на њихова теоријска знања, уверења, ставове о важности доживотног бављења физичком активношћу.

Садржаји који се реализују у настави физичког и здравственог васпитања служе да бисмо ученике научили вредностима физичког вежбања (зашто вежбати) и начинима физичког вежбања (како вежбати), у складу са њиховим индивидуалним способностима. Исходи програма се могу остварити на различите начине, коришћењем наведених вежбања, као и других које наставник изабере, у складу са предзнањима, способностима и интересовањима ученика, као и материјално-техничким условима за реализацију наставе.

Програм првог разреда базиран је на знањима, вештинама, ставовима и вредностима усвојеним током предшколског васпитања и образовања.

Настава физичког и здравственог васпитања уважава индивидуалне карактеристике ученика, које се узимају као критеријум за диференцирани приступ, па самим тим неопходно је упутити ученика или групу ученика, на олакшане или проширене садржаје у наставној и ваннаставној организацији рада.

Одређене програмске садржаје потребно је реализовати према полу.

Програм наставе и учења првог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из предшколског васпитања и образовања.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. часови физичког и здравственог васпитања;

Б. слободне активности;

В. недеља школског спорта;

Г. активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...);

Д. школска такмичења;

Ђ. корективно-педагошки рад и допунска настава.

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

I. Физичке способности

На свим часовима, као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

– развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

– подстицање ученика на самостално вежбање;

– учвршћивање правилног држања тела.

Тестирање и праћење физичког развоја и моторичких способности врши се на почетку и на крају школске године.

II. Моторичке вештине

Усвајање моторичких вештина, остварује се кроз примену обавезних и препоручених програмских садржаја примењујући основне дидактичко-методичке принципе и методе рада неопходне за остваривање постављених исхода.

Усвојене моторичке вештине треба да омогуће ученицима њихову примену у свакодневним и специфичним животним ситуацијама. Стицање и усавршавање моторичких вештина је континуирани процес у складу са психо-физичким способностима ученика.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се слична вежбања али лакша од предвиђених или предвежбе. Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се препоручени садржаји. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

III. Физичка и здравствена култура

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу.

Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна тема обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Стручно веће првог разреда и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких

способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

– физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

– културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

– ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће првог разреда заједно са Стручним већем наставника физичког и здравственог васпитања, као и другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике и рачунарства...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

– излет;

– крос се организује минимум једном у току школске године;

– зимовање – организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);

– летовање – организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Стручно веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника физичког и здравственог васпитања.

Д. Школска такмичења

Школа за ученике првог разреда организује и спроводи такмичења из најмање једне елементарне игре или полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Стручно веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са наставним планом и програмом, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

– потешкоће у савладавању градива;

– смањене физичке способности;

– лоше држање тела;

– здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

– уочавање постуралних поремећаја код ученика;

– саветовање ученика и родитеља;

– организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;

– организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник физичког и здравственог васпитања уз присуство наставника који реализује разредну наставну у одељењу које ученик похађа.

Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

– прате игру и усвајају правила игре, на часу или ванчасовним активностима,

– направе едукативни постер или цртеж са спортског догађаја,

– на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

– Наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;

– Примени основна здравствено-хигијенска правила;

– Учествује у организацији активности предвиђених програмом.

Планирање васпитано-образовног рада

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани као резултати учења на крају сваког разреда, током планирања рада потребно је одредити временску динамику у односу на бављење појединим исходима током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе:

1. Ходање и трчање;
2. Скакања и прескакања;
3. Бацања и хватања;
4. Вишења, упори и пењања;
5. Вежбе на тлу;
6. Вежбе равнотеже;
7. Вежбе реквизитима;
8. Плес и ритмика;
9. Полигони

Тестирање и праћење физичког развоја и моторичких способности планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова.

Наставне теме или појединi садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

Наставне теме Вежбе на тлу и Вежбе равнотеже остварују се реализацијом основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они које наставник бира и реализује у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали основне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутости исхода, потребе ученика и услове за рад.

Физичке способности

При планирању вежбања у главној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге

– без и са реквизитима,

– на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости

– без и са реквизитима,

– уз коришћење справа,

3. Развој издржљивости

– трчање,

– елементарне игре,

– вежбање уз музику,

– плес.

4. Развој координације

– извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.

5. Развој брзине

– једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја – реакција на различите звукове и сигнале итд.),

– штафетне игре,

– извођење вежби максималном брзином.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

Тестирање и праћење физичког развоја и моторичких способности

Ученицима првог и другог разреда прати се и мери се висина и маса тела у складу са Приручником за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

Додатне тестове за праћење физичког и моторичког развоја наставник може реализовати уколико сматра да је то неопходно за планирање и праћење процеса наставе и учења и праћење индивидуалног развоја и напретка ученика.

Неки од тестова које наставник може користити са ученицима првог и другог разреда су:

– За брзину: Трчање из високог старта на 30 метара;

– За процену координационо-кретних способности „чунасто” трчање 3x10 метара;

– За процену брзинско снажних способности (експлозивне снаге): скок у даљ из места;

– За процену издржљивости: трчање 6 минута (брзо ходање);

– За оцену гипкости (флексибилности): претклон напред из положаја седа;

– За оцену снаге: згибови из виса лежећег (мешовити згиб);

– Издржај у згибу подхватом;

– Подизање трупа из лежања за 30 секунди;

– За оцену равнотеже: Фламинго баланс тест.

Моторичке вештине

1. Ходање и трчање

Ходање са опружањем потколенице стајне ноге уз правилно држање тела и са радом руку, кратким и дугим корацима, у различитом ритму, уз правилно постављање

стопала (користити обележене линије на спортским теренима); на прстима, уз узручење са истезањем тела.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена (користити препреке - палице и вијаче, мердевине поређане на једном делу сале или спољних терена), са забацивањем потколенице; брзо трчање са поласком из стајања, лежања, упора чучећег и другим начинима поласка.

Елементарне игре са различитим облицима ходања и трчања.

2. Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево-десно, напред-назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, са опружањем тела, лево-десно, напред-назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножним наскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслагане струњаче или горњу површину шведског сандука. Скок удаљ, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај.

Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња („да се не чује”). Поновити исто после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину. Скакање преко поређаних вијача једноножним и суножним одскоком. Школица, игра „ластиша”.

Скокови удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача за скок у вис, песак).

Скокови увис: из залета право једноножним одскоком прескочити вијачу или ластиш, ноге погрчити и меко суножно доскочити (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) са истовременим поласком два до три ученика.

Вежбе (скакања и прескакања) упором рукама: Боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу. Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према могућностима ученика.

Елементарне игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

3. Бацања и хватања

Бацање лоптице (левом и десном руком) из места и у даљ и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометном голу...). Вежбе поновити у ходању и лаганом трчању.

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла, хватање обема рукама: уз цео окрет, после пљеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лоту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и ходању (левом и десном руком). Додавање лопте у паровима, у месту, са груди и изнад главе.

Елементарне игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.

4. Вишења, упори и пењања

Пузања по струњачи на различите начине (лицем према тлу, леђима на тлу...)

Пењање: уз рипстол, уз морнарске лествe, чеоно, наизменичним прехватањем, пењање. Провлачење кроз окна шведског сандука, клупе и реквизита (обруч) и др.

Пењање и спуштање на и са различитих справа.

Вишења: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно. Помицања у вису слободном. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести.

Упор активни на тлу и на свим справама, на којима се упор може извести.

5. Вежбе на тлу

Реализују се кроз обавезне и препоручене садржаје. Основни садржаји

Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче, клек једноножни, усправ; кретање у упору чучећем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи („жабљи поскоци”). Клек, узручење, заклон.

Поваљка на леђима. Став на лопатицама („свећа”), грчењем и обухватом колена поваљка низ косу површину.

Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене шведске клупе и прекривене струњачама). Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења.

Поваљка на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне зглобове - поваљка). Комбинацију на тлу од следећих вежби:

– најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.

Проширени садржаји

Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину; Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби;

6. Вежбе равнотеже

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).

Ходање по широком делу шведске клупе:

напред - одручење; уназад са опружањем упорне ноге, узручење; устрану: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану - одручити, став спетни, узручити.

Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа и ниска греда).

Научити комбинацију од вежби: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем зибом почучњем, одручити; на крају греде став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити лењима према клупи. Ако школа нема клупу или греду, комбинацију научити на тлу, на линији.

7. Вежбе са реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:

– Вежбе обликовања са палицом, обручем, вијачом и другим реквизитима

Трчања, поскоци и скокови - вијаче, палице и обручи поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге вијаче; ритмичке вежбе; коцке: пењање и силажење са коцке нагазним кораком и суножним доскоком у чучањ и почучањ; суножни наскок на коцку и доскок у чучањ и почучањ; чуњеви и обручи: вијугаво трчање.

Дизање и ношење: предмета и реквизита (коцка, медицинка..) на различите начине; постављање и скупљање предмета и реквизита. Елементарне игре са коришћењем палица, вијача, обруча, коцки и чуњева.

8. Плес и ритмика

Ритмичко ходање и трчање са променом ритма, темпа уз пљесак и одговарајућу музичку пратњу. Кретања са променом положаја руку, ногу и трупа. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити састав од научених елемената уз музичку пратњу.

Вијача: њихање и кружење вијачом или траком у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред. Повезати ова два елемента као обавезни састав.

Плесови: „Ја посејах лан" и „Дуње ранке". Једно коло по избору.

9. Полигони

Комбиновани полигон са задацима на тлу уз коришћење справа и реквизита (провлачења, ношења, котрљања...) Комбиновани полигон са елементима пењања (на шведски сандук, рипстол, шведска клупа..)

Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње. Програм наставе пливања садржи:

– обуку непливача

– игре на води

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који спроводи разредну наставу у том одељењу.

Физичка и здравствена култура

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

Основни термини у вежбању

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежби и упознати их са утицајем примењених вежби на организам.

Вежбам безбедно

Упознати ученика са правилима понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током вежбања.

Чувам своје и туђе ствари

Формирање свести о потреби чувања како својих тако и туђих ствари.

Правила елементарних игара

Усвајање основних правила елементарних игара које се на часу реализују. Развијање свети о потреби поштовања правила игара, као и последицама њиховог непоштовања.

Некад изгубим, а некада победим

Неговање такмичарског духа. Прихватање победе и пораза на социјално прихватљив начин (без ругања и ниподаштавања противника...).

Навијам фер

Подстицање ученика да приликом игре или такмичења поштују своју и противничку екипу и награде сваки леп потез и поступак учесника у игри.

Здравствено васпитање

Упознај своје тело

Ученици именују делове тела и схватају њихову улогу. Могућности свог тела ученици показују кроз вежбање. Нагласити значај физичке активности и физичког и здравственог васпитања као предмета.

И ја растем

Проширивање ученичких знања о сопственом расту и развоју. Оспособљавање да уоче одређене промене током досадашњег развоја.

Видим, чујем, осећам

Упознавање ученика са одређеним чулима и њиховим улогама, која у великој меру утичу на правилно извођење физичких вежби, али и њиховим улогама у свакодневном животу путем којих унапређујемо сопствено здравље.

Моје здравље

Развој свести о потреби да се буде здрав и шта значи здравље за човека. Неопходно је да уоче разлике између здравог и болесног стања организма.

Ко све брине о мом здрављу

Заједнички сагледати ко све и на који начин брине о њиховом здрављу.

Тражим помоћ

На основу претходних искустава ученика утврдити у којим околностима, када и од кога треба тражити помоћ.

Лична хигијена

Формирање свести о значају одржавања личне хигијене пре и после вежбања. Стварање навике да се опрема за физичко вежбање уредно одржава и чува. Хигијена простора у коме живим

Подизање свести о томе да о простору у коме живе треба самостално да брину (одржавају чистим и уредним) јер на тај начин чувају своје здравље.

Хигијена простора у коме вежбам

Формирање навике да се хигијена простора у коме ученик вежба уредно одржава и чува (сала, свлачионице, игралишта...)

Животне намирнице и правилна исхрана

Упознавање ученика са основама правилне исхране.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова: – јасноћа наставног садржаја;

– оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;

– избор рационалних облика и метода рада;

– избор вежби оптималне образовне вредности;

– функционална повезаност свих делова часа – унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и реквизита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичких облика рада треба да буде функцији рационалне организације и интензификације часа, као и достизања постављених исхода.

У дидактичкој четвороделној подели треба да преовладају игре, али и садржаји који захтевају прецизност извођења, а којима претходе тачна упутства учитеља.

Наставник треба да прати ток рада и указује на грешке, како би садржаји, претежно природног карактера, дали добру основу за усвајање садржаја са конвенционално сложенијом биомеханичком структуром, који се планирају за наредне разреде.

Праћење, вредновање и оцењивање

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

– Стање физичких способности;

– Стање здравља и хигијенских навика;

– Достигнути ниво савладаности моторичких вештина (напредак у усавршавању технике);

– Однос према раду.

Оцењивање се врши описно, на основу нивоа остварености предвиђених исхода и степена ангажовања ученика, личног напретка и сл. у складу са правилником о оцењивању.

Описни квалификативи распоређују се у три нивоа, којим се одређује степен укупног психофизичког статуса ученика и нивоа остварености исхода:

Први ниво

1. Стање физичких способности

Ученик има висок степен развијености физичких способности на основу оцене:

а) координације (манипулативне);

– осећај понашања тела у простору, у цикличним кретањима и у повезивању једноставних покрета у целину;

– правилно изводи комплекс од осам вежби обликовања без реквизита;

– лако и брзо савладава вежбе на тлу;

– лако и у једнаком ритму савладава трчање преко поређаних препрека;

– без прекида, неколико пута понови вођење лопте са додавањем једном или обема рукама. б) гипкости – раменог појаса, кичме и зглоба кука и ногу

– покрете трупа, руку и ногу изводи меко уз оптималну пруженост и амплитуде (заклони, водоравни и дубоки претклон, висока заножења, предножења и одножења...);

в) равнотеже

– на суженим површинама (линијама, шведској клупи, ниској греди или ставовима на једној нози) покрете изводе без поремећаја тежишта тела; г) експлозивне снаге

– поскоке, скокове и прескакања изводи са оптималним опружањем у свим зглобовима ногу и при том постиже већу висину лета.

2. Стање здравља и хигијенске навике

Ученик има висок степен развијености хигијенских навика и оптималан здравствени статус када:

– правилно расте, не показује видљиве знаке умора приликом вежбања, нема постуралне поремећаје ни телесне деформитете, има нормално развијен свод стопала и уредног је општег изгледа;

– је његов телесни развој у складу са узрастом;

– има уредну опрему за вежбање и у потпуности усвојене хигијенске навике;

3. Достигнути ниво савладаности моторичких вештина (напредак у усавршавању технике):

Ученик има висок степен развијености моторичких вештина уколико је успешно савладао друга кретања и захтеве предвиђене проширеним садржајима, или је савладао додатне (нове) садржаје на слободним активностима, који нису предвиђени за редовне часове физичког и здравственог васпитања

4. Однос према раду

Ученик има позитиван активан однос према раду уколико је редован и активан на часовима и ако се ангажује у слободним активностима. Ученик је у потпуности остварио већину исхода предвиђених за први разред.

Други ниво

Ученик има задовољавајући степен: развијености физичких способности, здравственог стања и хигијенских навика, савладаности моторичких вештина и однос према раду, ако значајно не одступа од критеријума наведених за први нивоу.

Ученик има мање недостатке у расту, функционалним способностима, у правилном положају кичменог ступа, у одржавању опреме за вежбање и осталим хигијенским навикама.

Ученик на овом нивоу достигао је предвиђене исходе уз одређене потешкоће (навести најбитније), има позитиван однос према раду ако је редован и активан на свим, или на већини часова.

Трећи ниво

Ученик делимично или потпуно одступања од критеријума наведених за први ниво.

Ученик има веће недостатке у расту, функционалним способностима, правилном положају кичменог стуба. Не носи редовно и не одржава опрему за вежбање и има недовољно развијене хигијенске навике.

Делимично је достигао, или у потпуности није достигао већину предвиђених исхода и није заинтересован за вежбање и не показује напредак.

Праћење, вредновање и оцењивање постигнутих резултата и достигнућа ученика врши се током целе године на основу чега наставник добија потпуну слику о његовом

психофизичком статусу. Наставник може да унесе и још нека своја запажања која нису предвиђена овим тематским целинама, ако је то у интересу ученика.

На крају сваке оцене, наставник треба да наведе које су могуће препоруке за даљи напредак и укључи родитеље, поготову ако је психофизичко стање ученика незадовољавајуће.

Педагошка документација

– Дневник рада за физичко и здравствено васпитање;

– Планови рада физичког и здравственог васпитања: план рада стручног већа, годишњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ванчасовних и ваншколских активности и праћење њихове реализације.

– Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник уважавајући: временску артикулацију остваривања, циљ часа, исходе који се реализују, конзистентну дидактичко-методичку структуру часова, запажања након часа;

– Радни картон: наставник води за сваког ученика. Радни картон садржи: податке о стању физичких способности са тестирања, оспособљености у вештинама напомене о специфичностима ученика и остале податке неопходне наставнику.

Педагошку документацију наставник сачињава у писаној, а по могућности и електронској форми.

6.8. ДИГИТАЛНИ СВЕТ

Циљ наставе и учења предмета дигитални свет је развијање дигиталне компетенције ученика ради њиховог оспособљавања за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развој алгоритамског начина размишљања.

Недељни фонд часова	**1 час**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**ТЕМА** **и** **кључни појмови садржаја програма**

– препозна уобичајене примене дигиталних технологија у свакодневном животу, у школи и ван ње;	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО**
– наведе предности примене технологије користећи примере из стварног живота;	Дигитална технологија
– опише безбедносна и друга правила за коришћење дигиталних уређаја чијом применом се чува здравље и смањује негативан утицај на животну средину;	**БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА**
– опише правилно руковање дигиталним уређајима којим се продужава њихов век трајања и штите сачувани подаци;	Дигитални уређаји
– препозна личне податке у комуникацији помоћу дигиталних уређаја;	Одговорно руковање
– опише безбедан начин комуникације помоћу дигиталних уређаја;	Безбедност
– успешно спроведе поступак описан алгоритмом којим се решава једноставан проблем;	Подаци о личности
– пронађе грешку у алгоритму којим се решава једноставан проблем;	Комуникација
– упореди алгоритме који решавају исти проблем и одабере најпогоднији, објашњавајући свој избор;	**АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА**
– доведе у везу алгоритам и понашање дигиталног уређаја.	Алгоритам

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Предмет дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика првог разреда основне школе. Програм наставе и учења за први разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

Остваривање наведених исхода захтева темељну припрему наставника за реализацију наставе предмета дигитални свет, која уважава техничке услове конкретне школе, различите нивое предзнања ученика, као и њихове индивидуалне потребе.

Настава може бити организована у рачунарском кабинету, уколико школа располаже таквим простором, али и у учионици у којој је на располагању бар један рачунар или други дигитални уређај који користи наставник. Како већина ученика вероватно има искуства са коришћењем дигиталних уређаја, изузетно је важно да наставник та искуства препозна, уважи и на њима гради даље учење. Чак и на овом узрасту ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не подразумева да су и компетентни у овој области.

Посебна пажња мора бити посвећена укључивању свих ученика у активности учења. Ученицима који немају приступ дигиталним уређајима код куће потребно је обезбедити прилике за стицања искуства коришћења школских уређаја током наставе или у терминима пре, односно после редовних часова, у договору са школом. На тај начин не само да се омогућава равноправно учешће свих ученика у настави, већ се и развија свест о томе да приступ технологији није подједнако доступан свима, чиме се активно доприноси смањењу дигиталног јаза и подстицању дигиталне солидарности у оквиру школске заједнице.

Дигитално друштво (препоручени број часова 14)

Настава предмета дигитални свет треба да буде организована тако да ученици буду у прилици да дубље разумеју живот у дигиталном друштву. Дигитална технологија је свуда – у кући, школи, саобраћају, здравству, трговини и др. Она има различите појавне облике и различите функције. Важно је да ученици увиде колико је дигитална технологија присутна у свакодневном животу и раду људи, колико олакшава живот и унапређује га. Ученике кроз разговор треба подстаћи да наведу ситуације из свакодневног живота у којима они и њихове породице користе дигиталну технологију. Од изузетног је значаја да сваки ученик добије прилику да исприча своје искуство Наставник може да помогне ученицима усмеравајући дискусију ка примерима из локалног контекста, а затим и ка оним за које сматра да су познати свим ученицима, попут гледања цртаних филмова, слушања музике, играња образовних видео-игрица примерених узрасту, употребе навигације, електронског плаћања рачуна, скенирања производа у продавници и др.

Разговор о занимањима људи добро је почети од занимања њихових родитеља, а затим наставити са занимањима која су ученицима позната. Навести ученике да истакну на које начине се наведени послови обављају, да ли се у тим пословима користе дигитални уређаји и на који начин. Након тога са ученицима разговарати о начину на који су се та занимања обављала некада, када није било дигиталних уређаја. Кроз ове активности треба омогућити ученицима да уоче колико су дигитални уређаји допринели да одређене послове обављамо лакше и брже (учење у школи помоћу рачунара, издавање електронских рецепата уместо папирних, лекарски прегледи – ултразвук, електронски дневник и др.). Примере треба прилагодити искуству које се може очекивати међу ученицима у конкретном одељењу.

Посебну пажњу посветити аспектима у којима употреба дигиталне технологије доприноси очувању животне средине (мања потреба за папиром значи мање сече стабала, мање нарушавања природне равнотеже која настаје узгојем брзорастућег дрвећа потребног индустрији папира и сл.). Код свих ученика треба развијати позитиван однос према смислено употребљеној дигиталној технологији. У корелацији са предметом свет око нас, ученицима се на часовима дигиталног света могу веома лепо приближити одређена занимања која су унапређена дигиталном технологијом.

Коришћењем дигиталних уређаја у настави свих наставних предмета, наставник показује ученицима колико нам они помажу да одређене наставне садржаје боље и лакше усвојимо. Употребом дигиталних уређаја за слушање музике и звукова из природе, гледање образовних филмова и слика, виртуелне посете музејима и сличним активностима ученицима се приближавају садржаји који се обрађују и на очигледан начин показује потенцијал дигиталне технологије за учење. Цртањем геометријских фигура и тела у програму за цртање ученици могу веома добро уочити разлику како између појединих геометријских фигура, тако и између геометријских фигура и тела. Шетња градом коришћењем дигиталних мапа помоћи ће ученицима да боље упознају град у коме живе и његове знаменитости, али и многе друге градове земље и света. То ће уједно дати прилику да се направи разлика између села и града, између малог града и велеграда. Пре реализације наставе у природи или једнодневних излета добро је посетити неку од постојећих веб-презентација о местима која ће ученици посетити. На тај начин, наставник пружа ученицима прилику да упореде доживљај поднебља и културне баштине посредством дигиталног уређаја и уживо. Уколико постоје могућности у школи ученици могу играти и одређене едукативне видео-игрице примерене узрасту ученика. То су игрице која се могу односити на сабирање и одузимање бројева до 10, препознавање почетног слова нацртаног предмета или бића, дописивање одговарајућих слова у речи, разврставање домаћих и дивљих животиња и др. На тај начин ученицима ће се дати прилика да практично примене дигитални уређај и боље га упознају.

Када је усвајање наставних садржаја у питању, корисна је и употреба дигиталног уџбеника, ако је то могуће, који пружа више могућности од традиционалног. Уколико за то постоје могућности наставник може и да обучи ученике за његову примену. У том

случају добро је да ученици упореде папирни и дигитални уџбеник и да уоче предности и мане дигиталних уџбеника.

Безбедно коришћење дигиталних уређаја (препоручени број часова 12)

Између осталог, безбедно коришћење дигиталних уређаја подразумева одговоран однос према свом здрављу, животној средини и самом дигиталном уређају.

Наставник не дефинише појам дигитални уређај већ подсећа ученике да су, кроз разговор о занимањима, разменили искуства о пословима у којима се користи дигитална технологија. Подстиче ученике да наведу да се у тим пословима најчешће користе десктоп, лаптоп или таблет рачунари (кажемо и компјутери). Истиче да се, поред ових уређаја, око нас се налазе и многи други предмети који садрже рачунаре - телефони, савремене играчке роботи, затим фрижидери, клима уређаји, веш-машине и наводи њихове предности. Наставник напомиње да такве уређаје једним именом зовемо дигитални уређаји. Разговара са ученицима о дигиталним уређајима које они користе подстичући их да наведу у које сврхе их користе и колико времена проводе у описаним активностима.

Најчешћи здравствени проблеми проузроковани прекомерним коришћењем дигиталних уређаја последица су неправилног положаја тела, предугог седења, гледања у екран без спорадичне промене фокуса и негативног утицаја плавог светла екрана на сан. Наставник треба да демонстрира и, заједно са ученицима примени начине коришћења дигиталних уређаја на безбедан начин по здравље. Добро би било и да заједно излистају неке од здравствених ризика, разговарају о томе колико времена проводе испред екрана, направе одговарајући постер и окаче га у учионици.

Правилно одлагање покварених дигиталних уређаја је важно питање за очување здраве животне средине. Стари или покварени дигитални уређаји не смеју се одлагати заједно са осталим отпадом због своје токсичности.

Да би нам дигитални уређаји што дуже трајали и подаци који се на њима налазе били сигурни, морамо да рукујемо њима на одговарајући начин. Ученике треба упознати са неколико важних принципа физичке заштите дигиталног уређаја (не доводити уређај у контакт са течностима, посебно слатким пићима, штитити га од прашине, излагања прекомерној топлоти, било због вишесатне употребе или остављања на сунцу или пећи и сл.). Поред физичке заштите, дигитални уређај треба обезбедити од неовлашћеног приступа (јака лозинка). На тај начин обезбеђујемо да подаци које чувамо буду доступни само нама.

Питања попут: Како људи комуницирају? Како дигитални уређаји доприносе брзини и лакоћи комуникације? Како данас комуницирамо са особама које су физички удаљене, живе у различитим деловима света? Да ли је могуће комуницирати коришћењем сваког дигиталног уређаја? Који су предуслови за комуникацију помоћу дигиталних уређаја? добра су полазна тачка за размену искустава када су у питању видови комуникације путем дигиталних уређаја и без њих. Комуникација лицем у

лице, разговор посредством фиксне телефоније неки су од традиционалних начина комуникације. Мобилни телефон је дигитални уређај помоћу кога можемо увек да комуницирамо (ако имамо домет и платили смо рачун).

Да ли је то случај и са таблетом, лаптоп и десктоп рачунаром? У овом контексту, наставник треба да искористи прилику да са ученицима разговара и о интернету, без инсистирања на дефинисању појма. За комуникацију помоћу ових уређаја неопходан нам је приступ интернету и одговарајући програми. Наставник треба да упозна ученике са могућностима комуникације на релацији човек - дигитални уређај (паметни фрижидер, машина за прање веша, клима-уређај).

Указати на чињеницу да нису све особе које користе интернет добронамерне. Постоје људи који могу да угрозе имовину, па и животе других корисника интернета. У том смислу, треба приказати одабране видео-записе који адекватно третирају неке од најчешћих појава из спектра догађаја који настају откривањем података о личности (име и презиме, адреса становања, број телефона, фотографија, идентитет на интернету). На пример, наставник може да прикаже ученицима епизоде Крађа и Лажни идентитет из серијала Све боје интернета, који се налази на званичном YouTube каналу РТС-а, и са ученицима дискутује о поступцима ликова и њиховим последицама. Од изузетног значаја је да ученици схвате који подаци спадају у податке о личности, као и на које начине их људи најчешће чине доступним на интернету. Више информација о безбедном коришћењу интернета код деце узраста 4–8 година (стручне текстове, цртане филмове за децу, итд.) наставник може да пронађе и на: https://digitalni-vodic.ucpd.rs/zastita-licnih-podataka-i-privatnosti-na-internetu/.

Посебну пажњу треба посветити чињеници да људи своје личне податке чине доступним добровољно (најчешће из незнања или наивности). Наставник треба да покрене дискусију о непримереној комуникацији (говор мржње, вређање, омаловажавање), као и о ризичној комуникацији (контакт са непознатим особама) у реалном животу. Затим, треба да помогне ученицима да формирају ставове који се подједнако односе на комуникацију у онлајн и офлајн свету. Такође, наставник треба да подстакне ученике да наведу ситуације у којима су се срели са различитим врстама непримереног садржаја у реалном животу и нагласи да је слична ситуација у онлајн свету. Неопходно је да, током разговора са ученицима, непрестано наглашава да они не треба да се осећају беспомоћно ако се нађу у сличним ситуацијама, већ да постоје особе и институције којима треба правовремено да се обрате и од којих ће добити адекватну заштиту:

– родитељ/други законски заступник
– наставник, педагог, психолог, директор
– https://pametnoibezbedno.gov.rs/
– Телефон: 19833

– Форма: https://pametnoibezbedno.gov.rs/prijavi-problem/245

Напомена: Линкови ка садржајима који се налазе на интернету могу бити промењени од стране њихових власника.

Алгоритамски начин размишљања (препоручени број часова: 10)

Наставник треба да уведе термин алгоритам и да га ученицима протумачи као упутство за решавање неког проблема или извођење неког поступка (без инсистирања на дефинисању). Да би се избегло увођење термина дефиницијом, термин се може увести након реализације активности која даје пример алгоритма.

Рад са ученицима треба да се заснива на осмишљеним активностима у којима се задају и спроводе инструкције засноване на унапред представљеним симболима. Активност може да се реализује без дигиталног уређаја или уз помоћ дигиталног уређаја (што је занимљивије ученицима). Симболи могу да се исказују говорним језиком или сликама, у непосредној интеракцији између ученика, у интеракцији ученика са наставником или у непосредној интеракцији ученика са дигиталним уређајем.

Наставник може да започне тему приказом ситуације, представљањем симбола и предложеним алгоритмом у форми низа могућих корака.

У наставку је конкретан пример начина приказа ситуације и одређивања могућих корака, где се управља пчелицом уз могућност да интеракција обухвата дигитални уређај (пчелицу-робота).

Ученике треба ставити у ситуацију да добију упутство прво за делимично познате и њима смислене задатке и поступе у складу са њим. Потребно је да наставник осмисли симболе, а ученици треба да изврше дати алгоритам.

Тестирање ваљаности алгоритма, исправљање грешака, осмишљавање и тестирање унапређеног решења драгоцени су тренуци учења. (Само ученик који је свестан чињенице да пут до успеха може бити вијугав има добре изгледе да постане успешан.) У том смислу, наставник често треба да поставља ученике у ситуације да разматрају унапред креиране алгоритме (упутства) за решавање одређених задатака, да у више наврата откривају грешке и исправљају их, све док не дођу не само до најбољег, већ и до најефикаснијег решења.

Како би ученици јасно повезали алгоритам са понашањем дигиталног уређаја, наставник треба да им прикаже једноставан алгоритам (на табли), а затим и да им демонстрира како се дигитални уређај понаша у складу са тим алгоритмом. У циљу остваривања предвиђеног исхода, најбоље је да наставник користи унапред програмираног робота или други физички дигитални уређај (попут микробита) и демонстрира ученицима његово понашање. Уколико се наставник одлучи за примену уређај миробит он може да користи примере из приручника https://petlja.org/biblioteka/r/kursevi/microbit_osnovni.

Уколико наставник располаже роботима или, за узраст ученика одговарајућим физичким дигиталним уређајима, препоручено је да и ученици искусе управљање њиховим понашањем, у складу са симболима исказаним алгоритмом.

Уколико наставник не располаже дигиталним уређајем, сасвим је прихватљиво да се реализују активности у којима се инструкције односе на понашање ученика или на предмет који се ручно помера. Пожељно је да ти алгоритми буду повезани са наставним садржајем других предмета (математика, матерњи језик и сл.). У наставку је конкретан пример начина приказа ситуације и одређивања могућих корака.

Један ученик добија алгоритам. Он наглас прочита први корак, спроводи га и онда прелази на следећи. Остали ученици прате шта он ради.
Корак 1: Иди до прве клупе у средњем реду.
Корак 2: Уколико је број папирића који се налази на клупи паран покупи их и однеси на катедру.
Корак 3: Иди до треће клупе до прозора.
Корак 4: Уколико је број папирића који се налази на клупи паран покупи их и однеси на катедру.
Корак 5: Иди до четврте клупе у реду до врата.
Корак 6: Уколико је број папирића који се налази на клупи паран покупи их и однеси на катедру.
Корак 7: Изброј папириће који се налазе на катедри.
Корак 8: Гласно реци колико има папирића на катедри.
Након успешно спроведеног алгоритма, наставник тражи од свих ученика да размисле и покушају да опишу проблем који овај алгоритам решава . Заједно закључују да нам дати алгоритам даје увид у укупан број папирића који су се налазили на клупама са парним бројем папирића. Наставник даје изазов за ученике: Да ли је могуће да изменимо постојећи алгоритам тако да нам он саопшти и на колико клупа се налазио паран број папирића?
У групама деца раде на изменама алгоритма. Уколико је изазов претежак, наставник им даје 3 алгоритма од којих је један тачан, а они их тестирају. На крају, свака група представља решење за које сматра да је тачно. Тестирају се решења свих група.

Могу се користити и примери из радне свеске која је доступна на веб страни https://petlja.org/net.kabinet/prvi.

7. ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА

7.1. ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

Недељни фонд часова: 1 час

Годишњи фонд часова: 36 часова

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**ТЕМА** **и** **кључни појмови садржаја програма**
– наведе у чему је успешан и у чему жели да напредује; – уочи међусобне разлике и сличности са другим ученицима у одељењу; – се понаша на начин који не угрожава потребе, права и осећања других; – препозна код себе и других основна осећања и правилно их именује; – препозна примере поштовања и кршења права детета у свом окружењу, причама, филмовима; – преиспита своје поступке и прихвати да не мора увек да буде у праву; – тражи помоћ у ситуацијама кршења својих и туђих права; – разликује добру и лошу комуникацију у сопственом искуству, ближем окружењу, књижевним делима, филмовима, дигиталном окружењу;	**ЉУДСКА ПРАВА** **Ја и други у одељењу** Лични идентитет. Моје особине (врлине, таленти, интересовања). Наше сличности и разлике. Осећања. Препознавање и именовање осећања. Права детета. Жеље, потребе и права. Кршење и заштита права.

комуницира слушајући саговорника и тражи објашњење онога што не разуме; слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвати да други могу имати другачије мишљење; сарађује и преузима различите улоге у групи/тиму; договара се и одлучује у доношењу одељењских правила и да се понаша у складу са њима; својим речима образложи неопходност правила која регулишу живот у заједници; препозна добре стране свог одељења и оно што би требало променити/побољшати; учествује у изради плана једноставне акције; са другим ученицима изводи и документује једноставну акцију; доприноси промоцији акције; на једноставан начин вреднује изведену акцију.	**ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО** **Одељење/група као заједница** Одељење као заједница. Вредности одељења. Правила у одељењу и њихова функција. **ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ** **Комуникација и сарадња** Слушање/неслушање. Изношење мишљења. **ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ** **Акција одељења Акција** Планирање и извођење једноставне акције у одељењу/групи.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Грађанско васпитање, као предмет, део је ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и конципиран је у складу са 20 компетенција за демократску културу које се односе на ставове, вредности, знања и вештине. Смернице за остваривање овог програма дате су у Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности. Ова два упутства се допуњују и заједно дају наставнику целовиту слику о овом програму, начину планирања и остваривања, као и о праћењу и вредновању напредовања ученика. Осим тога, додатну помоћ наставници могу добити консултујући следеће материјале који су доступни у електронској форми на сајтовима Министарства просвете и Завода за унапређивање образовања и васпитања. То су сет од 3 књиге Савета Европе Референтни оквир компетенција за демократску културу (РОКДК); Приручник за наставнике грађанског васпитања у првом циклусу основног образовања и васпитања; приручник Образовање за дигитално грађанство; материјали за реализацију грађанског васпитања разврстани по врстама права, као и приручник за наставнике Наши ученици у свету критичког мишљења и медијске писмености.

Програм предмета грађанско васпитање, у првом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по моделу спирале што значи да су кључни појмови садржаја у сва четири разреда дати у четири исте области: Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза. Оне се спирално развијају, односно садржаји се из разреда у разред проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Типичан пример таквог исхода су они који се односе на комуникацију која ће се доследно развијати у свим разредима и кроз све садржаје. Слично је и са јачањем осетљивости за потребе и права других, поштовање различитости, препознавање сопствених и туђих осећања, различитих видова дискриминације, јачање сарадљивости као и са другим исходима који се не могу брзо и лако остварити обрадом само једног програмског садржаја.

Кључни појмови по темама за прва четири разреда конципирани су аналогно предмету свет око нас у коме се ученици у процесу сазнавања полако воде од непосредног окружења (породица, одељење) ка широј друштвеној средини (школа, окружење, држава, свет).

У програму су наведени кључни појмови садржаја које наставник може да допуњује према конкретним потребама одељења и плану сопственог рада, али увек имајући у виду исходе које треба остварити, јер они исказују дубину и ширину рада на неком садржају. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета. Између исхода, како у оквиру једне, тако и у више области, постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и на њима ће се радити и у разредима који следе. Највећи број исхода се односи на вештине. На пример, од ученика се очекује да на крају првог разреда уме, на једноставан начин, да вреднује изведену акцију или да даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење или да разликује добру и лошу комуникацију у сопственом искуству, ближем окружењу, књижевним делима, филмовима, дигиталном окружењу.

Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Имајући у виду да ученици првог разреда долазе са искуством из припремног предшколског програма где је доминантно сазнавање кроз игру и овде треба методску окосницу предмета да чине интерактивне радионице, структуриране игровне активности обједињене око главне теме. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита

своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Нагласак је на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену. Осим тога, важно је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем. За овај предмет важно је обезбедити такав начин седења ученика који омогућава свим учесницима да виде једни друге, окренути лицем у лице.

Посебну пажњу треба обратити на последњу област програма у којој се претходно стечена знања и вештине интегришу и практикују. Ученици треба унапред да се упознају са корацима у планирању и извођењу акције а то су избор теме / проблема / активности којом ће се бавити акција; одређивање циља и израда плана акције (подела улога, договор о роковима, начину реализације); извођење и документовање акције (видео, фотографије, текстови и сл.); промоција акције на нивоу школе (приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу); вредновање акције (чиме смо задовољни, шта је могло бити боље). Акција треба да буде мала и изводљива, али да има све кораке. Ученике треба охрабривати када наиђу на тешкоће да наставе са радом и јасно указивати да су и неуспеле акције добре јер њиховом анализом долазимо до увида који су кораци били погрешни. Ово је посебно важно за први разред јер се очекује да ученици, из разреда у разред, напредују у примени наученог кроз реализацију тематске целине која се односи на грађански активизам.

Бројни су примери тема у оквиру којих се могу осмислити једноставне акције у корист права детета, а на нивоу одељења/групе. На пример, вршњачка подршка је важан сегмент укупне подршке инклузивног образовања, тако да је укљученост ученика у овај сегмент живота и рада школе веома значајан. Он се огледа управо у заједничком промишљању наставника и ученика на тему како осмислити план подршке, како га најуспешније реализовати, водећи рачуна о потребама сваког ученика обухваћеног инклузивним образовањем.

Као што је већ речено, грађанско васпитање као предмет је део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано и са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе који такође треба да допринесу развоју компетенција за демократску културу. Најјача корелација је са српским језиком и предметом свет око нас где се може користити тематско планирање. Сарадња се може остварити и са предметом дигитални свет јер програм

грађанског васпитања за први разред предвиђа и садржај и исход који се односи на комуникацију у дигиталном окружењу.

Како је грађанско васпитање изборни предмет он се најчешће реализује са ученицима из различитих одељења и зато је потребно уложити додатни напор да се направи групна кохезија. Многи садржаји програма су погодни за јачање добрих односа у групи, а посебно активности на планирању и извођењу заједничких акција.

У овом предмету продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Могу се користи при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За реализацију предмета и остваривање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Он подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике првог разреда који су још увек у великој мери фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

Оцењивање ученика у грађанском васпитању је усаглашено са Правилником о оцењивању у основној школи и ученицима првог разреда је блиско јер се описно оцењују из свих предмета.

7.2. ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

Недељни фонд часова: 1 час

Годишњи фонд часова: 36 часова

ТЕМА (наставне јединице)	ЦИЉ	ИСХОДИ По завршетку теме ученик ће:	ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

I – УВОД 1. Учимо о нашој вери - уводни час	упознавање ученика и вероучитеља упознавање ученика са садржајима предмета и начином рада мотивисање ученика за похађање часова верске наставе	*Когнитивни аспект*: да разуме основна сазнања о темама које ће се обрађивати на настави Православног катихизиса *Афективни аспект*: бити подстакнут да активно учествује на часовима верске наставе	Упознавање са садржајем програма и начином рада	Катихизација као литургијска делатност-заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада.
II - ЗАЈЕДНИЦА КАО ОСНОВ ЖИВОТА Моја породица Моја школа и другари Ми смо део Божје породице (Цркве)	ученицима пружити основ за разумевање човека као бића заједнице пружити ученицима елементарно знање о Богу као бићу заједнице	*Когнитивни аспект:* моћи да опише и објасни значење појма заједнице као и његов однос према њему блиским особама (породици) моћи да препозна да не можемо једни без других знати да нас љубав повезује са другима знати да се правилно осени крсним знаком знати да је Бог Света Тројица (Заједница) знати да крштењем	приче и слике које приказују породицу може и прича о „малој породици“ (деца са једним родитељем, или старатељем) садржаји у вези са животом у школи (нова заједница); односи у заједници,	

		постајемо чланови Божје породице (Цркве)		Врсте наставе Настава се реализује кроз следеће
		Афективни аспект: пожелети да чини добро другима (ближњима) у својој заједници желети да изражава хришћанску љубав према Богу и ближњима	правила понашања Божја породица (ко су чланови Божје породице; како се постаје њен члан...)	облике наставе: теоријска настава (35 часова) практична настава (1 час) Место реализације наставе Теоријска настава се реализује у учионици;

III - ЗАЈЕДНИЦА ЉУБАВИ БОГА, ЧОВЕКА И ПРИРОДЕ Послушност Даривање – наша љубав Цео свет на дар Оче наш - зовемо нашег Бога	пружити основ за разликовање и упоређивање породичних односа и односа који владају у Цркви пружити основ за упознавање односа који владају између човека и Бога пружити основ за разумевање да је молитва наш разговор са Богом омогућити ученицима да увиде да се породични односи и односи у Цркви исказују на конкретан начин ученицима пружити основ за разумевање да се кроз међусобне односе љубави остварује јединство	*Когнитивни аспект:* знати да заједница са Богом почива на слободи знати да је послушност израз љубави моћи да препозна да је даривање плод љубави моћи да сазна да је молитва разговор са Богом моћи да усвоји текст молитве Оче наш знати да је Бог Отац створио свет из љубави моћи да препозна да је наш живот Божји дар знати да Бог жели да живимо у заједници са Њим *Афективни аспект:* показивати жељу да љубав исказује на конкретан начин бити мотивисан да љубав према Богу изражава молитвом	приче које говоре о томе да када некога волимо, онда га и слушамо како можемо да помогнемо другоме; љубављу чиним добра дела садржаји који говоре и приказују лепоту створеног света песмица: „Ал` је леп овај свет“, Ј.Ј. Змај Бог је цео свет створио из љубави	Практична настава се **реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању;** **Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе** Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православног катихизиса, група располаже. Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом

IV - НЕИЗМЕРНА ЉУБАВ БОЖЈА - ХРИСТОС СЕ РОДИ! Бог долази у овај свет Христос се роди – Божић у мом дому Како је Растко постао Св. Сава Свети Сава, слава у школи и у мојој породици	пружити ученицима неопходно знање о доласку Спаситеља у свет указати ученицима да је послање Сина Божјег дар љубави Бога Оца свет пружити ученицима елементарно знање о Светоме Сави	*Когнитивни аспект:* •моћи да препозна основне догађаје библијске приповести о Христовом рођењу моћи да препозна и именује главне личности из библијске приче о Христовом рођењу (уз помоћ иконе празника и по кључним симболима) •моћи да препозна да је прослава празника догађај целе породице кроз који се остварује заједница љубави моћи да усвоји текст (садржај) и мелодију песме (Божић, Божић) моћи да препозна да је Свети Сава посветио свој живот Богу због љубави према Њему *Афективни аспект:* По завршетку теме:	Новозаветно сведочанство о Христовом Рођењу (препричано и прилагођено) Божићна песма: „Божић, Божић благи дан“ Свети Сава – остварени син Бога Оца (кроз љубав и заједницу са Богом, свако од нас постаје као Свети Сава) Химна Светом Сави	динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно. Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води

		код ученика ће се развити жеља да активно учествује у прослави Христовог рођења код ученика ће се развити жеља да према ближњима подражава пример љубави Светога Саве		рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. У остваривању савремене наставе наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и
V - ЦРКВА - **ЗАЈЕДНИЦА СА БОГОМ** Бог ствара свет Свет је наш дом Прихватимо дарове Божје	пружити ученицима елементарно знање о стварању света омогућити ученицима да схвате и доживе Цркву као заједницу сабраног Божјег народа подстицати ученике на лично учешће у животу Цркве	*<u>Когнитивни аспект:</u>* •моћи да опише појединости библијске повести о стварању света моћи да разликује оно што је Бог створио од онога што је човек направио на примерима из непосредног окружења знати зашто за Бога кажемо да је Творац •моћи да објасни, на елементарном нивоу, повезаност људи и природе уочити да се у Цркви остварује	Библијско казивање о стварању света Живот првих људи-Божја жеља да свет буде Црква Човек не прихвата Божје дарове- непослушност и себичност	

Где је љубав ту је Бог Христова вечера са ученицима Литургија - окупљање Божје породице Пост – стаза љубави		јединство људи и природе са Богом знати да у заједници са Богом учествујемо слободно – само ако то желимо (пример Светога Саве и његовог слободног избора) да се упозна са Литургијом као догађајем (заједничком трпезом) на којем се окупља Божја породица *<u>Афективни аспект:</u>* код ученика ће се развити жеља да својом послушношћу изражава своју љубав и слободу ученик ће желети да учествује у Литургији	Прича:"Где је љубав, ту је Бог", Л.Н. Толстој Прва Литургија (Христови ученици); „Православна читанка", с. Нина Неранџић и Ана Савковић	пуноћа његовог живота. <u>Евалуација наставе</u> Евалуацију наставе (процењивање успешности реализације наставе и остварености задатака и исхода наставе) наставник ће остварити на два начина: процењивањем реакције ученика или прикупљањем коментара ученика путем анкетних евалуационих листића; провером знања које ученици усвајају на часу и испитаивањем ставова; Оцењивање Непосредно описно оцењивање ученика може се вршити кроз: усмено испитивање; писмено испитивање; посматрање понашања ученика; Оквирни број <u>часова по темама</u> Увод – 1
VI – ХРИСТОВА ЉУБАВ ПРЕМА ЧОВЕКУ И СВЕТУ Христова љубав према човеку и	указати ученицима на величину Христове љубави према људима и свету пружити ученицима елементарно	*<u>Когнитивни аспект:</u>* упознати Христово учење као „учење" о љубави и праштању (на примерима из јеванђељских прича)	Јеванђељска прича Милостиви Самарјанин Песмица: „Знаш ли ко те љуби слилно" Новозаветно сведочанство о	

свету Препознајемо Христову љубав Христос васкрсе!	знање о Христовом страдању и васкрсењу	препознати и разумети да је права љубав када је показујемо делима усвојити садржај и мелодију песме „Знаш ли ко те љуби силно“ бити у могућности да опише појединости библијске повести о Христовом Васкрсењу препознати и именовати главне личности из библијске приче о Христовом Васкрсењу (уз помоћ иконе празника и по кључним симболима) препознати да је прослава празника догађај целе породице кроз који се остварује заједница љубави моћи да опише прослављање Васкрса у својој породици знати обичаје у вези са Васкрсом	Христовом Васкрсењу (препричано и прилагођено) Прича: „Добро дрво“ Ш. Силверстејн	Заједница као основ живота – 4 Заједница љубави Бога, човека и природе – 5 Неизмерна љубав Божја-Христос се роди! – 6 Црква – заједница са Богом – 8 Христова љубав према човеку и свету – 4 Наша брига о свету – 6 Евалуација – 1+1

		Афективни аспект: развијати потребу да делима исказују љубав развијати жељу да учествује у припремама за прославу овог највећег хришћанског празника		
VII – НАША БРИГА О СВЕТУ Човек домаћин у свету Радост служења Љубав према људима и природи је љубав према Богу Сваки човек је за нас Христос Научили смо о нашој вери	омогућити ученицима да у Христу препознају узор љубави према свету и человеку подстицати ученике да љубав према Богу изражавају кроз љубав према људима и природи установити обим разумевања и квалитет стечених знања у току школске године из	*Когнитивни аспект:* моћи да преприча одабране приче које говоре о Христовој љубави према свету и человеку на елементарном нивоу моћи да објасни међусобну повезаност свих људи и природе препознати и именовати поступке људи који су прожети љубављу према природи, људима и Богу уочити у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса 1. разреда основне	Разне приче о које говоре о служењу човека човеку Човекова брига за очување природе, биљака и животиња Прича Свети Герасим и лав Јордан Приче и слике о кућним љубимцима	

	Православног катихизиса	школе *Афективни аспект:* развијати жељу да се брине о биљкама и животињама и целокупној природи		

КОРЕЛАЦИЈА С ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА / МОДУЛИМА:

1. Српски језик и књижевност
2. Свет око нас
3. Ликовна култура
4. Музичка култура
5. Народна традиција
6. Грађанско васпитање

8. ДОПУНСКА НАСТАВА

Циљеви и задаци:

Спречавање застоја у напредовању; примене индивидуализоване наставе, тј. издиференцираних захтева у зависности од ученика; подстицање и мотивисање ученика да усвоје предвиђене наставне садржаје, отклањање неуспеха у учењу; навикавање ученика на самосталан рад и активно учење у заједничком раду и разговору; развијати памћење, мишљење, логичко мишљење и повезивање.

Организација:

Организује се према потреби, а колико ће ученика укључити и колико ће трајати варира током године (оцењивања). Ученик се укључује у допунску наставу једнократно, дужи временски период или стално током школске године. Број часова, методе и настана средства се планирају кроз оперативно планирање за ученика или групу ученика, а на основу иницијалних тестова, тестова и контролних задатака на

крају области и зависе од потешкоћа које ученици имају у савладавању градива. Најчешћи облик рада је индивидуални, у пару или у мањим групама.

8.1. СРПСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
Постиже напредак у развијању визуелног опажања и вештине слушања. Постиже напредак у развијању моторичких способности.	1. Основе читања и писања • Припрема за читање и писање - Визуелне, акустичке графомоторичке вежбе
Влада основном техником читања ћириличног текста. Пише штампана и писана слова ћирилице.	2. Почетно читање и писање - Познавање слова, читање и писање
Препознаје реченицу, реч, глас и слово. Разликује реченице као обавештења, питања и заповести. Употребљава велико слово на почетку реченице, у писању личних имена и презимена.	3. Језик - Реченица, реч, глас, слово – препознавање - Разликовање реченице као обавештења, питања и заповести; употреба тачке, упитника и узвичника - Употреба великог слова на почетку реченице, у писању личних имена и презимена
Разликује песму од приче; одговара на једноставна питања у вези са текстом; познаје и користи основне делове текста (наслов, име аутора); одређује уз подстицај основну тему текста; уме да процени садржај	4. Књижевност - Појмови: текст (песма, прича); тумачење текстов

текста на основу задатог критеријума: да ли му/јој се допада, да ли му/јој је занимљив. Уме да преприча краћи текст на основу претходне израде плана текста. Постиже напредак у развијању слободе у вербалној комуникацији и развоју комуникативних способности; уме својим речима да прича на задату тему и држи се теме. Уме својим речима да описује илустрацију, предмет, биће.	5. Језичка култура - Препричавање - - Усмено причање о догађајима и доживљајима - Описивање

8.2. МАТЕМАТИКА

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**ТЕМА и** **кључни појмови садржаја програма**
Ученик/ца треба да уме да уочи положаје предмета у непосредној околини. Ученик/ца треба да уме да разликује предмете по облику и величини и именује предмете облика круга, правоугаоника и квадрата.	1. Предмети у простору и односи међу њима - Односи међу предметима: већи – мањи, лево – десно; испред – иза; испод – изнад; горе – доле. - Предмети облика круга, правоугаоника и квадрата
Ученик/ца треба да уме да уочи, именује и црта линију, тачку и дуж.	2. Линија и област - Линија - Тачка - Дуж
Ученик/ца треба да зна да сабира и одузима бројеве у првој десетици.	3. Природни бројеви до 100 - Скуп - Писање, читање и упоређивање бројева до 100

Ученик/ца треба да зна да сабира и одузима бројеве до 20. Ученик/ца треба да зна да решава најпростије задатке сабирања и одузимања.	- Сабирање и одузимање бројева у првој десетици - Сабирање и одузимање бројева до 20
Ученик/ца треба да зна мерне јединице метар и динар.	4. Мерење и мере - Динар - Метар

9. НАСТАВА У ПРИРОДИ

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**Наставне области/ активности**
Самостално посматра и уочава богатство облика, боја, звукова и гласова у природи (у шуми, на ливади, у парку); Изражава сопствене утиске о околини	СРПСКИ ЈЕЗИК
Примени стечена знања о мерењу и јединицама мере у природи; Самостално сабира и одузима двоцифрене бројеве решавањем текстуалних задатака из свакодневне ситуације.	МАТЕМАТИКА
Зна да се снађе у простору ивремену; Зна да разликује живу и неживу природу; Има одговоран однос премасвојој околини;	СВЕТ ОКО НАС
Самостално изводи народне дечје игре; Изводи нове научене песме; Бољи осети ритам и мелодију; Слободније пева пред одељењем.	МУЗИЧКА КУЛТУРА
Прикупи материјале из непосредног окружења (природе) и формира нову занимљиву целину; Радо ће показати своју оригиналност и креативност.	ЛИКОВНА КУЛТУРА

Изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; – изведе дечји и народни плес; Користи основну терминологију вежбања; Поштује правила понашања у ина просторима за вежбање; поштује мере безбедности током вежбања; Одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање; Поштује правила игре; Навија и бодри учеснике у игрина начин којим никога не вређа; Прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења;	ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ
Зна да цени другарство и пријатељство, Поштује разлике и уважава своје и туђе потребе.	ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ
Има правилан однос према околини Покаже своју спретност Покаже и изрази нова знања на новим природним објектима Жели да проведе штовише времена у природи.	ПЕШАЧКИ ИЗЛЕТИ (ваннаставна активност) рекреативно – сазнајног карактера
Зна шта је лепо и осећа задовољство у томе. Радо ће учествовати у такмичању. Показаће своју креативност и оригиналност.	КУЛТУРНО – ЗАБАВНЕ АКТИВНОСТИ (ваннаставна активност)
Имаће развијен осећај за другарство. Знаће да се понаша у различитим животним ситуацијама. Имаће развијен осећај за припадност групи, толеранцију и тимски рад у групи.	ЧАС ОДЕЉЕНСКОГ СТАРЕШИНЕ

10. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

10.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине наставник разредне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник. 5.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима За ученике са изузетним способностима припрема се индивидуални образовни план, програм и начин рада којим се утврђује обогаћен начин образовања и васпитања који садржи: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада.

11. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

11.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (свет око нас, музичка култура и ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

12. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

12.1. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Те активности могу се реализовати по програму које је сама школа развила, али могу се користити и програми који су претходно донети као изборни (нпр. чувари природе, рука у тесту, народна традиција). Сврха ових активности је подршка прилагођавању ученика првог разреда на школску средину и заједницу, као и задовољавање/проширивање њихових интересовања, дружење са вршњацима кроз заједничко делање, исказивање способности, осамостаљивање, развој неких вештина и друго. Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру ваннаставних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на који је могуће то остварити као што су:

организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго. За ученике овог узраста важно је да родитељи буду упознати са активностима које школа нуди и помогну да њихова деца изаберу оне које им највише одговарају.

12.2. ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

Циљ је подстицање индивидуалних склоности и интересовања, садржајног и квалитетног коришћења слободног времена, ради богаћења друштвеног живота и разоноде, развијања и неговања другарства и пријатељства, дружење са вршњацима кроз заједничко делање, исказивање способности, осамостаљивање, развој неких вештина и друго.

Годишњи фонд часова: 36

ТЕМЕ	САДРЖАЈ	ОПШТЕ И МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ОСТВАРИВАЊА ПЛАНИРАНОГ
ДРУШТВЕНЕ АКТИВНОСТИ	- Дечија недеља (учешће у активностима) - Свети Сава – школска слава (пано) - Дан школе (учешће у активностима) - Нова година (радионица) - Ускрс (радионица) - Вршњачке радионице	1. Компетенција за целоживотно учење 2. Комуникација 3. Рад с подацима и информацијама 4. Дигитална компетенција 5. Решавање проблема 6. Сарадња 7. Одговорно учешће у демократском друштву 8. Одговоран однос према здрављу	-добро планирање: циља, ефеката, активности ученика инаставника, начин рада -активностима су обухваћени свиученици и то тако да могу да искажу: ангажованост, самосталност, сарадљивост и иницијативност -примењују се игролике активности којима се
ТЕХНИЧКЕ АКТИВНОСТИ	- Школски простор (уређење) - Честитке за: рођендан, Нова година, Божић, Дан жена,		

	Ускрс (израда) - Одељењски пано (уређење)		
ХУМАНИТАРНЕ АКТИВНОСТИ	- Акција поводом Дечје недеље - Хуманитарна акција (помоћ другу, другарици (прикупљање прибора...) - Сарадња са Црвеним крстом	9. Одговоран однос премаоколини 10. Естетичка компетенција 11. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву.	подстичекреативност ученика -користе се школски ресурси -организују се једноставне акције у којима су главни носиоци ученици
СПОРТСКЕ АКТИВНОСТИ	- Одељенска такмичења Међуодељенска такмичења - Учешће на кросу		
КУЛТУРНЕ АКТИВНОСТИ	- Изложбе - Позоришне представе - Биоскопске представе - Приредбе		

У току школске године планиране су посете (позоришту, биоскопу, музеју, галерији и библиотеци), обилазак града.

12.3. ЧАС ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ

Редни број	**ТЕМА**	**Месец**	**О**	**У**	**П**	**С**	**Укуп**

		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI					
1.	ЈА И ДРУГИ	5	4	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	1	9
2.	БОНТОН	0	1	3	4	1	3	0	0	0	0	5	5	0	2	12
3.	МОЈА ОСЕЋАЊА И ЈА	0	0	0	0	0	1	4	3	4	3	6	5	1	3	15

РЕДНИ БРОЈ ОБЛАСТИ /ТЕМЕ	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ**	**ИСХОДИ**
1.	**ЈА И ДРУГИ** Договор о раду Кућни ред школе Лепо понашање - Радионицао пријатељству Одељенска заједница- Упознајмо се боље Време испред екрана када икако Заједничка кућа Домаћи задатак Моја омиљена играчка Моја омиљена игра	Компетенција за учење, Комуникација, Сарадња, Естетичка компетенција, одговорно учешће у демократском друштву, дигиталне компетенције	Поштује простором у коме бораве у школи. Поштује правила понашања у школи Упознаје се са основним дечјим правима и обавезама. Разуме важност правилног односа унутар групе

2.	**БОНТОН** Бонтон није бадминтон Ђачка торба, а у њој... Реци ми реци огледалце.... Наша соба Наша радна соба Наш радни сто Наша учионица У школи На улици – Ја сам пешак У биоскопу, позоришту У продавници Безбедност деце на интернету	Компетенција за учење, Комуникација, Сарадња, Естетичка компетенција, одговорно учешћеу демократском друштву, дигиталне компетенције	Упознаје разлоге настајања сукоба; Упознаје начине спречавања или мирног решавањасукоба Разуме важност правила културног понашања, како у школи, тако и на јавним местима Разуме зашто учи и ко га учи; Зна да важност бриге о себи и другима; Разуме разлоге настајања сукоба, и начине спречавања ирешавања

3.	**МОЈА ОСЕЋАЊА И ЈА** Обрадуј маму, баку Више рада више знања Динар по динар Тужакање „Лепа реч гвоздена врата отвара” Љубомора Кривица Нећу - хоћу Шта нас вређа Другарство је... Наш цвет другарства Шта ценим код друга Шта ценим код себе Научио сам... Желим да се представим	Компетенција за учење, Комуникација, Сарадња, Естетичка компетенција, одговорно учешћеу демократском друштву, дигиталне компетенције	Схвате важност пристојног понашања и да основнаправила примењују у свакодневном животу са одраслима и са својим вршњацима Разуме да без обзира на разлике, сви имају једнака праваи сви су једнако вредни Зна да реално сагледа своје способности, склоностиииинтересовања Осећа да се свако право другарство, пријатељствадоказује делом, поступцима и понашањем